

ZBIÓR DOKUMENTÓW
KOLEGIATY I KAPITUŁY ZAMOJSKIEJ

WYDAŁ KS. BOLESŁAW KUMOR

LUBLIN 1972

ZAMIAST PRZEDMOWY

Zarówno Akademia jak i Kapituła Zamojska odegrały w swoim czasie doniosłą rolę jako ośrodek naukowy, religijny i polski. Niewątpliwie z myślą o takich zadaniach organizował tę placówkę ordynat Jan Zamoyski. Tworząc akademię ordynat pragnął, aby pracowała na nowych, zaczerpniętych z Zachodu, podstawach humanistycznych, które znajdowały podówczas słabe odzwierciedlenie na sławnej Akademii Krakowskiej. Akademia Zamojska miała być również ośrodkiem katolickiego życia religijnego tam, gdzie katolicyzm spotykał się z prawosławiem. Tym niewątpliwie można tłumaczyć fundację kapituły, której członkowie mieli być profesorami na nowej uczelni. Nie mniejszą rolę miała odegrać akademia w umacnianiu polskości na ziemiach o ludności etnicznie mieszanej.

Zdając sobie z tego sprawę, Kapituła Zamojska ostatniego piętnastolecia na wniosek swego dziekana, ks. infułata Józefa Dąbrowskiego, postanowiła opracować dzieje kapituły i jej działalność. Na posiedzeniu odbytym 24 VII 1956 r., na które zostali zaproszeni zarówno kanonicy gremialni jak i honorowi, uchwalono stworzenie ze składek kanonickich funduszu stypendialnego, który w przyszłości ma być przydzielany księżom studentom, zobowiązując ich do podejmowania tematyki związanej z dziejami Kapituły Zamojskiej. Pierwszym stypendystą był ks. Franciszek Stopniak, który opracował *Dzieje Kapituły Zamojskiej* w formie dysertacji doktorskiej (wydane przez Tow. Nauk. KUL, Lublin 1962 ss. 205). Drugim stypendystą kapituły był ks. Andrzej Pikulski, który jako pracę licencjacką opracował zagadnienie duszpasterstwa w parafii kolegiackiej w Zamościu w latach 1792—1918 (Lublin 1963 ss. 80, maszynopis Bibl. KUL).

Opracowanie niniejsze pt. *Zbiór dokumentów kolegiaty i kapituły zamojskiej* powierzono ks. prof. drowi Bolesławowi Kumorowi. Na tym miejscu kapituła z wdzięcznością wspomina zabiegi nie żyjącego już ks. kan. Franciszka Trochonowicza, który w znacznej mierze przyczynił się do podjęcia się przez ks. B. Kumora opracowania niniejszego *Zbioru*. Kapituła zdaje sobie sprawę z tego, że dokumenty, które zostały zebrane i opracowane w niniejszym *Zbiorze*, mogłyby z czasem przez różne wydarzenia losowe zaginąć, jak już wiele z nich zginęło, a byłoby to dużą stratą dla świadectwa o religijnej, naukowej i polskiej kulturze na Lubelszczyźnie.

Kapituła Zamojska

WSTĘP

Zbiór dokumentów kolegiaty i kapituły zamojskiej jest pierwszą próbą zebrania ważniejszych dokumentów do dziejów tej instytucji. Pod względem czasowym *Zbiór* obejmuje dokumenty z lat 1581—1958, opracowane w układzie chronologicznym. Dokument z 1581 r. stanowi pierwszy chronologicznie zapis na rzecz mającej powstać kolegiaty i kapituły, ostatni natomiast z 1958 r. zawiera pewne przywileje honorowe udzielone tejże kapitule przez pap. Piusa XII. Pod względem rzeczowym do *Zbioru* włączono dokumenty dotyczące zasadniczo ustroju i organizacji kolegiaty i kapituły. Są to więc dokumenty fundacyjne i erekcyjne kapituły i kolegiaty, lub poszczególnych prałatur, kanonikatów, kolegiów wikariuszowskich i mansjonarskich, prebend kaznodziej-skich, penitencjarskich i promotorskich. W dalszej kolejności idą przywileje papieskie honorowe, liturgiczne i odpustowe dla kolegiaty i kapituły, dokumenty fundacyjne i erekcyjne, względnie statuty bractw kościelnych, banku pobożnego, kościołów i prepozytur szpitalnych związanych ściśle z kolegiatą. Inną grupę stanowią odnalezione najstarsze statuty kapitulne, dekrety reformacyjne biskupów chełmskich, wydawane w związku z wizytacjami kolegiaty i kapituły, oraz projekty tychże biskupów zmierzające do reorganizacji ustroju i celu kapituły. Kilkanaście załączonych dokumentów obrazuje starania i zabiegi kapituły zamojskiej u zaborczych władz austriackich około dalszego utrzymania akademii i kolegiaty w Zamościu, względnie jej przywrócenia do życia, kiedy ta ostatnia uległa kasacji. Osobną grupę stanowią dokumenty odnoszące się do organizacji i przynależności kościelnej Zamojszczyzny. Dotyczą one inkorporacji Zamojszczyzny do diecezji przemyskiej, względnie lubelskiej i zorganizowania w Zamościu oficjałatu okręgowego lub generalnego w diecezji chełmskiej, przemyskiej i lubelskiej. Ciekawy materiał stanowi szereg dokumentów fundacyjnych i erekcyjnych oraz statuty seminarium duchownego w Zamościu, związanego bezpośrednio z kapitułą. W formie dodatku zamieszczono w *Zbiorze* protokoły wizytacyjne kolegiaty i kapituły z lat 1628, 1671 i 1765.

Zasadniczo w *Zbiorze* nie zamieszczano dokumentów o charakterze gospodarczym, ze względu na ich olbrzymią ilość. Nieliczne natomiast, które znalazły się w *Zbiorze*, posiadają charakter transumptów lub insertów, zamieszczonych najczęściej w dokumentach fundacyjnych. Do *Zbioru* nie włączono również dokumentów odnoszących się do Akademii Zamojskiej. Trzeba jednakże zauważyć, że ze względu na fakt ścisłego połączenia obydwu instytucji — kapituły kolegiackiej i akademii, większość drukowanych dokumentów może stanowić również cenny przyczynek źródłowy do dziejów tejże uczelni. Taka norma wyboru dokumentów była podyktowana nade wszystko stanowiskiem Świętej Kapituły Zamojskiej, której inicjatywie i pomocy należy w dużej mierze przypisać opracowanie niniejszego *Zbioru*.

Dla zgromadzenia potrzebnego materiału wydawca przeprowadził żmudną kwerendę w archiwach krajowych i zagranicznych. Z tych ostatnich należy wymienić Hof- Haus- und Staatsarchiv w Wiedniu i Archivio Nunziatura di Varsavia w Archivio Segreto Vaticano w Rzymie. Niestety kwerenda w tych dwóch archiwach była zupełnie negatywna.

Materiały udało się znaleźć w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie, Archiwum Diecezjalnym w Lublinie, Bibliotece PAN w Krako-

wie, Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Diecezjalnym w Przemyślu, Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie i Archiwum Kapituły Zamojskiej w Zamościu.

Najcenniejszych i najbogatszych materiałów dostarczyło WAP w Lublinie, a to dlatego, że tu od czasów wojny znalazło pomieszczenie Archiwum Kapituły Zamojskiej, obejmujące łącznie około 550 jednostek archiwalnych w zespole „Kapituła Zamojska“. Wszystkie te materiały zostały objęte kwerendą, a nadto księgi wójtowskie i ławnicze Zamościa, Turobina, Tarnogrodu i Szczepieszyna, księgi sądowe i zamkowe ordynacji zamojskiej oraz księgi grodzkie grabowieckie i krasnostawskie. W ostatecznej selekcji zebranego materiału archiwum to dostarczyło łącznie 31 oryginałów lub czystopisów i 149 kopii.

Nie mniej zasobnym w materiały dotyczące kolegiaty i kapituły zamojskiej jest Archiwum Diecezjalne w Lublinie, przechowujące obok własnych akt również archiwum dawnej diecezji chełmskiej, do której należał Zamość aż do 1782 r. Kwerenda w tym archiwum objęła księgi czynności biskupów i oficjałów generalnych diecezji chełmskiej z lat 1629—1790, chełmsko-lubelskiej z lat 1790—1807 i lubelskiej z lat 1807—1824, księgi oficjałów okręgowych i generalnych w Zamościu z lat 1663—1666, 1782 nn. i 1811 nn., wizytacje kościelne diecezji chełmskiej z lat 1601—1765 i lubelskiej z 1817 r., a nadto kopiarze kolegiaty zamojskiej z XVII i XVIII w. W całości kwerenda objęła około 70 ksiąg archiwalnych, w wyniku czego znaleziono tu 34 dokumenty oryginalne lub czystopisy i 137 kopii.

Biblioteka PAN w Krakowie przechowuje w swych zbiorach m.in. niektóre archiwalia i wypisy źródłowe po ks. A. Wadowskim. Na uwagę szczególną zasługują *Documenta ad civitatem, academiam, collegiatam ecclesiam eiusque clericum, seminarium clericorum, confraternitates, typographiam, montem pretatis Zamoscensia spectantia* i *Zbiór dokumentów z XVI—XVIII w.* Z obydwu kopiarzy wybrano 1 koncept i 28 kopii.

W Archiwum Diecezjalnym w Przemyślu przeprowadzono kwerendę w ok. 70 księgach i repertoriach z lat 1780—1811, kiedy to Zamojszczyzna należała do diecezji przemyskiej. Dostarczyło ono do *Zbioru* 7 kopii, zaczerpniętych z *Litterae et edicta*, zawierających korespondencję biskupa przemyskiego T. Kierskiego z Gubernium Lwowskim (XVIII w.).

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w zespole po dawnej ordynacji zamojskiej, znaleziono 5 dokumentów oryginalnych i 3 kopie. W Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie, w księgach grodzkich krakowskich, wybrano 2 dokumenty w charakterze czystopisów. Archiwum Kapituły Zamojskiej w Zamościu dostarczyło 4 dokumenty oryginalne i 2 kopie.

W sumie na 164 dokumenty — 77 to oryginały i czystopisy, pozostałe natomiast to kopie. Ta przewaga kopii w *Zbiorze* nad dokumentami oryginalnymi została spowodowana nade wszystko tym, że pierwotne archiwum kapituły zostało doszczętnie spalone w czasie pożaru kolegiaty w dniu 18 IV 1658 r. (por. dokum. nr 40; dodatki nr 2).

Podział dokumentów według wystawców przedstawia się następująco: papieże — 13, nuncjusze papiescy — 5, biskupi i ich wikariusze generalni — 60, duchowieństwo niższe, zamojskie i obce — 42, królowie polscy — 3, cesarze rzymscy — 3, Gubernium Lwowskie — 3, rodzina Zamojskich — 17, szlachta — 9, mieszczanie i żydzi — 9.

Niniejszy *Zbiór* przygotowany do druku zasadniczo według *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od połowy XVI do połowy XIX wieku*

(Wrocław 1953). W pewnych jednakże wypadkach odstąpiono od jej wskazań. M.in. nie podano streszczeń dokumentów spisanych w języku polskim, tylko przy najważniejszych dokumentach podano różnice tekstowe zachodzące w poszczególnych kopiach dokumentu, w kilku wypadkach podano cały formularz dokumentu, chociaż bez szkody dla jego treści można go było nieco skrócić. Ta ostatnia uwaga dotyczyła nade wszystko starszych dokumentów. Nadto 6 ostatnich chronologicznie dokumentów z lat 1919—1958 opracowano w podobny sposób jak dokumenty poprzednie. Należy zauważyć jeszcze i to, że 4 z wymienionych dokumentów były już przednio drukowane.

Zasadniczą podstawę wydawniczą stanowił dokument oryginalny, względnie kopia sporządzona na podstawie oryginału, lub też najstarsza chronologicznie.

Przy końcu niech wolno będzie zauważyć, że zbliżająca się 400-letnia rocznica założenia miasta Zamościa (1580—1980) stała się jedną z przyczyn podjęcia opracowania *Zbioru dokumentów kolegiaty i kapituły zamojskiej*.

SPIS DOKUMENTÓW

- Nr 1. Zapis Szymona Ługowskiego na rzecz przyszłej kolegiaty i akademii w Zamościu — Kraków 23 VIII 1581.
- Nr 2. Fundacja prepozytury św. Krzyża w Zamościu — Lublin 20 VIII 1584.
- Nr 3. Stefan Batory potwierdza fundację prepozytury św. Krzyża — Warszawa 4 II 1585.
- Nr 4. Brewe pap. Klemensa VIII dla kolegiaty zamojskiej — Rzym 5 XII 1594.
- Nr 5. Przywilej pontyfikaliów dla dziekana kapituły zamojskiej — Rzym 23 XII 1594.
- Nr 6. Dokument fundacyjny kolegiaty zamojskiej — Zamość 5 VII 1600.
- Nr 7. Erekcja kolegiaty w Zamościu — Zamość 5 VII 1600.
- Nr 8. Zapis Jana Zamoyskiego na rzecz kolegiaty zamojskiej — Lublin 12 VII 1601.
- Nr 9. Zygmunt III Waza potwierdza fundację kolegiaty — Kochenhaus 23 IX 1601.
- Nr 10. Fundacja banku pobożnego w Zamościu — Obóz wojenny ultra Goviam 16 X 1601.
- Nr 11. Przywileje liturgiczne dla kolegiaty — Warszawa 27 II 1609.
- Nr 12. Statuty bractwa literackiego NMP przy kolegiacie — Zamość 1610.
- Nr 13. Przywileje liturgiczne dla kolegiaty — Wilno 20 II 1611.
- Nr 14. Przywileje odpustowe dla bractwa Bożego Ciała w Zamościu — Rzym 9 V 1612.
- Nr 15. Erekcja bractwa literackiego i zatwierdzenie jego statutów — Kumów 10 X 1613.
- Nr 16. Przywileje dla bractwa literackiego — Rzym 21 III 1617.
- Nr 17. Brewe odpustowe pap. Pawła V — Rzym 21 III 1617.
- Nr 18. Brewe pap. Pawła V dla kapituły zamojskiej — Rzym 6 VI 1617.
- Nr 19. Przywilej dla bractwa różańcowego w Zamościu — Rzym 11 VI 1617.
- Nr 20. Fundacja kolegium mansonarzy przy kolegiacie — Lublin 11 VIII 1627.
- Nr 21. Fundacja kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego — Zamość 5 III 1630.
- Nr 22. Dekret reformacyjny kapituły i kolegiaty w Zamościu — Zamość 23 III 1630.
- Nr 23. Fundacja penitencjarzy przy kolegiacie zamojskiej — Kraków 3 XII 1630.
- Nr 24. Zaprowadzenie stałego penitencjarza przy kolegiacie — Zamość 3 VII 1631.
- Nr 25. Dekret reformacyjny kolegiaty zamojskiej — Zamość 6 V 1633.

- Nr 26. Erekcja kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego — Zamość 17 III 1638.
Nr 27. Fundacja 4 kanonii i 4 wikarii przy kolegiacie — Zamość 24 XI 1638.
Nr 28. Potwierdzenie zapisu na seminarium duchowne przy kolegiacie — Skierbieszów 11 V 1639.
Nr 29. Fundacja seminarium duchownego przy kolegiacie — Zamość 1639.
Nr 30. Fundacja seminarium duchownego w Zamościu — Zamość 20 III 1640.
Nr 31. Fundacja prepozytury i mansjonarzy w kaplicy św. Mikołaja przy kolegiacie zamojskiej — Zamość 30 X 1641.
Nr 32. Fundacja kapelanii w kaplicy św. Andrzeja i Macieja Apostołów — Zamość 16 VII 1647.
Nr 33. Fundacja na ubogich studentów i profesora prawa — Zamość 20 XII 1647.
Nr 34. Fundacja kanonikatu fundi Brzeski — Zamość 9 VII 1648.
Nr 35. Erekcja kanonikatu fundi Brzeski — Krasnystaw 8 VIII 1648.
Nr 36. Zapis na rzecz kaplicy św. Mikołaja — Lublin 6 VII 1649.
Nr 37. Potwierdzenie i erekcja mansjonarzy w kaplicy św. Mikołaja przy kolegiacie zamojskiej — Krasnystaw 1 XII 1649.
Nr 38. Erekcja kapelanii bractwa literackiego — Zamość 3 III 1655.
Nr 39. Statuty kapituły zamojskiej — Zamość 30 IV 1658.
Nr 40. Kapituła zamojska przyjmuje zapis na rzecz seminarium — Zamość 4 VI 1663.
Nr 41. Oświadczenie biskupa Leżeńskiego w sprawie przywilejów kolegiaty zamojskiej — Zamość 30 IX 1663.
Nr 42. Potwierdzenie statutów kapitulnych przez biskupa Leżeńskiego — Zamość 1 X 1663.
Nr 43. Fundacja na rzecz seminarium duchownego w Zamościu — Krasnystaw 16 X 1663.
Nr 44. Oficjalat okręgowy w Zamościu — Krasnystaw 18 X 1663.
Nr 45. Fundacja kanonikatu fundi Wosiński — Zamość 1 III 1664.
Nr 46. Zabezpieczenie kapitału kanonikatu fundi Wosiński — Zamość 1 III 1664.
Nr 47. Fundacja kanonikatu fundi Kłopotki — Zamość 8 V 1665.
Nr 48. Fundacja kaplicy św. Kazimierza i Zwiastowania NMP — Grabowiec 29 X 1667.
Nr 49. Dekret reformacyjny dla kolegiaty — Zamość 14 I 1672.
Nr 50. Zapis na rzecz bractwa różańca św. — Zamość 4 X 1677.
Nr 51. Zapis na rzecz bractwa różańca św. — Zamość 14 I 1684.
Nr 52. Dekret biskupa Święcickiego w sprawie obsady kapituły zamojskiej — Skierbieszów 11 II 1691.
Nr 53. Zapis ks. Stanisława Rutowskiego — Zamość 3 V 1694.
Nr 54. Zapis na rzecz bractwa różańcowego — Zamość 26 VII 1696.
Nr 55. Zapis ks. Stanisława Rutowskiego — Zamość 13 IV 1699.
Nr 56. Oświadczenie wierzycieli ks. Rutowskiego — Zamość 27 VI 1699.
Nr 57. Zgoda kapituły zamojskiej na fundację kanonikatu fundi Rutowski — Zamość 8 VII 1699.
Nr 58. Biskup M.M. Wyżycki ogłasza projekt fundacji kanonikatu fundi Rutowski — Skierbieszów 3 X 1699.
Nr 59. Poświadczenie o ogłoszeniu zarządzenia biskupa Wyżyckiego — Zamość 4 X 1699.
Nr 60. Zaświadczenie w sprawie majątku ks. St. Rutowskiego — Zamość 6 X 1699.
Nr 61. Oświadczenie Jana Rutowskiego — Zamość 14 XII 1699.
Nr 62. Erekcja kanonikatu fundi Rutowski — Zamość 16 XII 1699.

- Nr 63. Zapis ks. Wawrzyńca Sikorskiego na rzecz kapelana Trójcy Św. — Zamość 10 IV 1709.
- Nr 64. Zapis ks. Wawrzyńca Sikorskiego na rzecz kapelana Trójcy Św. — Zamość 3 XII 1709.
- Nr 65. Ingrosacja zapisu ks. W. Sikorskiego do ksiąg miejskich zamojskich — Zamość 4 XII 1709.
- Nr 66. Fundacja kapelanii w kaplicy Trójcy Św. — Zamość 21 II 1712.
- Nr 67. Zapis N. F. Rulikowskiego — Zamość 1 I 1713.
- Nr 68. Fundacja promotorii koronki Trójcy Przenajśw. — Zamość 7 V 1713.
- Nr 69. Zapis 3 tys. flor. pol. na fundację senioratu w Zamościu — Tarnogród 3 XI 1713.
- Nr 70. Zapis 10 tys. zł. pol. na rzecz kapituły zamojskiej — Bełz 10 IX 1714.
- Nr 71. Fundacja prepozytury szpitalnej w Zamościu — Zamość 7 XI 1714.
- Nr 72. Przeniesienie hipoteczne 7 tys. zł. pol. z dóbr Chodywańce i Zawadka na dobra Przemysłów — Bełz 11 I 1715.
- Nr 73. Erekcja kapelanii w kaplicy Trójcy Przenajśw. — Krasnystaw 18 II 1715.
- Nr 74. Erekcja senioratu przy kolegiacie zamojskiej — Krasnystaw 18 II 1715.
- Nr 75. Erekcja prepozytury szpitalnej w Zamościu — Krasnystaw 8 III 1715.
- Nr 76. Dekret reformacyjny dla kolegiaty i akademii — Zamość 17 V 1715.
- Nr 77. Erekcja promotorii koronki Trójcy Przenajśw. — Krasnystaw 18 II 1716.
- Nr 78. Fundacja kanonikatu fundi Wozanowski — Zamość 22 V 1716.
- Nr 79. Erekcja kanonikatu fundi Wozanowski — Krasnystaw 31 VII 1716.
- Nr 80. Powiększenie uposażenia kanonii fundi Wosnian — Zamość 9 IV 1720.
- Nr 81. Zgoda kapituły zamojskiej na fundację kanonii fundi Morelowski — Zamość 23 XII 1722.
- Nr 82. Erekcja kanonikatu fundi Morelowski — Krasnystaw 15 I 1723.
- Nr 83. Przekazanie patronatu kanonii fundi Rutowski kapitule zamojskiej — Zamość 3 IV 1731.
- Nr 84. Biskup J.F. Szaniawski potwierdza przekazanie praw patronackich do kanonii fundi Rutowski — Zamość 3 IV 1731.
- Nr 85. Fundacja kościoła św. Katarzyny w Zamościu — Zwierzyniec 13 VII 1737.
- Nr 86. Tomasz Antoni Zamoyski zezwala miastu Kraśnikowi na zaciągnięcie pożyczki — Zwierzyniec 6 VIII 1737.
- Nr 87. Maciej Pawołowicz zabezpiecza 3 tys. zł. pol. zapisane przez ks. A. Szynglarowicza na synagodze kraśnickiej — Zamość 7 VIII 1737.
- Nr 88. Zaprowadzenie godzinek przy kolegiacie zamojskiej — Skierbieszów 22 I 1739.
- Nr 89. Zatwierdzenie legatu ks. A. Szynglarowicza — Krasnystaw 6 XI 1741.
- Nr 90. Sprawa erekcji kanonikatu św. Jana Kantego — Krasnystaw 9 II 1742.
- Nr 91. Przywilej dla kapituły zamojskiej pap. Benedykta XIV — Rzym 20 VIII 1742.
- Nr 92. Przywilej rakiety i mantoletu dla kapituły zamojskiej — Rzym 12 I 1743.
- Nr 93. Fundacja na rzecz kapeli kolegiackiej — Zamość 22 IV 1743.
- Nr 94. Jan Paweł Zelski zaświadcza o zaciągniętym długu — Zamość 24 VI 1745.
- Nr 95. Erekcja kanonikatu fundi Cantiani — Krasnystaw 28 VI 1745.
- Nr 96. Urząd grodzki w Krasnymstawie potwierdza, że Jan Zelski zaciągnął dług u ks. B. Dulewskiego — Krasnystaw 15 XI 1745.
- Nr 97. Erekcja kościoła św. Katarzyny w Zamościu — Krasnystaw 16 VII 1749.
- Nr 98. Zezwolenie na zaciągnięcie pożyczki — Klemensów 18 VI 1750.

- Nr 99. Pytania biskupa J.E. Szembeka odnoszące się do kapituły Zamojskiej, postawione tejże kapitule w czasie wizytacji generalnej — Zamość 20 XII 1750.
- Nr 100. Fundacja kanonikatu fundi Murzynowski — Zamość 21 XII 1750.
- Nr 101. Odpowiedź kapituły na przedłożone pytania przez biskupa J.E. Szembeka — Zamość 21 XII 1750.
- Nr 102. Dekret reformacyjny dla kolegium wikariuszy przy kolegiacie zamojskiej — Zamość 21 XII 1750.
- Nr 103. Dekret reformacyjny dla kolegiaty i kapituły zamojskiej — Zamość 21 XII 1750.
- Nr 104. Zapis 12 tys. zł. pol. na boznicach w Turobinie i Tomaszowie na fundację penitencjarii przy kolegiacie — Zamość 9 III 1751.
- Nr 105. Uzupełnienie dekretu reformacyjnego dla kolegiaty i kapituły — Skierbieszów 23 IV 1751.
- Nr 106. Erekcja bractwa Trójcy Przenajśw. — Wiedeń 12 X 1753.
- Nr 107. Przywileje odpustowe dla bractwa Trójcy Przenajśw. — Wiedeń 12 I 1753.
- Nr 108. Zapis 500 zł. pol. na roczne odsetki — Zamość 5 I 1754.
- Nr 109. Erekcja dwóch penitencjarzy przy kolegiacie zamojskiej — Zamość 6 VII 1754.
- Nr 110. Wprowadzenie przez radę miasta Zamościa bractwa różańcowego w posiadanie roli „Sokołowska” — Zamość 30 VIII 1755.
- Nr 111. Przywileje odpustowe dla bractwa Niepokalanego Poczęcia NMP — Rzym 15 III 1758.
- Nr 112. Przywileje dla bractwa literackiego — Rzym 15 III 1758.
- Nr 113. Statuty seminarium duchownego przy kolegiacie zamojskiej — Zamość 1758.
- Nr 114. Pierwsza erekcja kanonikatu penitencjarza — Skierbieszów 16 I 1761.
- Nr 115. Zapis ks. W. Smarzyńskiego na rzecz kolegiaty — Grabowiec 22 XII 1761.
- Nr 116. Antoni Debolą przyjmuje na własne dobra zapis ks. W. Smarzyńskiego — Grabowiec 22 XII 1761.
- Nr 117. Druga erekcja kanonikatu penitencjarza przy kolegiacie zamojskiej — Skierbieszów 15 I 1762.
- Nr 118. Erekcja prebendy różańcowej przy kolegiacie zamojskiej — Skierbieszów 15 V 1765.
- Nr 119. Fundacja na rzecz seminarium zamojskiego — Zamość 17 V 1766.
- Nr 120. Potwierdzenie urzędowe fundacji na rzecz seminarium w Zamościu — Grabowiec 17 VI 1766.
- Nr 121. Zabezpieczenie sumy 45 tys. zł. pol. na dobrach Lipsko — Grabowiec 17 VI 1766.
- Nr 122. Potwierdzenie zapisu na rzecz seminarium zamojskiego — Skierbieszów 7 I 1767.
- Nr 123. Dekret reformacyjny dla kolegiaty zamojskiej — Skierbieszów 20 VIII 1770.
- Nr 124. Dekret redukujący obowiązki mszy fundacyjnych — Krasnystaw 12 XI 1770.
- Nr 125. Zarządzenie kapituły w sprawie kaznodziejów przy kolegiacie — Zamość 10 I 1779.
- Nr 126. Wcielenie Zamojszczyzny do diecezji przemyskiej — Lwów 22 II 1782.
- Nr 127. Biskup przemyski T. Kierski donosi o przejęciu jurysdykcji kościelnej w Zamojszczyźnie — Przemyśl 1 V 1782.
- Nr 128. Utworzenie oficjałatu generalnego w Zamościu — Brzozów 22 VI 1782.
- Nr 129. Nominacja wikariusza generalnego dla austriackiej części diecezji chełmskiej w Zamościu — Brzozów 22 VI 1782.

- Nr 130. Unia kanonikatu fundi Paczoski z kanonią penitencjarską — Zamość 28 X 1782.
- Nr 131. Prośba kapituły zamojskiej o zachowanie akademii — Zamość 27 III 1783.
- Nr 132. Prośba do ces. Józefa II o zachowanie akademii i kapituły w Zamościu — Zamość 1783.
- Nr 133. Kasata kapituł kolegiackich w diecezji przemyskiej — Lwów 4 III 1784.
- Nr 134. Prośba kapituły o zachowanie kolegiaty w Zamościu — Zamość 4 III — 5 V 1784.
- Nr 135. Prośba o zachowanie kolegiaty zamojskiej — Przemyśl 5 V 1784.
- Nr 136. Prośba o zachowanie przywileju pontyfikaliów — Przemyśl 5 V 1784.
- Nr 137. Kasata kolegiaty zamojskiej — Lwów 21 V 1784.
- Nr 138. Prośba Zamoyskiego o zachowanie kolegiaty zamojskiej — Zamość 4 I 1786.
- Nr 139. Prośba o przywrócenie do życia kapituły, uniwersytetu i seminarium duchownego w Zamościu — Zamość 14 V 1790.
- Nr 140. Potwierdzenie przywileju infuły dla dziekana kapituły zamojskiej — Lwów 17 X 1791.
- Nr 141. Przywrócenie do życia kolegiaty — Lwów 10 III 1792.
- Nr 142. Konsystorz przemyski donosi kapitule zamojskiej o przywróceniu do życia kolegiaty w Zamościu — Przemyśl 16 III 1792.
- Nr 143. Prośba o przywrócenie kolegiacie dawnych przywilejów — Zamość 24 XI 1798.
- Nr 144. Biskup przemyski deleguje jurysdykcję kościelną na okręg zamojski biskupowi lubelskiemu — Przemyśl 14 II 1811.
- Nr 145. Biskup Skarszewski przejmuje jurysdykcję kościelną w okręgu zamojskim — Kumów 5 III 1811.
- Nr 146. Ogłoszenie o przejęciu jurysdykcji kościelnej w okręgu zamojskim przez biskupa lubelskiego — Kumów 5 III 1811.
- Nr 147. Utworzenie oficjałatu okręgowego w Zamościu — Kumów 5 III 1811.
- Nr 148. Kapituła zamojska przystępuje do konfederacji generalnej — Zamość 29 VII 1812.
- Nr 149. Częściowy dekret reformacyjny dla kolegiaty — Zamość 25 V 1817.
- Nr 150. Dekret reformacyjny dla kolegiaty i kapituły zamojskiej — Kumów 5 VIII 1817.
- Nr 151. Włączenie Zamojszczyzny do diecezji lubelskiej — Warszawa 15 XII 1818.
- Nr 152. Projekt reorganizacji kapituły zamojskiej — Kumów 20 IV 1838.
- Nr 153. Potwierdzenie ordynacji kapituły zamojskiej — Lublin 6 IV 1839.
- Nr 154. Prośba o przywileje dla kapituły zamojskiej — Lublin 29 XI 1919.
- Nr 155. Prośba kapituły zamojskiej o potwierdzenie przywilejów — Zamość 11 XII 1919.
- Nr 156. Brewe pap. Benedykta XV dla kapituły zamojskiej — Rzym 20 II 1921.
- Nr 157. Brewe pap. Piusa XI dla dziekana kapituły zamojskiej — Rzym 12 VIII 1924.
- Nr 158. Prośba kapituły zamojskiej o nowy strój kanonicki — Zamość 15 X 1956.
- Nr 159. Brewe pap. Piusa XII dla kapituły zamojskiej — Rzym 28 II 1958.

Dodatki

- Nr 1. Akta wizytacji kolegiaty zamojskiej — Zamość 8 IX 1628.
- Nr 2. Zeznanie w sprawie spalania się dokumentów kapituły zamojskiej — Lublin 25 V 1658.
- Nr 3. Akta wizytacji kolegiaty zamojskiej — Zamość 5—14 I 1671.
- Nr 4. Wizytacja kolegiaty i jej inwentarz — Zamość 24 IV 1765.
- Nr 5. Relacja o kasacie kapituły i akademii w Zamościu — Zamość kwiecień 1792.

Nr 1

Zapis Sz. Ługowskiego na rzecz przyszłej kolegiaty i akademii w Zamościu.

Kraków, 23 VIII 1581.

Ks. Szymon Ługowski, prepozyt generalny miechowski, zapisuje Janowi Zamoyskiemu na rzecz przyszłej kolegiaty i akademii w Zamościu wsie Matcze, Liski i Tursko w powiecie horodelskim oraz wieś Porębę w powiecie lelowskim. Donator zobowiązuje się wpisać dokument niniejszej darowizny do akt grodzkich krakowskich, względnie do akt grodzkich horodelskich. W wypadku nie dotrzymania powyższej darowizny ks. Ługowski wypłaci Janowi Zamoyskiemu lub jego następcom kaucję w wysokości 30 tys. flor. pol.

Czps WAP Kraków. *Castr. Cracov. Inscriptiones*. T. 124 s. 869—876 nr 460. Tytuł wpisu: Simon Lugowski magnifico Ioanni de Zamoscie cancellario Regni donat.

Druk. *Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego*. Wyd. J. Siemieński. T. 2 (1580—1582). Warszawa 1909 nr 36 s. 419—421 (z wielkimi skrótami).

Comparens personaliter coram officio et actis praesentibus castrensibus Cracoviensibus rdus dnus Simon Lugowski praepositus Miechoviensis¹ — [870] recognovit. Quod, cum animo iam ante conceptum haberet aliquid a suis facultatibus, sibi a Deo Omnipotente concessis, ad incrementum et propagationem Ecclesiae Dei in Russia praesertim (quae provincia schismate et haeresibus variis infecta est) conferre, eius ergo rei oblata nunc occasio sibi esset. Quod nimirum illmus et mgcus Ioannes de Zamosczie, supremus cancellarius Regni Poloniae, Cracoviensis generalis, Knyszynensis, Miedzirzencensisque etc. capitaneus² in novo suo oppido dicto Zamosczie³ ad Wieprzez⁴, nuper a se in palatinatu Russiae et terra Chelmensi locari coepto, templum ad laudem gloriam Omnipotentis Dei in memoriam vero Resurrectionis Dominicae et eius praecipui testis Thomae Apostoli, tum et scholam, in qua bonarum artium studia docerentur, instituere et provisione competenti dotare decrevisset.

Quare, ut et desiderio atque voto suo, quod iam ante concepisset, satisfaceret et se in tam pulcherrimi operis societatem cum eo, qui in eadem esset voluntate et quocum ac ipsius familia coniunctissime semper vixisset, praefato videlicet illmo et mgco Ioanne de Zamosczie Regni cancellario coniungeret, studiique et voluntatis suae in iuvanda re ecclesiastica ac literaria pignus et monumentum in ea, qua concupiverat, provincia, oppido vero amicissimae sibi familiae relinqueret, omne ius suum, quod sibi ad bona totarum

¹ Szymon Ługowski h. Junosza, kanonik krakowski i poznański (1562), prepozyt generalny kanoników regularnych Grobu św. w Miechowie (1567), biskup nominat przemyski (1580). Zmarł 20 I 1583. F. Pawłowski: *Premisla sacra, sive series et gesta episcoporum r.l. Premisliensium*. Cracoviae 1870 s. 314—316.

² Jan Zamoyski h. Jelita (1545—1605), sekretarz królewski (1566), podkanclerzy koronny (1576), wielki hetman koronny (1581), starosta generalny krakowski (1580—1585), starosta betski, malborski, międzyrzecki, krzeszowski, knyszynski, dorpacki, fundator akademii i kolegiaty w Zamościu. W. Dworzaczek: *Genealogia*. Warszawa 1959 tabl. 135.

³ Zamość, miasto powiatowe, woj. lubelskie.

⁴ Wieprz, rzeka, prawy dopływ Wisły.

et integrarum villarum Mathecz⁵ ac Lieski⁶ et Tursko⁷ in palatinatu Belsensi⁸ et districtu Hrodlensi⁹ sita, nec non bona praedium scilicet et [871] villam Poremba¹⁰ in palatinatu Cracoviensi et districtu Leloviensi¹¹ sitam, competit, tam haereditarium, quam obligatorium ac advitaliciale, tum et aliud quodcumque in eundem illum mgcum Ioannem de Zamosczie Regni cancellarium illiusque legitimos successores, transfundit et transfert, deque eo illi cedit et condescendit, sive adeo ea ipsa superius recensita bona, totas et integras villas Mathecze, Lieski et Tursko in Belsensi, ac Poremba in Cracoviensi palatinatibus sitas, cum totali bonorum eorundem haereditate ac omni iure, dominio et proprietate tituloque haereditario, nec non cum omnibus ad ipsa bona pertinentibus praediis, agris, campis, sylvis, lacubus, stagnis, aedificiis, molendinis, tabernis, cmetonibus, hortulanis adeoque universis et singulis attinentiis, et quovis modo spectantibus utilitatibus et fructibus, ita late, longe et circumferentialiter, prout praefatorum bonorum haereditates se in suis limitibus extendunt, et prout eas solus tenuit, habuit et possedit, eidem illmo et mgco Ioanni de Zamosczie Regni cancellario dedit, donavit perpetue et in aevum irrevocabiliterque per ipsum et successores ipsius tanquam veros et legitimos haeredes praedicta bona tenenda, habenda, possidenda, nec non danda, donanda, vendenda, commutanda et in usus templi et scholae praedictae cum conditionibus et modis, prout ei et successoribus eius melius ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei et bonum ordinem videbitur, convertenda, nihil plane iuris, domini et proprietatis ac quorumvis usufructuum et utilitatum in bonis illis, vel etiam nomine praefatorum bonorum collationis et iuris patronatus, aut interesse alicuius sibi ac successoribus suis reservando et excipiendo, sed totum in ipsum illum et successores ipsius, absque ulla [872] exceptione et reservatione, transfundendo.

Iamque praedictus Simon Lugowski ex nunc eidem illmo et mgco Ioanni de Zamosczie Regni cancellario dedit et admisit datque et admittit realem intromissionem et actuaalem possessionem in praefata bona per ministerialem seu ministeriales terrestres locorum, in quibus bona illa consistant, sive etiam generales Regni, quos sibi sive quosvis, etiam officiorum vel iudiciorum additione elegerit, apprehendendam. Et data intromissione ac possessione in bona praefata submittit et obligat sese, is ipse rdus Simon Lugowski praepositus Miechoviensis, ac successores suos, de bonis suis omnibus mobilibus et immobilibus sub vadio 30 millium flor. polon., in se et bona sua ac successores suos libere assumpto, eam nec per se, nec per alium quempiam submissasque et subordinatas personas praepedire, aut adimere, damnare et impetitionis

⁵ Matcze, wieś, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie.

⁶ Lieski, wieś, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie.

⁷ Tursko, wieś, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie.

⁸ Bełż, miasto nad Sołokąją, przed 1772 r. stolica woj. bełskiego, obecnie w obwodzie lwowskim na Ukrainie Radzieckiej.

⁹ Horodło, wieś, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie.

¹⁰ Poręba, osiedle, pow. Zawiercie, woj. katowickie. Według rejestrów poborowych z 1581 r. w powiecie lelowskim były dwie wioski o nazwie Poręba (Czarna Poręba i Poręba Kuźnica) w granicach parafii Ciągłowice. Prawdopodobnie chodzi tu o Porębę Czarną, która według tegoż rejestru należała wówczas do Padniewskich, a w 1629 r. stanowiła własność ducis a Zbarasz. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 3. Małopolska. Wyd. A. Pawiński. Warszawa 1886 (Źródła dziejowe. T. 14) s. 80.— Rejestr poborowy wojew. krakowskiego z roku 1629. Oprac. W. Domin i in. Red. S. Inglot. Wrocław 1956 s. 183.

¹¹ Lelów, wieś, pow. Włoszczowa, wojew. kieleckie; przed 1795 siedziba powiatu.

aliquid sive iuridice, sive extraiuridice in bonis iisdem praefato Ioanni de Zamosczie Regni cancellario et ipsius successoribus facere et exhibere. Quinimo debebit et tenebitur seque et successores suos sub simili et speciali vadio 30 millium flor. polon. obligat eundem Ioannem de Zamosczie Regni cancellarium et ipsius successores, vel cui bonorum praefatorum haereditates ab ipso ipsiusque successoribus datae et inscriptae fuerit, ratione eorum bonorum modo praemisso sibi donatorum et inscriptorum, tueri, defendere, evincere et eliberare, intercedere atque indemnorum et indemnes ubique redere ab omnibus et singulis damnis ac impedimentis iuridicis et extraiuridicis quarumcumque personarum, propin quarum et remotarum, tum et inscriptionibus quibusvis prioribus et posterioribus, dotum et dotalitiorum, reformationibus, censibus et pensionibus [873] in vim reemptionis alias in wyderkaff inscriptis, aliisque omnibus oneribus, et praeterea a contributionibus et concitationibus, ac innotescentiis importatis et importandis, nec non lucris et per lucris, ac aliis omnibus iuris progressibus quarumcumque ex causa institutis, et in quocunque puncto atque gradu iudiciario, etiam in exequutionis rei iudicatae consistentibus, generaliter vero ab omni impetitionis omnium et singulorum personarum emissariorumque status, sexus ac conditionis existentium, etiam se ius et interesse aliquod ad dicta bona habere praetendentium seu habentium, per omnes praescriptiones terrestres, prout ad quamque personam terrestres praescriptio pertinet.

Propterea vero idem rdus Simon Lugowski inscribit et obligat sese ac successores suos de omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus praefato Regni cancellario ac successoribus eius, sub alio itidem simili et speciali vadio 30 millium flor., adducturum se esse ad eadem acta castrensia Cracoviensia, vel castrensia Hrodlensia intra spatium quatuor septimanarum gnosno Stanislaum Lugowski, nepotem suum e sorore, cui una cum gnoso Ioanne Lugowski, fratre ipsius germano, non ita pridem mortuo, certam quandam donationem bonorum suorum unaque et superius recensitorum dictorum Poremba, nec non cessionem summae in bonis Mathczensibus fecerat¹². Qui quidem Stanislaus Lugowski debebit personali sua recognitione apud acta illa facienda in donationem ac iuris cessionem praesentem illmo et mgco Ioanni de Zamosczie Regni cancellario a se factam, pro iure quod illi ad ea bona competit, tam donatorio quam etiam post fratrem devolutorio consentire, sive adeo novam ipsi donationem bonorum praefatorum iurisque ad ea cessionem in poena amplissima et sufficientissima, quae sibi in scripto nomine [874] eiusdem Regni cancellarii per mandatarium ipsius exhibita fuerit, facere et recognoscere cum obligatione de transportanda eadem obligatione¹³.

Denique vero inscribit etiam et obligat sese idem rdus Simon Lugowski praepositus Miechoviensis successoresque suos de omnibus bonis suis simili itidem vadio 30 millium flor. praesentem recognitionem ex his actis castrensibus ad acta terrestria Cracoviensia ad primos, vel secundos terminos terrestres Cracovienses, aut primam vel secundam actorum terrestrium positionem, sive etiam loco actorum terrestrium ac acta cancellaria S.R.Mtis intra sex

¹² *Stamstaw Ługowski h. Lubicz, właściciel dóbr Szyk i Szadek, wraz z bratem Janem otrzymał w 1576 r. od Szymona Ługowskiego m.in. dobra Korzkiew, Chotów i Szczytniki. S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 10. Warszawa 1913 s. 28.*

¹³ *23 II 1583 r. Stamstaw Ługowski, siostrzeniec Szymona, zrzekł się formalnie wszelkich praw do powyższych dóbr. Archiwum Jana Zamoyskiego. Wyd. J. Siemieński. T. 3 (1582—1584). Warszawa 1913 nr 3 s. 444—447.*

menses proximos in hac, vel meliori forma, quae sibi ab eodem Regni cancellario, aut successoribus ipsius, in scripto exhibita fuerit absque recusatione quavis, transportare et transferre, similemque vel potioem recognitionem facere ¹⁴.

Quae quidem omnia in hac inscriptione contenta et descripta debet et tenebitur is ipse Simon Lugowski praepositus Miechoviensis obligatque se et successores suos de omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, haereditariis ac obligatoriis, tam terrestri quam etiam civili iurisdictioni subiectis, nec non summis etiam peculiariis tenere complere, exequi inscriptionique praefatae, tam in toto quam in minima illius parte et conditione, satisfacere et eam ad effectum deducere sub vadio, uti dictum est, 30 millium flor. polon. ob non completionem et transgressionem praemissorum, vel aliena conditione in eadem inscriptione contenta succumbendo, ac toties quoties alieni ex praemissis non completionis et satisfactionis inscriptioni eidem, ob quae in ea continentium, sive in toto, sive in parte, succubitis et succumbendis, sese praefatus et recognoscens [875] aut sui successores, citare praemiserint ad quodcumque iudicium, sive terestre sive castrense, vel officium quodcumque capitaneale in Regno Poloniae, aut ad ipsam Regiam Majestatem post curiam etiam extra Regnum.

Ex tunc recedendo a palatinatibus seu iurisdictionibusque et foro quovis competenti in illo iudicio, vel officio, ad quod fuerit citatus, cui se et bona sua omnia successoresque suos in toto quoad respondendum incorporat, in primo citationis termino tanquam peremptorio stare, parere, respondere, et pro vadio praefato seu vadiis, toties quoties cum successoribus suis citabitur a iudicio seu officio, eodem ad quod citabitur, non recedendo, satisfacere, inscriptionemque praesentem, tam in toto quam in parte, adimplere et exequi cum successoribus suis debet et tenebitur. Ipsum primum terminum et alios consequentes terminos semper peremptorios, vera vel simplici infirmitatibus aut actione, pro maiori non differendo, nullasque dilationes, vel ad munimenta vel successores, si forte minores fuerint, ad annos discretionis, vel alias quatenusque, aut etiam exceptiones aliquas, sive accessorias sive peremptorias, faciendo, nullum defectum inscriptioni praesenti et citationibus fuerit obiciendo, neque contra praefatum Ioannem de Zomosczie Regni cancellarium successoresque ipsius in causa sibi ex vi praesentis inscriptionis apud quodcumque iudicium et officium Regni, vel apud Regiam Majestatem post curiam instituta, aut instituenda, aliquid sibi in auxilium sumendo, modisve aliquibus, sive legitimis sive non, ac beneficiis, iuris etiam remissoris cum eludendo et evadendo, utpote literis ac decretis regalibus, praescriptionibus terrestribus, evasionibus, condemnationibus, nec non impedimentis legalibus, bello, peste, colloquio, conventionis generalis et particularibus, interregnis, aquarum inundationibus, pontium fractura, incursu hostium malitia, protectione in legationem et absentia Reipublicae, causa peregrinationisque quavis de causa suscepta, olim statutis Regni novis et antiquis laudatis et laudandis, ac consuetudinibus, tum praeterea mala in lucro condemnatione, processu erroneo et caeteris ad genus, quibus omnibus pro se et successoribus suis pure, nive et simpliciter renuntiavit et renuntiat.

¹⁴ WAP *Kraków. Terrestr. Cracov. T. 76 s. 380—384 nr 204. Tytuł wpisu: Ilustri et mgco dno Ioanni Zamojski Regni Poloniae cancellario per Stanislaum Lugowski cessio (wpis z 11 I 1583).*

Et item renuntiat in causa ad praesentem inscriptionem et ad citationes prosecutione ac causa revivificatione, tum etiam delatione ad quietationem. Atque adeo submitit et submittit sese cum successoribus suis et bonis omnibus, nullis se penitus et successores suos modis, humano ingenio excogitatis et excogitandis, sive iudicialiter sive extraiudicialiter, fieri solitis, nullisque iuris et facti remediis contra hanc inscriptionem et causam ex vi ipsius, sibi aut successoribus suis institutam, sive instituendam, quibus eandem vel evadat vel saltem differat usurum esse sub amissione totius eiusdem suae et suorum successorum causa, videlicet luitione praefati vadii, quo soluto, utique inscriptioni praesenti et omnibus in ea contentis satisfacere tenebitur et successores sui tenebuntur toties quoties fuerit, nulla praescriptione terrestri in praemissis obstante. Quod memoriali firmatum est.

Nr 2

Fundacja prepozytury św. Krzyża w Zamościu.

Lublin, 20 VIII 1584.

Jan Zamoyski, kanclerz Królestwa Polskiego, zapowiada budowę kościoła p.w. św. Tomasza Apostoła w Zamościu. Równocześnie uposaża prepozyturę, prebendę kaznodziejską i kolegium mansjonarzy, przy kościele św. Krzyża na przedmieściu Zamościa, oraz kierownika szkoły i kantora. Uposażenie prepozytury stanowią dobra Matcze, Liski i Tursko. Dodaje jednak warunek, że fundacja ta po wybudowaniu kolegiaty p.w. św. Tomasza zostanie przeniesiona prawnie na jej własność. Prepozyt został zobowiązany do utrzymywania czterech mansjonarzy. Prawa prezenty i patronatu rezerwuje dla siebie i swoich następców. Prepozytura św. Krzyża otrzymuje tymczasowo prawa parafialne w nowym mieście Zamościu.

Or. nieznanym.

Kop. 1. AGAD Warszawa. Metr. Koron. T. 131 k. 386'—389 (W transumpcie Stefana Batorego z 5 II 1585).— **2.** Metr. Koron. T. 133 k. 44'—47' (Kopia współcz. w transumpcie Stefana Batorego z 4 II 1585).— **3.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 62. Status collegii vicariorum contentus a.D. 1766 s. 2—7.— **4.** Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I: Documenta ad civitatem, academiam, collegiatam ecclesiam pertinentia 1580—1772 s. 192—194 (W transumpcie Stanisława Augusta Poniatowskiego z 20 XII 1771).

Druk. Archiwum Jana Zamoyskiego kanclerza i hetmana wielkiego koronnego. Wyd. J. Siemieński. T. 3 (1582—1584). Warszawa 1913 nr 49 s. 514—519¹.

In nomine Domini amen. Conditor totius universi aeternus et misericors Deus, cum pro divino et admirabili suo consilio ac bonitate ita condidisset et formavisset humanum genus nostrum, ut ulli praeter cetera animantia imaginem et similitudinem suam mentemque spectatricem operum ac beneficiorum suorum tribueret subiceretque omnia sub pedibus eius, ipsum vero sibi subiectum et suae maiestatis cultorem et adoratorem esse vellet. Merito noster omnis labor nostraque studia in praestanda illi et exhibenda debita subiectione augendoque honore atque cultu ipsius versari et consummi debeat, merito actiones nostrae omnes a quaerendo ipsius regno, quod et aeterna ipsius sapientia Christus Iesus Salvator noster docet, inchoandae sunt.

¹ Uwagi J. Siemieńskiego, jako do oryginału, odnoszą się do dokumentu Stefana Batorego z 5 II 1585 (zob. nr 3); dokument niniejszy znajduje się tylko w oryginalnym transumpcie Stefana Batorego.

Proinde ego Ioannes de Zamoscie supremus Regni Poloniae cancellarius et generalis exercituum, nec non Cracoviensis, Marienburgensis, Knysziensis, Miedzirzeczensis, Krzeschoviensis, Iavoroviensisque etc. capitaneus², notum facio meis hisce literis universis et singulis, quorum interest vel intererit, quod posteaquam novum oppidum in patrio meo solo, cui appellationem Zamoscie ad Wieprzec a veteris patrimonii mei nomine alterius vicini eidem Zamoscie Veteris³ indidi, condere coepissem, primam et potissimam curam mihi habendam putavi de instituendo in eo cultu divino, vero et genuino iuxta ritum atque normam Sacrosanctae Romanae et Universalis Ecclesiae. Qua de re eiusmodi consilium a me susceptum est, ut templum in primis in oppido eodem sub nomine et titulo Resurrectionis Dominicae et praecipui ipsius testis beati Thomae Apostoli et Martyris ex lapide et caemento, si Dominus Deus facultatem concesserit, construam et excitem, iustaque et competenti supellectili exornem, deinde vero ordinem et rationem in eo divini ministerii et collegium aliquod sacerdotum cum eorum competenti provisione instituum. Ceterum quoniam vitae nostrae conditio atque terminus valde incertus est, ne, priusquam ea de re graviores meas cogitationes et consilia expediam ac ad effectum deducam, mortis hora me occupet, aliquid iam de negotio isto qualecunque illud tandem, quod tamen, si praestantius quidpiam morte praeventus esse decrevi. Quod eo etiam faciendum mihi puto, quoniam olim piae memoriae dnus Simon Lugowski, nominatus episcopus Premisliensis, Canonicorum Regularium sacrosancti Sepulchri Domini Hierosolimitani praepositus generalis Miechoviensis⁴, cum sororis suae filio gnoso dno Stanislao Lugowski⁵, pio zelo ducti, certas quasdam haereditarias villas seu pagos mihi in eum usum, hoc est constituendum in oppido eodem meo Zamosciensi cultum divinum, donavissent. Quorum voluntati ac donationis intentioni, ne morte aut casu aliquo (uti sunt res humanae fluxae et instabiles) praeventus minus fortasse satisfacere possem, reservata mihi ipsi non autem successoribus meis aliter postea de re tota statuendi in melius tamen potestate, eam de cultus divini in oppido meo praefato Zamoscie ordinationem perpetuo, nisi aliter a me ipso postea constituendum fuerit, duraturum facio. Ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei honoremque Beatae Mariae Virginis et Omnium Sanctorum, ad meamque et animae meae ac donatorum suprascriptorum salutem, instituo et erigo instituique et erigi a rdmo dno episcopo Chelmensi, tanquam loci ordinario, petam in eo ipso oppido meo Zamoscie pro administrando et exercendo cultu divino et animarum Christi fidelium salute curanda praepositum eundemque concionatorem cum quatuor mansionariis, ad aedem tituli sanctae Crucis, in suburbio oppidi eiusdem a me ex lignis constructam, donec templum maius in ipso oppido conditum fuerit, duraturos et in eo sua officia spiritualiumque administrationem expleturos, postea vero ad maiorem ecclesiam seu templum transferendos. Cui quidem praeposito cum mansionariis in sustentationem et victum, proque alendo magistro scholae, cantore, aedituo seu campanatore et providendis ecclesiae necessariis, sive adeo pro fundo atque dote ecclesiae eidem Zamoscensi, nunc quidem illi, quae in suburbio est aedificata tituli sanctae Crucis, postea vero in ipso oppido sub titulo, ut dictum est, Resurrectionis Dominicae

² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

³ Stary Zamość, wieś, pow. Zamość, woj. lubelskie.

⁴ Szymon Ługowski, zob. dokum. nr 1 przyp. 1.

⁵ Stanisław Ługowski, zob. dokum. nr 1 przyp. 12.

et praecipui ipsius testis beati Thomae Apostoli aedificandae, bona Matcze⁶, mihi a supranominato rdo dno Simone Lugowski ipsiusque sororis filio donata et inscripta, cum aliis ad ea pertinentibus bonis atque villis: Lieski⁷, Tursko⁸ dictis, cumque universis earum villarum ac haereditatum fundis, agris, campis, silvis, pratis, pascuis, lacubus, fluminibus, stagnis, piscinis, molendinis, tabernis colonisque et eorum censibus ac laboribus omnibusque adeo in genere attinentiis, fructibus et emolumentis, nullis penitus exceptis, do, dono, inscribo et concedo iure ac titulo perpetuae ac irrevocabilis donationis, nihil plane iuris dominii, aut proprietatis, vel quorumvis fructuum in bonis iisdem pro me et successoribus meis aliove quopiam reservando, sed totum in praefatam ecclesiam eiusque praepositum cum mansionariis transferendo. Iamque admisi et admitto praesentibus praeposito eidem moderno vbli dno Stanisłao Krassowski⁹, quem rdmno dno episcopo Chelmensi praesento, et successoribus eius pro tempore existentibus praepositis in bona praenominata intromissionem iuridicam per ministerialem cum nobiles, uti moris est, apprehendendam cum reali et pacifica possessione.

Quae quidem suprascripta bona praepositus praefatus cum suis mansionariis tenebit et possidebit, tanquam verus eorum haeres atque dominus, illisque et eorum fructibus libere et integre potietur, ac ut maioribus facultatibus conditio ecclesiae Zamoscensis et eius ministrorum sustentetur, rectiusque et efficacius cultus divinus et administratio spiritualium in ea geri et tractari possit, ad bona superius commemorata, a me ecclesiae et praeposito eidem in dotem assignata et concessa, solutiones a suburbanis in usum ecclesiae in privilegio exceptas pro ecclesia sanctae Crucis reservando. Ex istis vero bonis ac solutione redditibusque ecclesiae praefatae praepositus, cui eorum providendorum et administrandorum cura incumbit, mansionario in primis cuilibet annis singulis per 10 flor. pro singulis quartualibus, magistro scholae marcas 20 per 5 marcas pro singulis quartualibus, cantori 12 per 3 marcas pro singulis quartualibus, aedituo sive campanatori 8 per 2 marcas pro singulis quartualibus, vinum, item candellas, thus et farinam pro azymo pane in hostiam consecrari solito aliaque ad usum ecclesiae et cultum divinum necessaria procurabit, tecta ecclesiae et inferiora aedificia, aedificia praepositurae, domunculas mansionariorum atque scholam sartas tectas vasaque et vestes sacras integre procurabit. Quidquid autem ultra praescripta onera reliquum fuerit ex proventibus iisdem, pro se ipso et sustentatione sua tollet et percipiet. Porro ius et potestatem conferendae praepositurae istius, sive praesentandi praepositi mihi et successoribus meis haeredibus oppidi Zamoszczie integram relinquo et reservo. Ita tamen, ut neque ego, neque successores mei aliumquemquam ad eam possimus praesentare, quam virum religionis catholicae, seu ut planius dicatur Romanae eumque sacerdotem et actu presbiterum eruditum et ad praedicandum verbum Dei interpretandasque sacras scripturas aptum, qui sacrificiis Deum colat et verbum eius

⁶ Matcze, zob. dokum. nr 1 przyp. 5.

⁷ Lieski, zob. dokum. nr 1 przyp. 6.

⁸ Tursko, zob. dokum. nr 1 przyp. 7.

⁹ Ks. Stanisław Krassowski, pierwszy proboszcz zamojski i prepozyt kościoła św. Krzyża; w r. 1600 zrezygnował z uposażenia swej prepozytury na rzecz pierwszego dziekana infu-tata zamojskiego, ks. Mikołaja Kiślickiego. Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. Wyd. wstępem, uzupełnieniem, dodatkami opatrzył J. A. Wadowski. Warszawa 1899—1900 (cyt. Wiadomość o profesorach) s. 76, 87.

populo praedicet, curam animarum habeat ac sacramenta cum mansionariis administraret et continue apud ecclesiam eandem resideat, fixumque apud eam domicilium ac mansionem habeat, neque omnino ultra octo anno quolibet septimanas abesse ab illa possit. Quod si contigat haeredes et successores meos alienos fore (quod Deus avertat) a catholicae religionis institutis, in eo casu dñus dñus episcopus Chelmensis ius et potestatem habebit conferendae praepositurae eiusdem et providendi de ea personae idoneae, sacerdoti et actu presbitero. Similiter vero si ultra semestre vacare eam contingat, neque intra hoc tempus a me vel haeredibus meis quispiam ad eam fuerit praesentatus, aut talis fortasse praesentaretur, qui sacerdos actuque presbiter et aptus ad concionandum ac cetera suprascripta non esset, in eo itidem casu potestatem habebit dñus dñus episcopus providendi alicui de ea, ita quemadmodum superius est annotatum. Denique si praepositus, quamvis legitime fuerit praesentatus et institutus et idoneus, in officio tamen suo ac praedicando verbo Dei curaque sacrorum ac animarum ceterisque in hac fundatione contentis peragendis et exequendis negligentiore se praebuerit et ultra definitum tempus ab ecclesia abfuerit, admonitus officii nihil remiserit de negligentia, magistratus oppidi, proconsul cum consulibus eius negligentiam rdmo dno episcopo vel eius vicario, aut officiali deferre debet, ut citatus eo nomine per suam paternitatem eiusve officium a munere suo deponatur, et in locum ipsius alicuius quispiam ex collatorum praesentatione substituat et sufficiatur. Mansionarios praepositus ipse deliget et constituet perpetuo, nisi legitima causa intercedat, daturos. Qui quidem missas celebrare, sacramenta administrare ac singulis diebus aut Resurrectionis Domini, aut Beatae Virginis, aut beati Thomae Apostoli, aut sanctae Crucis officium, prout id temporibus ipsis magis congruet, decantabunt. Magistrum scholae praepositus constituet, aptum tamen et idoneum, cuius rei consules curam habebunt. Quotidie vero a schola sacrum decantabitur post nonae expeditionem. Cantorem et aedituum magister sibi asciscet. Omnes vero isti suam provisionem et salaria a praeposito, uti constitutum est, percipient. Praepositus etiam diligenter curare debet, ut catechismus doceatur in schola et in templo, et ut sacerdotes exercentur in casibus conscientiae. Datum Lublini die 29 augusti a.D. 1584 — —.

Nr 3

Stefan Batory potwierdza fundację prepozytury św. Krzyża.

Warszawa, 4 II 1585.

Stefan Batory, król polski, na prośbę Jana Zamoyskiego, wielkiego kanclerza koronnego, potwierdza jego donację wsi Matcze, Liski i Tursko na rzecz prepozytury św. Krzyża w Zamościu. Z chwilą wybudowania kolegiaty w Zamościu dobra donacyjne mają przejść na jej własność.

Or. AGAD Warszawa. Metryka Koronna. T. 131 k. 386'—389. Poszyt papier., osobno wszyty na końcu księgi. Tytuł poszytu: Donatio villarum Mathcze, Leszki, Tursko ecclesiae Zamoscensi, tum et ordinatio eius ecclesiae ipsiusque ministrorum per illum et mgcum dnum Ioannem Zamoyski etc. facta (niżej inną ręką) acticata (niżej pierwszą ręką) 4 februarii 1585. Nagłówek ręką XVIII w.: Mgcus Zamoiski c.E. villas infrascriptas ecclesiae s. Crucis in Zamoyscie ad Wieprzecz donat. Przy końcu poszytu pieczęć koronna wyciśnięta przez wosk i podpis własnoręczny J. Zamoyskiego.

Kop. 1. AGAD Warszawa. *Metryka Koronna*. T. 133 k. 44—47' (Kopia współcz. wlg or.). Tytuł wpisu: Donatio bonorum certorum videlicet Matcze, Leski, Tursko ecclesiae Zamoscensi, tum et ordinatio eiusdem ecclesiae ipsiusque ministrorum per illum et mgcum dnum Ioannem de Zamoscie Regni supremum cancellarium facta.— 2. WAP Lublin. *Zesp. Kap. Zam.* Nr 62. *Status collegii vicariorum a.D. 1766 contentus s. 1—7* (wlg transumptu Stanisława Augusta Poniatowskiego z 20 XII 1771).— 3. *Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/1. Documenta ad civitatem, academiam, collegiatam ecclesiam pertinentia 1580—1772 s. 191—194* (kopia z w. XVIII w transumpcie St. A. Poniatowskiego z 20 XII 1771).

Druk. *Archiwum Jana Zamoyskiego*. T. 3 nr 49 s. 518—519 przyp. 2 (z pewnymi skrótami).

Stephanus Dei gratia rex Poloniae¹ etc. significamus nostris hisce literis universis et singulis, quorum interest, quod comparens coram nobis et actis cancellariae nostrae illmus et mgcus Ioannes de Zamoscie Regni nostri supremus cancellarius et generalis exercituum, nec non Cracoviensis, Mariemburgensis, Kniszinensis, Miedzirzecensis, Krzeschoviensis, Iavorowiensisque etc. capitaneus², recedendo a terris, districtibus et iurisdictionibus quibusvis suis propriis, et nostrae huic iurisdictioni quoad actum praesentem sese incorporando et subiciendo, sanus mente et corpore existens, libere, palam et per expressum recognovit. Quia bona sua haereditaria, videlicet villas Mathcze³, Lieski⁴, Turzko⁵ in palatinatu Russiae et terra Helmensi existentia cum totali ipsarum villarum haereditate ac cum omni iure, dominio et proprietate tituloque haereditario, nec non cum omnibus ad ipsa bona pertinentibus, et quovis modo spectantibus utilitatibus universis ita late et longe circumferencialiterque, prout praefatorum bonorum haereditas se in suis metis et limitibus extenditur, et prout ea solus habuit, tenuit et possedit, ecclesiae titulo sanctae Crucis in suburbio civitatis Zamoscie ad Wieprzec per eundem extractae et praeposito eiusdem ecclesiae pro tempore existenti, eiusque legitimis successoribus, praepositis ecclesiae Zamoscensis, dedit, donavit, perpetuo et in aevum irrevocabiliter, per praefatae ecclesiae sacerdotes seu praepositos, tanquam veros et legitimos haeredes, praedicta bona tenenda^a, habenda^b, et perpetue possidenda^c ad ususque ecclesiae praedictae modo infrascripto convertenda^d.

Constructa tamen et excitata per eundem illum et mgcum Ioannem de Zamoscie Regni nostri cancellarium et generalem exercituum capitaneum alia in ipsa praefata civitate Zamosciensi ecclesia, ex tunc ea donatio praedictorum bonorum Mathcze, Lieski, Turzko in eam ipsam tali modo construendam ecclesiam cedere et eandem perpetuo concernere debet, prout de his latius literae erectionis seu foundationis dictae ecclesiae ab eodem Regni nostro cancellario, nobis personaliter exhibitae, canunt et obloquuntur:

(*Następuje dokument Jana Zamoyskiego — nr 2*).

Iamque ex nunc praedictus illustris et mgcus Ioannes de Zamoscie Regni nostri supremus cancellarius et exercituum generalis etc. capitaneus praefato

a druk tenendi.

b druk habendi.

c druk possidendi.

d druk convertendi.

¹ Stefan Batory, król Polski (1576—1586).

² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

³ Matcze, zob. dokum. nr 1 przyp. 5.

⁴ Lieski, zob. dokum. nr 1 przyp. 6.

⁵ Tursko, zob. dokum. nr 1 przyp. 7.

dictae ecclesiae Zamosciensi pro nunc extractae et deinceps extruendae pro tempore existenti praeposito dedit realem intromissionem et actualem possessionem per ministerialem terrestrem quemcumque, dando et assignando in praefata bona Mathcze, Turzko et Lieski. Et debet praedictus cancellarius et exercituum Regni nostri generalis capitaneus et eius successores praepositum praefatum, cum suis legitimis successoribus praepositis, occasione praemissarum tueri et evincere et liberare pacificareque ab omni impetitione iuridica, ab omnibus personis per praescriptiones terrestres, prout ad quamlibet personam praescriptio pertinet, toties quoties^e sibi praedicto praeposito et eius successoribus opus fuerit sub damno terrestri, nulla re exquisita, ipsum evadendo. In quorum —. Actum et datum Varsaviae in conventionem Regni nostri generali fer. 2 post festum Purificationis BMV proxima a. D. 1585, Regni vero nostri decimo —.

Nr 4

Brewa pap. Klemensa VIII dla kolegiaty zamojskiej.

Rzym, 5 XII 1594.

Pap. Klemens VIII, na prośbę Jana Zamojskiego, potwierdza fundację kolegiaty i kapituły zamojskiej, zwalnia jej członków od stałej rezydencji w Zamościu, oraz wyznacza poszczególnym prałatom i kanonikom tejże kapituły odpowiednie obowiązki. Kapituła kolegiacka będzie się składała z trzech prałatur: dziekani, scholasterii i prepozytury.

Or. meznany.

Kop. 1. ADL nr 230. *Liber decretorum, documentorum ex Archivis et actis Collegiatae et Academiae Zamoscensis exceptorum* (cyt. *Liber decretorum 1658*) ex a.D. 1658 s. 120—121 (wgł druku współczesnego).— **2.** Nr 232. *Liber privilegiorum et iurium Ecclesiae Collegiatae Zamoscensis tempore visitationum episcopaliū illorum ordinariorum loci Świecicki 1695 et Wyżycki 1699 scriptus et per eosdem approbatus* (cyt. *Liber privilegiorum 1696 et 1699*) s. 7—8 (wgł kopii z 22 IV 1621). *Tytuł wpisu:* Transumptum brevis apostolici a Ssmo dno Clemente VIII pro ecclesia et capitulo Zamoscensi dati.— **3.** WAP Lublin. *Zesp. Kap. Zam. Nr 4. Bulla Clementis papae VIII ecclesiam collegiatam Zamoscensem confirmatoria ex anno 1604 s. 1* (druk współcz.).— **4.** Nr 6. *Erekcja, fundacja i prawa kolegiaty 1601—1702 s. 19—20.*— **5.** ADL I — 152. *Acta visitationis generalis omnium ecclesiarum dioecesis Chelmenensis R.D. Christophori Szembek ep. Chelm. ex annis 1714—1717* (cyt. *Acta visit. 1714—1717*) k. 366—367.— **6.** Nr I — 158. *Decreta reformationum a R.D. Josepho Eustachio Szembek ep. Chelm. lata in annis 1750—1751 s. 1573—1574.*— **7.** WAP Lublin. *Zesp. Kap. Zam. Nr 1. Iura et fundationes, inscriptiones aliaque documenta Ecclesiae Collegiatae Zamoscensis 1750* (cyt. *Iura et fundationes 1750*) s. 7—8.— **8.** ADL A nr 141. *Acta iudiciaria officialatus R.D. Melchioris Ioannis Kochnowski suffraganei et officialis sub episcopatu R.D. Mathiae Garnysz ep. Chelm. a die 4 II 1782 ad 9 IV 1788 k. 117—118. Tytuł wpisu:* Oblata bullae Clementis VIII favore Collegiatae Zamoscensis emanatae (wpis z 26 XI 1783).— **9.** *Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 107—109.*— **10.** *Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVI—XVIII w., dotyczących akademii, kolegiaty i ordynacji zamojskiej* (cyt. *Zbiór dokumentów z XVI—XVIII w.*) k. 15—16.

Clemens papa VIII¹. Ad perpetuam rei memoriam. Quae ad ecclesiarum, praesertim collegiatarum, decorem et ornamentum personarumque ecclesia-

^e druk totiens quotiens.

¹ *Pap. Klemens VIII (1592—1605, przed wyniesieniem na Stolicę Apostolską Ippolito Aldobrandini, nuncjusz papieski w Polsce (1588). H. Hühner: Lexikon der Päpste. Zürich 1956 s. 220—223.*

sticorum in eis deservientium commodum pertinent, ea libenter concedimus, praesertim cum nobilium virorum vota id exposcunt, ac alias in Domino salubriter conspiciamus expedire. Sane dilecti filii, nobilis viri Ioannis Zamoycki, magni cancellarii Regni Poloniae² nomine nuper nobis expositum fuit, quod ipse ecclesiam, quam in oppido novo Zamoscii Chelmenensis dioecesis in memoriam Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi erexit, capitulo, decano nimirum, scholastico, praeposito et nonnullis canonicis ibidem constitutis decoravit, seu decorare intendit, unicuique propriis iniunctis muneribus, decano quidem ut cura omnis ecclesiae et eius administrationis incumbet, scholastico vero ut assidue in re divina et concionando versetur, praeposito autem ut sacris literis operam dare tenetur, verum nonnullos ex canonicatibus et praebendis publici Gymnasii, ab eo in eodem oppido instituti, professoribus conferri intendit. Quibus etiam, ne dum ipsi eorum muneribus incumbent ecclesia ipsa in divinis detrimentum patiatur, singulis vicarios, qui eorum vices sustineant, constituere eisque vicariis congruas, perpetuas portiones assignare promisit. Sed ut praedicti decanus, scholasticus, praepositus et canonici sibi iniuncta munera facilius obire possint, eis pro assidua in ecclesia residentia vacationem interdum permittit, et nihilominus interim a perceptione fructuum eos minime excludi desiderat, nobisque propterea humiliter supplicari fecit, ut in praemissis indulgere de benignitate apostolica dignaremur.

Nos igitur eiusdem Ioannis piis votis benigne, quantum in Domino possumus, annuere volentes, ac erectionis dictae ecclesiae eiusque capituli ac donationis illorum statum et qualitatem fructuum, reddituum et proventuum huiusmodi veros, etiam annuos valores, ac alia necessaria praesentibus pro expressis et ad verbum insertis habentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, de consilio vblorum fratrum nostrorum S.R.E. cardinalium sacri Tridentini Concilii interpretum³, quibus hoc negotium examinandum commissimus, attento, quod in ipsa fundatione id reservatur futuris pro tempore dictae ecclesiae decano, scholastico et praeposito ac canonicis in dicto Gymnasio professoribus, ut dum iniunctis sibi muneribus quemlibet eorum vacare oportebit, ab assidua ecclesiae residentia liberi ac immunes existant, et nihilominus fructus, redditus et proventus suorum decanatus, scholasteriae, praepositurae et praebendarum respective, integre lucrari, percipere et exigere et levare, ac in suos usus et utilitatem convertere, perinde acsi personaliter in eadem ecclesia residerent, ac divinis officiis assisterent, libere et licite valeant, autoritate apostolica tenore praesentium perpetuo concedimus et indulgemus, proviso tamen, quod ecclesia praefata debitis non fraudetur obsequiis, sed per dictos vicarios eorundem, decani, scholastici, praepositi et canonicorum, congrue supportentur onera consueta.

Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac in universalibus et synodalibus conciliis editis, generalibus vel specialibus, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque. Datum Romae apud sanctum Patrum sub annulo Piscatoris die 5 decembris a.D. 1594, pontificatus nostri anno tertio.

² Jan Zamoycki, zob. dokum. nr 1 przyyp. 2.

³ Kongregacja Kardynałów Tłumaczy soboru trydenckiego została powołana do życia przez pap. Piusa IV w 1564 r. celem wprowadzenia reformy trydenckiej w życie.

Nr 5

Przywilej pontyfikaliów dla dziekana kapituły zamojskiej.

Rzym, 23 XII 1594.

Pap. Klemens VIII, na prośbę Jana Zamoyskiego, wielkiego kanclerza koronnego i fundatora kolegiaty zamojskiej, udziela dziekanom kapituły zamojskiej przywileju noszenia infuły, pierścienia, pastorału oraz innych pontyfikaliów w tejże kolegiacie, a za zgodą ordynariusza chełmskiego w całej diecezji chełmskiej. W kolegiacie nadto dziekan infułat może udzielać uroczystego błogosławieństwa w czasie pontyfikalnego nabożeństwa.

Or. nieznan.

Druk. *Bullarum, privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio. Opera et studio C. Cocquelines. T. 5. Pars 2. Romae 1753 nr 96 s. 58.*

Clemens papa VIII¹. Ad perpetuam rei memoriam. Romanus pontifex, universalis Ecclesiae regimini praepositus, particularium ecclesiarum, insignium praesertim, decori et ornamento libenter prospicit, prout nobilium virorum pia vota exposcunt, ac in Domino salubriter conspiciunt expedire.

§ 1. Sane cum sicut dilecti filii, nobilis viri Ioannis Zamosky, Regni Poloniae cancellarii² nomine nobis nuper expositum fuit, ipse collegiatam ecclesiam in oppido novo Zamoscii structura erexerit, ac magnifico sumptu ornaverit, et ecclesiastico apparatu et supellectili instruxerit, nec non tres dignitates, quarum principalis est decani, ac congruentem canonicorum numerum, qui in ea cultui divino assidue vacent, in eadem ecclesia instituerit.

§ 2. Ipse vero Ioannes ad ampliorem eiusdem ecclesiae collegiatae ornatum et divini cultus fideliumque pietatis et devotionis incrementum maxime cupiat, ut nos dictae ecclesiae decano nunc et pro tempore existenti usum mitrae et baculi ac aliorum pontificalium concederemus nobisque propterea humiliter supplicari fecerit, ut eius in praemissis desiderio annuere de benignitate apostolica dignaremur.

§ 3. Nos humilibus ac devotis ipsius Ioannis supplicationibus inclinati, moderno et futuro pro tempore existenti dictae ecclesiae decano in perpetuum, ut pro ipsius ecclesiae maiori decore et venustate et fidelium spirituali consolatione mitra, annulo et baculo pastoralibus, ac aliis quibuscunque pontificalibus insigniis, ad instar abbatum usum mitrae et baculi huiusmodi habentium, in ipsa ecclesia et extra illam, de licentia episcopi dumtaxat uti, et in ipsa ecclesia quandocunque dictum decanum in pontificalibus celebrare contigerit, solemnem benedictionem post missarum et aliorum divinatorum officiorum solemniam supra populum ibi interessentem, dummodo aliquis antistes, aut Sedis Apostolicae legatus, vel nuntius ibi praesens non sit, vel si adfuerit, eius ad hoc expressus accedat assensus, elargiri libere et licite valeat, auctoritate apostolica tenore praesentium licentiam concedimus et indulgemus.

§ 4. Non obstantibus fel. rec. Honorii³ et Alexandri IV⁴ et aliorum Romanorum pontificum praedecessorum nostrorum, ac aliis apostolicis, nec non

¹ *Pap. Klemens VIII, zob. dokum. nr 4 przyp. 1.*

² *Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.*

³ *Pap. Honorius IV (1285—1287).*

⁴ *Pap. Aleksander IV (1257—1261).*

universalibus, provincialibus et synodalibus conciliis editis, generalibus vel specialibus constitutionibus et consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia, roboratis, ceterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romae apud s. Petrum sub annulo Piscatoris die 23 decembris 1594, pontificatus nostri anno 3.

Nr 6

Dokument fundacyjny kolegiaty zamojskiej.

Zamość, 5 VII 1600.

Jan Zamoyski, wielki kanclerz koronny, uposaża kapitułę kolegiacką przy nowo wybudowanym kościele p.w. Zmartwychwstania Pańskiego i św. Tomasz Apostoła w Zamościu. Pralatura dziekana otrzymuje wieś Matcze łącznie ze wsiami Liski, Tursko, a nadto 2 łany na przedmieściu zamojskim przy bramie lwowskiej. Pralatura kustodia zostaje uposażona wsią Branewka. Kapituła otrzymuje nadto wsie: Chmielek, Rakówka i Wola Chmielecka. Z dochodu rocznego tych wsi pralat scholastyk będzie otrzymywał 200 flor. rocznego uposażenia. Do obowiązków scholastyka należy wizytować akademię, czuwać nad wypełnianiem obowiązków przez rektora teże akademii i profesorów; w wypadku potrzeby usuwać i mianować profesorów. Dla kaznodziei, wybieranego spośród pralatów lub kanoników, przeznacza 150 flor. rocznej remuneracji, zaś dla czterech kanoników — 416 flor. Kolegium wikariuszy, złożone z 5 kapłanów, uposaża częściowo fundator (trzech), częściowo zaś dziekan kapituły (dwóch). Wszyscy pralaci kapitulni i wikariusze winni posiadać święcenia kapłańskie, pozostali zaś wolni są od tego warunku. Prawo prezenty i patronatu zastrzega fundator dla siebie i swoich następców z tym jednak warunkiem, by na beneficja kapitulne prezentować profesorów akademii.

Or. nieznan.

Kop. 1. ADL nr 230. Liber decretorum 1658 s. 2—5.— **2.** A nr 147. Acta iudiciaria consistorii Zamoscensis in dioecesi Chelmensi 1663—1666 k. 79—81.— **3.** Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 2—5.— **4.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 6. Erekcja, fundacja i prawa kolegiaty 1601—1702 (cyt. Erekcja 1601—1702) s. 8—11.— **5.** ADL I 152. Acta visit. 1714—1717 k. 332'—335.— **6.** I 158. Decreta reformationum 1749 s. 1993—1999.— **7.** I 158. Decreta reformationum 1750—1751 s. 1568—1572.— **8.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 63 Status vicariatus Zamoscensis ex an. 1750 s. 2—10.— **9.** Nr 1. Iura et fundationes s. 2—5.— **10.** Nr 62. Status collegii vicariorum a.D. 1766 contentus s. 12—16.— **11.** Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVII—XVIII w. k. 32—35.— **12.** ADL A 138. Acta iudiciaria et officialia R.D. Melchioris Ioannis Kochnowski suffraganei et officialis generalis Chelmensis a die 20 III 1776 ad 10 I 1779 k. 10'—11'.— **13.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 2: Copia erectionis ecclesiae collegiatae Zamoscensis 1600—1602 (cyt. Copia erectionis 1600) s. 3—6.— **14.** Nr 3: Fundatio ecclesiae collegiatae Zamoscensis 1601 (cyt. Fundatio 1601) s. 1—5.— **15.** Nr 438. Wizytacje biskupie kolegiaty 1682—1817 s. 20—23.— **16.** Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 112—117 (Wszystkie kopie w transumpcie króla Zygmunta III Wazy, zob. dokum. nr 9)¹.

¹ Niniejszy druk oparto na najstarszej kopii dokumentu z r. 1658. Niestety akta trybunału lubelskiego, do których oblatowano niniejszy dokument 3 XI 1644 r., spaliły się w czasie powstania warszawskiego. Kopia niniejsza jest zgodna z oblatą z 1666 (kop. 2). Pozostałe kopie, podobnie jak i przedruk ks. Wadowskiego, nie są wolne od błędów. W wydaniu niniejszym zaznaczono jedyną różnicę między kopią 1 i 2 a drukiem. Uwagi niniejsze odnoszą się równocześnie do dokumentów nr 7 i 9.

Druk. Wiadomość o profesorach s. 83—85.

In nomine Domini amen. Ioannes Zamoyski de Zamoscie Regni Poloniae supremus cancellarius et exercituum generalis, Belsensis etc. capitaneus^a. Universis et singulis, quorum interest, significamus^a. Cum immortalis et cuncta regentis Dei beneficio, ut vitam et spiritum, ita fortunas meas acceptas referam, in eo omne meum studium pono, ut me erga beneficentissimum Parentem Deum, eodem^b suffragante, quam gratissimum praebeam. Cum autem gratum esse erga Deum in eo cernatur meritissimis laudibus illius magnitudinem nullis circumscriptam terminis honoramus, cum illius culturam per omnes aetates, per omnes gentes et provincias propagandam cupimus et pro virili nostra parte, ut propagaretur, operam damus. Vere id maxime consequimur, cum Davidis piissimi fortissimique regis Haebreorum³ exemplo arcae Dei tabernaculum conquirimus et Salomone filio eiusdem⁴, auctore sapientissimo, templa construimus sacerdotibus, qui dies noctesque divinas laudes concinant, doctoribus, qui eruditione sua caelestis legis praecepta explanent, vitae immortalitatem fluxa mortalitate corrupta consequendi viam commonstrent. Postremo^c praelatis, quorum autoritate omnia recte et ordine fiant, ita constitutis, ut iusta rerum copia ad vitam huiusmodi necessaria agendam suppetat, ne quaesito opus habentes a tam divino et caelesti munere abducantur.

Hoc ego secutus, aedificandum curavi in civitate mea Novo Zamoscie templum, quod Resurrectionis Domini memoriae et testis eius divi Thomae Apostoli dicavi, et praelatis canonicisque ac vicariis instruxi atque eorum facultati vitae traducendae munerumque ecclesiasticorum pro dignitate obendorum causa in hunc modum prospexi: Primo decanus collegii canonicorum bona Matcze⁵ cum villis ac^d aliis omnibus, quae eo pertinent semperque pertinuerunt, habebit, fundata quidem antea pro praepositura, sed in decanatum commutata. Eidem addo laneos^e duos cum prato propinqui praedioli habendi causa penes civitatem Novam Zamoscensem ante portam versus Leopolim⁶. Secundo in eum, qui futurus est custos, ius omne transfundo villae Branewka⁷, quam advitalitio iure nunc possidet gnoscus dnus Paulus Trojanowski⁸, quo extincto, eius possessionem custos adire debbit. In praesenti vero ius meum haereditarium et perpetuum ecclesiae pro custode futuro tribuo et in ipsam perpetuitatem proprietatemque instromissionem concedo.

^a druk significa.

^b druk eadem.

^c druk postremis.

^d druk brak ac.

^e druk laucos.

² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

³ Dawid, syn Isai z Betlehem, król żydowski ok. 1000 r. przed Chr., zamierzał zbudować świątynię w Jerozolimie, ale planu nie zrealizował. 1 Krl. 22,1—29.

⁴ Salomon, syn Dawida, król żydowski, żył i działał w połowie X w. przed Chr., fundator świątyni jerozolimskiej. 1 Krl. 3,1—11.

⁵ Matcze, zob. dokum. nr 1 przyp. 5.

⁶ Lwów, miasto, w okresie Polski niepodległej (przed 1772) i w latach 1918—1939 stolica województwa; obecnie stolica obwodu lwowskiego w zachodniej części Ukrainy Radzieckiej.

⁷ Branewka, wieś, pow. Janów Lubelski, woj. lubelskie.

⁸ Paweł Trojanowski, zapewne h. Ogończyk, z rodziny osiadłej w Sandomierskiem. K. Niesiecki: Herbarz polski. Wyd. J.N. Bobrowicz. T. 9. Lipsk 1842 s. 120.

Dono deinde bona Chmielek⁹ cum villis Rakowka¹⁰ et Wola Chmielecka¹¹, quae bona cum per hoc tempus mille flor. locentur, ex his in futurum scholastico 200 annuos flor. perpetuis temporibus assigno. Cuius erit munus academiam invisere, rectorem academiae identidem commonefacere, ut meminerit, quam personam sustineat, academicos ad recte obeunda officia sua, prout ipsis iniuncta sunt in ordinatione academiae, cohortari, castigare negligentiores. Eius denique erunt partes cum iudicio consilioque capituli et professorum academiae sufficere lectores, acre iudicium in sufficiendis adhibere, videre, ut idonei^f, ut Graecis Latinisque literis et artibus, quas profitebunt, sint imbuti. Quo in officio, si claudicaverit, collegio capituli admonendi eum^g ius est. Si perseveraverit negligens esse, communicato consilio cum academicis, subrogandi lectores, digniores eidem collegio potestas esto. Hoc tamen scholastico licebit, si voluerit, alicuius artis professione constituto salario fungatur. In officium concionatoris, coniunctum canonicatui vel alicui praelaturae, quod vir in literis ac cognitione theologiae excellens habebit, constituo flor. annuos 150. In canonicos quatuor flor. annuos 416, ex quibus duo floreni singulis canonicis singulis dominicis diebus post sacrum dependentur. In tres vicarios flor. annuos 202 decerno. Singulis vicariis quarta anni parte solventur flor. 17 et grossi 15. Alios porro vicarios duos, iuxta foundationem, decanus alere debet, indulgentia et voluntate S.D.N.¹² plebanus Szczebrzeszinensis¹³. In tres vicarios separatim Novi Zamoscii collegiatae 210 flor. pendet, simili modo per singulas anni partes quaternas per 17 flor. et grossos 15 exsolvendos. Interea vero, dum is plebanus nunc es rdus Sebastianus Kicki¹⁴ et vivit, vel eo plebanatu fungitur, pro quarto vicario quidquid deerit in bonis Chmielek ex area mea supplebitur. Actu presbyteri, qui omnino debeant esse ac sacris et ecclesiae pro officio operam navare, ii sunt: decanus, custos, vicarii omnes, scholasticus etiam presbyter erit, diebus dominicis ac festis ac aliis, cum licebit, rem divinam facient. Ceteri possunt non esse presbyteri. Dominicis tamen et festis diebus in templo aderunt, processionesque diebus dominicis ac festis et aliis in ecclesia^h consuetis obibunt, nec ad alias ecclesiae operas adstricti erunt, sed academiae lectionibus literisque indulgentia S.D.N. vacabunt. Praelati et canonici dalmatiisⁱ uti debent.

De iure patronatus praelatos canonicosque ac in omnibus meis haereditariis bonis plebanos ac reliquos sacerdotes praesentandi, cum diutius mecum recogitarem, ne minus digni aliis, alia de causa, praesententur, tandem ita mihi visum est, penes successores meos illud esse debere. Eligendi erunt ad eiusmodi sacerdotia collegiatae ecclesiae^j ex academicis docti et boni viri, ad parochialia etiam vicarii et ad diiudicandum decanus cum collegio praelatorum et canonicorum adhibendus. Quod si successores mei cum damno Eccle-

^f druk idonaei.

^g druk eius.

^h druk brak in ecclesia.

ⁱ druk dalmaticis.

^j druk brak ecclesiae.

⁹ Chmielek, wieś, grom. Łukowa, pow. Biłgoraj, woj. lubelskie.

¹⁰ Rakówka, wieś, grom. Książpol, pow. Biłgoraj, woj. lubelskie.

¹¹ Wola Chmielecka, grom. i pow. Biłgoraj, woj. lubelskie.

¹² Sanctissimo Domino Nostro.

¹³ Szczebrzeszyn, miasto, pow. Zamość, woj. lubelskie.

¹⁴ Ks. Sebastian Kicki, archidiacon lubelski i proboszcz w Szczebrzeszynie; w r. 1800 zrezygnował z uposażenia parafii szczebrzeskiej na rzecz dziekanii zamojskiej. Wiadomość o profesorach s. 87.

siae Dei in praesentando negligentiores fuerint, neque a rdmo dno episcopo Chelmensi admoniti officii sui in negligentia destiterint, tum collegii praelatorum canonicorumque iudicio probato et delecto viro sacerdotium idem episcopus deferet, eamque delationem firmam ratamque esse volo. Quo attamen ipse vivam, mihi ipsi plenum ius patronatus et collationem praedictorum beneficiorum reservo. Quoniam autem bona villae Chmielek et Rakowka et Wola et villa Branewka bonis meis vicina sunt et contigua, finibus eorum contenti erunt praefati praelati et canonici ac vicarii, quos ipse determinavero, vel si quid mihi humanitus accidet, tutores filii mei a me constituti et inscripti terminabunt. Cum autem in omnes partes intersit, bona quae supra nominata recensui donavisse, me iure perpetuo ecclesiae Zamoscensi in decanum et praelatos, in canonicos et vicarios, ut firma stabiliaque sint, cautum et sancitum esse volo et caveo sancioque, ne bona haec, aut quidquam ex his bonis, decanus collegiumve canonicorum ulla ratione, ullo colore ab humani ingenii acie profecto, aut periculi, aut maioris emolumenti gratia, vicinitatis loci necessitatisve specie cuiuscunque alienent, vendant, cummutent, oppignorent, mancipient, ullave obligatione obstringant, successorumque mei in eam rem consensum et episcopus ne dent. Et si quidquam contra ea, quae cavi et sanxi ausi fuerint attentare, perinde habendum decerno atque ea, quae nullo iure facta et ob eam causam irrita habeatur. Id quod omnibus magistratibus omnibusque et singulis iudicibus denuncio. Eos vero, penes quos rerum spiritualium saeculariumque summa potestas est, per sacra omnia perque Iudicem humani generis Dominum Iesum, cuius haec omnia gloriae dicavi^k, tueantur^l potius et quidquid his literis complexus sum, sancitum rectumque^l conservent. Sin minus haec mea obtestatio apud ipsos valuerit, voco eos ad summi Iudicis Dei tribunal, iuribus meis directi domini ac successorum meorum salvis manentibus. Hanc igitur foundationem ac in ea contenta omnia et singula rata, firma, fixa perpetuo futura^m pro me successoribusque meis promitto sancteque spondeo, manu mea subscribo et sigillum appono. Datum Zamoscii die 5 mensis iulii anno Domini 1600.

Nr 7

Erekcja kolegiaty w Zamościu.

Zamość, 5 VII 1600.

Stanisław Gomoliński, biskup chelmski, na prośbę Jana Zamoyskiego, spisuje akt fundacyjny golegiaty zamojskiej i zatwierdza go w całej rozciągłości. Zachęca też dziekana kapituły, by, razem z tąż kapitułą i kolegium wikariuszy, gorliwie pracował przy kolegiacie, a nadto zaleca, by raz w miesiącu, w piątek, jeden z praelatów wygłaszał adhortację do kleru kapitulnego.

Or. nieznanym.

Kop. 1. ADL nr 230. Liber decretorum 1658 s. 1—6.— **2.** A nr 147. Acta iudicialia consistorii Zamoscensis 1663—1666 k. 78'—81.— **3.** Nr 232. Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 1—6.— **4.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 6. Erekcja 1601—1702 s. 7—12.— **5.** ADL I 152. Acta visit. 1714—1717 k. 332'—335.— **6.** Nr I 158. Decreta reformationum 1749 s. 1993—1999.— **7.** Nr I 158. Decreta reformationum 1750—1751

k druk dicam.

l druk tueanturque.

l druk sartum tectumque.

m druk secura.

s. 1568—1572.— 8. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 63. *Status vicariatus Zamoscensis ex. an. 1750 s. 2—10.*— 9. Nr 1. *Iura et fundationes 1752 s. 1—6.*— 10. Nr 62. *Status collegii vicariorum a.D. 1766 contentus s. 11—16.*— 11. *Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVII—XVIII w. k. 31—36.*— 12. *ADL A 138. Acta iudicaria et officialia R.D. Melchioris Ioannis Kochnowski 1776—1779 k. 10—12.*— 13. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 2: *Copia erectionis 1600 s. 2—7.*— 14. Nr 3: *Fundatio ecclesiae collegiatae Zamoscensis 1601 s. 1—6.*— 15. *Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 111—118 (Wszystkie kopie w transumpcie króla Zygmunta III Wazy, zob. dokum. nr 9).*

Nos Stanislaus Gomoliński Dei gratia episcopus Chelmensis, nominatus Luceoriensis¹, universis et singulis, quorum interest, hisce nostris praesentibus significamus testatumque perpetuis aetatum omnium temporibus esse volumus. Illmum ac mgcum dnum Ioannem Zamoyski de Zamoscie supremum Regni cancellarium et exercituum ducem², pro amicitia nostra mutua et necessitudine gentilitia, contulisse nobiscum plenum pietatis in Deum suae consilium et in patriam insigne charitatis monumentum de fundanda locuple-tandaque ecclesia Zamoscensi, a se opere egregio condita, postulasseque a nobis, ut eam fundationem una cum ipso conscriberemus, conscriptamque subscriberemus ita forte, ut ea, quae per se sancta sint, firmiora etiam et a praesentibus et a posteris ducantur, nostra ad id episcopali autoritate adiuncta voluntati, tanta pietate praedita, morem gessimus, et pro virili parte consecuti sumus. Ea fundatio his verbis est expressa:

(*Następuje dokument Jana Zamoyskiego — nr 6.*)

Quae quidem fundatio, cum ex ipso pietatis in Deum fonte charitatisque in omnes ad divinum cultum et fidem catholicam non retinendam solum, sed etiam propagandam, sit hausta, summa animi nostri propensione, tam pio animo illmi dni Ioannis Zamoyski collaudato, subscripsimus illi et eam pisco-pali autoritate in omnibus eius punctis clausulisque comprobamus, manu nostra subscriptam et sigillo nostro obsignatam. Datum Zamoscii die 5 mensis iulii anno Domini 1600.

Decanum quidem huiusce ecclesiae magnopere Christo Duce hortamur, ut aequae ipse atque universum collegium canonicorum vicarii que singuli eam sibi mentem atque cum animi divini motum a Deo munificentissimo in omnibus deposcant, quo in hac vinea Domini Iesu tanta pietate instituta ad posteritatem fovendam et in catholico Romano religionis colendae ritu servandam comparata, tales sese ministros caelesti Numinis praestent, quales debere esse non oratione magis, quam piisimis suis moribus charitatis flagrantia Apostolus expressit sobrios, iustos et pios, expectantes beatam spem et adventum magni Dei³. qui huiusmodi virtutibus non rem ullam creatam, sed seipsum divinitatemque suam pretium fructumque constituit. Quod eo acrius intendant, quia talis est plerumque apud vulgus de religione opinio, cuiusmodi sunt eorum mores, qui religionem profitentur eique praesunt. Consultum igitur erit, ut singulis mensibus sexta feria unus praelatorum privatim^a in conclavi in hanc sententiam universum clerum adhortetur, ne humani ingenii vitio in tam praeclari operis cursu languescant, sed mutua inter ipsos

^a druk brak privatim.

¹ Stanisław Gomoliński h. Jelita, kanonik krakowski (1583), prepozyt poznański (po 1583), biskup kamieniecki (1589), a następnie chelmski (1591) i łucki (1600). Zmarł w 1604 r. K. Lepszy: *Gomoliński Stanisław*. W: *Pol. słow. biograf. T. 8 s. 272—273.*

² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

³ *Tł.* 2, 12—13.

adhortatione confirmati bonum certamen decertarent, coronam studii⁴ cum innocentiae laude bonarumque actionum decursu, expertem omnis corruptionis, accepturi. Stanislaus Gomoliński episcopus Chelmensis m.s., Ioannes Zamoyski m.s.

Nr 8

Zapis Jana Zamoyskiego na rzecz kolegiaty zamojskiej.

Lublin, 12 VII 1601.

Jan Zamoyski, wielki kanclerz koronny, zeznając wobec trybunału lubelskiego, że zgodnie z dokumentem wystawionym i podpisanym łącznie z biskupem Stanisławem Gomolińskim (zob. nr 6) zapisał na rzecz kolegiaty zamojskiej wsie: Chmiełek, Rakówka, Zawadka i Wola Chmielecka. Prawa patronatu i prezenty na beneficja kapitulne zastrzega fundator dla siebie i swoich następców. Dobra zapisane kapitule donator obiecuje rozgranaczyć w najbliższym czasie. Po upływie 3 lat winny one przejść w posiadanie kapituły, odkąd wygaśnie dzierżawa Mikołaja Komorowskiego. Czynsze dzierżawne z okresu tych 3 lat będą wypłacane na rzecz kapituły.

Czps spłonął z aktami trybunału lubelskiego w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

Kop. 1. ADL nr 232. Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 15—19, 173—176. Tytuł wpisu: Donatio villarum Chmiełek, Zawadka et Rakowka (wlg czpsu).— 2. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 63. Status vicariatus Zamoscensis 1750 s. 77—81.— 3. ADL I 158. Decreta reformationum 1750—1751 s. 1700—1704.— 4. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 25. Akta i dokumenty dotyczące kanonii fundi Chmiełek 1601—1768 s. 1—3, 5—7, 9—12 (kopie z 18 XI 1764).— 5. Nr 62. Status collegii vicariorum a.D. 1766 contentus s. 17—22.— 6. Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 121—128 (Kopie 1—5 wlg czpsu, kopia 6 wlg kopii 1).

Comparens personaliter coram iudicio et actis iudicii ordinarii tribunalis Regni Lublinensis illustris et mgeus Ioannes Zamoyski de Zamoscie cancellarius Regni etc.¹ — — publice ac ultro recognovit. Quod cum ipse Deo immortalis pro certis de hostibus Regni partis victoriis vota reddendo in civitate sua Zamoscensi ecclesiam magno sumptu extruxisset mundumque ecclesiasticum, tum et vasa necessaria ad eam comparasset, sacerdotes etiam, qui laudes divinas iugiter ibi concinant et verbo Dei populum instruant, accersivisset, procurandum sibi esse ratus de necessariis alimentis condonandisque eorum. ut cultus divinus in ea ipsa ecclesia rite et ordine administretur. Itaque eidem ecclesiae Novae Zamoscensi sive rdis praelatis, canonicis et vicariis nunc et postea existentibus ad eandem ecclesiam, iuxta ordinationem suam manibus rdm i in Christo patris Stanisłai Gomolinski² pro tunc Chelmensis nunc vero Luceoriensis episcopi et sua propria subscriptam et sigillo obsignatam, bona sua haereditaria, videlicet totas et integras villas: Chmiełek³, Rakówka⁴, Zawadka⁵ seu Chmielecka Wola⁶ in terra Premisliensi consistentia, illarumque haereditates cum omni (iure collationis et directi domini pro se suisque

⁴ 2 Tym. 4, 7.

¹ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

² Stanisław Gomoliński, zob. dokum. nr 7 przyp. 1.

³ Chmiełek, zob. dokum. nr 6 przyp. 9.

⁴ Rakówka, zob. dokum. nr 6 przyp. 10.

⁵ Zawadka, wieś, grom. Księżpol, pow. Biłgoraj, woj. lubelskie.

⁶ Wola Chmielecka, zob. dokum. nr 5 przyp. 11.

successoribus reservatis) dominio, proprietate, attinentiis, pertinentiis, fructibus, proventibus, emolumentis, emethonibus, hortulanis, inquilinis et omnibus incolis earundem villarum, illarumque dotationibus et censibus, quibusvis campis, pratis, sylvis, boris, nemoribus, fluviis, stagnis, piscinis, molendinis, aspiteriis et generaliter cum omnibus et singulis utilitatibus, nihil excipiendo, ita prout ipsum solum ea omnia concernunt, et prout ipsemet solus, vel in eventu eius mortis tutores seu curatores filii et bonorum eius, alii eius successores ex ordinatione sua succedentes per ipsum constituti, ea bona ab aliis suis haereditariis bonis eisdem contiguis, ubi nondum sunt dislimitata, signis granicialibus dislimitet scopulosque de terra eriget et faciet, dedit, donavit, et nunc dat, donat, perpetuo inscribit, titulumque perpetuae haereditatis et omne ius suum, quod ipsi ad bona praefata competit, in eos haeredit et plenarie transfundit, ea tamen lege et conditione praesenti inscriptioni specialiter apposita, quod praenominati praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis nunc et pro tempore existentes ea bona, videlicet: Chmielek, Rakowka, Zawadka seu Wola Chmielecka, nunc ipsis iure perpetuo inscripta, non habebunt potestatem ab ecclesia Zamoscensi alienandi, dandi, donandi, et commutandi, etiam quamvis accederet consensus S.R.M., loci ordinarii et aliorum superiorum ecclesiasticorum atque haeredis Zamsocensis; immo ipsi praelati, canonici et vicarii bona ipsa, supra nominata, solimet perpetuo possidebunt illisque utifruentur.

Quibus quidem praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae Zamoscensis et cuilibet eorum nominatim seorsive nunc et pro tempore existentibus, ipse illustris cancellarius Regni in supra nominata ordinatione seu fundatione sua, manibus rdmi in Christo patris dni Stanislai Gomolinski antea Chelmensis nunc vero Luceoriensis episcopi et ipsius propriis subscripta et sigillis obsignata, secundum conditionem cuiuscunque illorum provisionem et proventus, ex bonis ecclesiae eiusdem nunc et antea donatis provenientes, assignavit. Iuxta quam ipsi praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis, nunc et post existentes, conservare sese et quisque munera et officia sua, eadem ordinatione ipsis assignata, exequi et adimplere tenebuntur. Haecque praesens inscriptio ad illam ordinationem seu fundationem, illa etiam ordinatio ad praesentem inscriptionem in toto referuntur. Reservata sibi et suis successoribus salva collatione eorundem beneficiorum ecclesiae Zamoscensis post decessum de hac luce cuiuslibet praelati, canonici et vicarii iuxta eandem ordinationem seu fundationem suam et iure directi dominii. Ipsi itaque praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis, nunc et pro tempore existentes, bona sua supra nominata, videlicet villas totas: Chmielek, Rakowka et Zawadka seu Chmielecka Wola illarumque haereditates cum omni, uti supra scriptum est, iure, dominio, proprietate, attinentiis, pertinentiis et generaliter cum omnibus utilitatibus tenebunt, habebunt et possidebunt illisque utifruentur perpetuis temporibus.

Et quoniam bona ipsa nunc per eundem illustrem cancellarium Regni ipsis praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae Zamoscensis donata, videlicet villarum illarumque haereditates: Chmielek, Rakowka et Zawadka seu Chmielecka Wola sunt contigua ex omnibus partibus bonis haereditariis eiusdem illustris cancellarii Regni limitibusque et signis certis nondum sunt undique distincta, ideo ipse illustris cancellarius Regni, uti dominus eorundem bonorum utrorumque, ad decursum duorum annorum bona ipsa supra nominata, per se nunc inscripta, a suis haereditariis bonis, ubi nondum sunt antea

dislimitata, ipsemet solus tanquam directus dominus absque quavis probatione iuratoria (cum ea bona ipse ultro sua gratia ecclesiae non autem ex aliquo debito confert) dislimitabit signaque granicialia faciet, in quibus praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis acquiescere et illa perpetuis temporibus observare tenebuntur. Si vero ante hoc tempus, quod Deus longe differat, de hac luce ipsum illustrem cancellarium Regni decidere contigerit, ex tunc tutores seu curatores, per ipsum cancellarium Regni gnoso Thomae Zamoyski⁷ filio eius instituti, id tenebuntur facere, ad quod ipsis praesentibus tribuit plenariam et omnimodam facultatem, eamque dislimitationem tanti roboris esse vult, ac si per ipsumet et suos successores facta esset. Quae quidem signa granicialia per eundem illustrem cancellarium Regni dnum praenominatum eorundem bonorum, vel tutores vel curatores absque quavis probatione iuratoria facta et conscripta, ad acta terrestria proprii districtus porrecta, eiusmodi robor perpetuae firmitatis obtinebunt, acsi officiose per succamerarium vel eius officium sint factae.

Iamque ex nunc hic circa iudicium et acta eiusdem iudicii ordinarii tribunalis Regni Lublinensis ipse illustris cancellarius Regni eiusdem praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae suae Zamoscensis, nunc et pro tempore existentibus, dat et concedit in bona supra nominata, videlicet villas totas et integras: Chmielek, Rakowka et Zawadka seu Chmielecka Wola illarumque haereditates, intromissionem et realem pacificamque possessionem, quam poterunt quandocunque voluerint per ministerialem et duos nobiles quoscunque, per ipsum nunc de iure et a iudicio praesenti additos in loco bonorum apprehendere. Quoniam vero bona praedicta Chmielek, Rakowka et Zawadka seu Chmielecka Wola ipse illustris cancellarius Regni gnoso Nicolao Komorowski⁸ ad decursus trium annorum certo contractu modo arendae inscripsit, ideo ipsi praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis eundem Komorowski arendatorem iuxta contractum illustri et mgci cancellarii Regni ad tempus eius, videlicet festum Notivitatis s. Ioannis Baptistae, quod celebrabitur in anno 1603, in pacifica possessione eorundem bonorum conservare tenebuntur. Summam vero, quam ex eadem arenda pro duobus ratis per eundem Komorowski debitam pro quolibet anno ab ipso arendatore, iuxta eundem contractum, recipient et levabunt, ipsumque arendatorem de ea quietabunt. Quae quietatio tanti roboris erit, ut ab ipso illustri cancellario data. Post expirationem vero arendae bona ipsa praedicta praelati, canonici et vicarii ecclesiae Zamoscensis ab eodem arendatore iuxta inventarium, cum eodem arendatore conscriptum, in possessionem suam recipient illaque perpetuis temporibus modo suprascripto tenebunt. Ratione cuius arendae illustris cancellarius Regni successoresque eius ad evictionem et tuitionem non est obstrictus. Nihilominus ipse illustris ac mgcus cancellarius Regni submisit se de bonis suis generaliter omnibus ubicunque existentibus et successores suos obligat eisdem praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae Zamoscensis, nunc et pro tempore existentibus, eandem intromissionem, dum ad eam acceptan-

⁷ Tomasz Zamoyski (1594—1638), syn Jana, wojew. podolski (1618), kijowski (1619), starosta generalny krakowski (1623), podkanclerzy koronny (1628), wtełki kanclerz koronny (1635), starosta knyszynski, sokalski, nowotarski etc. W. Dworzaczek: *Genealogia* tabl. 135.

⁸ Mikołaj Komorowski h. Korczak (1578—1633), hr. na Liptowie i Orawie, starosta nowotarski i oświęcimski (1598). Zmarł 2 X 1633. A. Przyboś: *Komorowski Mikołaj*. W: *Pol. słow. biogr* T. 13 s. 426—427.

dam officiose venerint, non impugnare, immo libere admittere datamque et admissam possessionem eorum bonorum non praepedire, nec adimere, immo a prioribus et posterioribus inscriptionibus dotum et dotaliorum, reformatio-num, advitalitatum, obligationum, venditionum, donationum et reemptionum, lucris, perlucris processibusque quibusvis iuridicis super eisdem bonis obtentis et perductis ex re et occasione ipsius, ea bona modo quovis afficientibus, tueri, defendere, intercedere et eliberare bonaque ipsa, nunc per se donata, munda et libera facere sub damnis terrestribus, quibus ipse illustris cancellarius Regni vel eius successores, si praemissis modo quovis contraverint, eisdem praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae Zamoscensis, nunc et pro tempore existentibus, ad solvendum succumbet, illaque nulla poena statuti, nec praescriptione terrestri evadent et pro praemissis non completis complendis, proque ipsis damnis terrestribus, quoties ipse illustris et mscus cancellarius Regni vel eius posteritas citaretur ab ipsis praelatis, canonicis et vicariis ecclesiae Zamoscensis, nunc et pro tempore existentibus, ad iudicia terrestria vel capitanealia Crasnostaviensia⁹ vel Grabovecensia¹⁰, toties foro suo quovis, ut supra, omisso, coram iudicio illo, ad quod horum citatus fuerit, quibus se nunc cum bonis suis omnibus ac successoribus subiicit, in primo citationis termino peremptorie stare, iuri parere, respondere, inscriptioni suae ac pro citatis omnibus satisfacere, se et successores suos submittit peremptorie, ad eundem primum comparandi et satisfaciendi peremptorium terminum et alios subsequentes terminos actione pro maiori, vera et simplici firmitate^a receptionem, aut ad aliqua munimenta literaria, ad evictionem, ad annosve discretionis successorum, et aliis generaliter omnibus, quotquot solum sint et de iure ac consuetudine concedi solent dilationibus et legalibus quibusvis impedimentis non differendo, nullasque protestationes, evasiones, motiones, controversias, appellationes faciendo, nec quidquam sibi in auxilium contra inscriptionem praesentem etiam iuridicam assumendo suae et suorum successorum et sub totius causae amissione.

Nr 9

Zygmunt III Waza potwierdza fundację kolegiaty.

Kochenhaus, 23 IX 1601.

Zygmunt III Waza, król polski, na prośbę Jana Zamoyskiego potwierdza fundację kolegiaty i kapituły zamojskiej, obdarza kler kolegiaty przywilejami immunitetu.

Or. meznany (Spalony w czasie pożaru kolegiaty 18 IV 1658).

Kop. 1. ADL nr 230. Liber decretorum 1658 s. 1—7.— **2.** Nr 147. Acta iudiciaria consistorii Zamoscensis 1663—1666 k. 78—81' (Oblata z 6 I 1666).— **3.** Nr 232. Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 2—7.— **4.** WAP Lublin. Zesp. Kol. Zam. Nr 6. Erekcja 1601—1702 s. 7—13, 14—19 (Kopie z XVIII w.).— **5.** ADL I 152. Acta visit. 1714—1717 k. 332—335', 423—425.— **6.** Nr I 158. Decreta reformationum 1750—1751 s. 1568—1573.— **7.** Nr I 158. Decreta reformationum 1749 s. 1991—2004.— **8.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 63. Status vicariatus Zamoscensis ex an. 1750 s. 1—11.— **9.** Nr 1. Iura et fundationes 1752 s. 1—6.— **10.** Nr 62. Status collegii vicariorum a.D. 1766 contentus s. 11—16.— **11.** Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVII—XVIII w. k. 31—34', k. 35—37', k. 37'—40 (Kopie z XVIII w.).— **12.** ADL

^a kop. i infirmitate.

⁹ Krasnystaw, miasto powiatowe, woj. lubelskie.

¹⁰ Grabowiec, wieś, pow. Hrubieszów, woj. lubelskie.

A nr 138. *Acta iudiciaria et officialia R.D. Melchioris Ioannis Kochnowski 1776—1779 k. 10—12' (Wpis 4 IV 1776).*— 13. WAP Lublin. *Zesp. Kap. Zam. Nr 3: Fundatio 1601 s. 1—6, 7—11 (Kopie z XVIII w.).*— 14. Nr 2: *Copia erectionis 1600 s. 1—8, 11—14 (Kopie z XVIII w.).*— 15. Bibl. PAN Kraków. *Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 111—119 (Kopie 1—15 według oblaty do akt trybunału lubelskiego z 3 XI 1644, dokonanej na prośbę ks. Jakuba Skwarskiego, dziekana infulata zamojskiego)*¹.

Sigismundus III Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae etc.². Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Supplicatum est nobis ab illustri et mgco Ioanne Zamoyski de Zamoscie Regni nostri supremo cancellario et exercituum generali capitaneo³, qui consilio communicato cum rdmo Stanislao Gomolinski episcopo Chelmensi, nominato Luceoriensi⁴, ut^a fundationem et ecclesiae Zamoscensis a se egregio opere suis impensis conditae^b sanxisset et uterque manu sigillisque suis obsignasset. Eam regia nostra autoritate nos etiam confirmaremus; eiusdem^c fundationis ad verbum talis est descriptio:

(Następuje dokument biskupa Gomolińskiego — nr 7).

Nos animadvertentes fundationem istam a singulari pietate in Deum et a flagranti studio augendae divinae laudis, propagandique cultus caelestis Numinis eo modo, qui a principibus fidei catholicae Apostolis per manus traditus, ab Ecclesia catholica Romana integer conservetur, censuimus piaae et religiosae supplicationi favendum, omnia et singula, quae descripta fundatio in se complectitur, praesentibus literis nostris confirmamus, approbamus, atque autoritate nostra regia solidae firmitatis perpetuum robur addimus. Addimus et in parem iuris immunitatum omnium partem praelatos eius, canonicos, capitulum, vicarios, sacerdotes, clericos, ministros, utque sunt ecclesiarum Regni nostri praelati, canonici, capitula, vicarii, clerici, ministri, recipimus et quo iure et quibus privilegiis quibusve praerogativis alii gaudent in Regno nostro, iisdem prorsus hi quoque temporibus perpetuis gaudeant, utantur, fruuntur, id quod omnibus et singulis Regni nostri magistratibus iudicibusque, aequae spiritualibus atque saecularibus, denunciamus mandamusque, ut quae in fundatione ista expressa sunt, ea omnia et singula sancte et incorrupte universi et singuli observent, atque dent operam pro suo quisque officio et munere, ne ulla quoque, vel minima ex parte derogatio illis inferatur. In cuius rei fidem — —. Datum in castris ad Kochenhausium 23 septembris anno Domini 1601, regnorum nostrorum Poloniae 13, Sueciae anno 8. Sigismundus rex.

Nr 10

Fundacja banku pobożnego.

Obóz wojenny ultra Góviam, 16 X 1601.

Jan Zamoyski, wielki kanclerz koronny, zapisuje 10 tys. flor. pol. na ufundowanie banku pobożnego w Zamościu. 5 tys. flor. fundator zobowiązuje się

a druk druk ut.

b druk condita.

c druk eius.

¹ Zob. dokum. nr 6 przyp. 1.

² Zygmunt III Waza, król polski (1587—1632).

³ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

⁴ Stanisław Gomoliński, zob. dokum. nr 7 przyp. 1.

wypłacić po 3 latach od wystawienia niniejszego dokumentu, dalsze zaś 5 tys. mają wypłacić wykonawcy jego testamentu. Na kuratora banku wyznacza fundator każdorazowego dziekana i scholastyka kapituły oraz radę miejską w Zamościu.

Or. nieznaną.

Kop. 1. ADL nr 232. *Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 51—53* (Włg or. potwierdzona przez Dawida Hilchena sekr. król.); tytuł wpisu: *Fundatio montis pietatis.*— **2.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 413. *Acta capitulorum generalium, tam ordinariorum quam extraordinariorum, per praelatos et canonicos Insignis Collegiatae Ecclesiae Zamoscensis celebratorum. Vol. I (1658—1708 — cyt. Acta capitulorum 1658—1708) s. 206—207* (Wpis pod r. 1691.— **3.** ADL Nr I 152. *Acta visit. 1714—1717 k. 380—382.*— **4.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 1. *Iura et fundationes 1752 s. 153—154.*— **5.** ADL Nr I 158. *Decreta reformationum 1750—1751 s. 1687—1688.*— **6.** Bibl. PAN Kraków. *Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVI—XVIII w. k. 40—41.*— **7.** *Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 185—187.*

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Ioannes Zamoyski de Zamoscie Regni Poloniae supremus cancellarius et exercituum generalis, Belsensis — capitaneus¹. Universis et singulis praesentibus — significo. Quia cum in promptu sit civitates, vel optime constitutas, usuris et foenoribus pessum ire, et eisdem partim ex locupletibus, partim ex tenuibus constare; deinde res humanas ita esse, ut fortunas neque perpetuo cuiquam indulgeat, neque in quemquam perpetuo saeviat, et nihilominus eam veteri proverbio sui cuiusque mores sibi fingant, consulendum hac in parte civitati meae Zamoscensi existimavi. Et primum quidem moneo, ut omnes incolae ipsius artibus honestis rem qua erant, parsimonia augeant, diligentia conservent. Verum quia casus humanos, qui varii sunt et obscuri, praestare non possumus, ob eam rem ut fit, unde medicina rebus adversis petatur subveniaturque tenuioribus, lego civitati Zamoscensi 10 millia flor. ad montem pietatis, qui dicitur, erigendum; 5 millia, si quid mihi humanitas accidat, executores testamenti ordinationisque meae post distributa legata dabunt, 5 vero alia post triennium numerabunt. Eius pecuniae seu montis pietatis curatores custodesque designo rdum dnum decanum et scholasticum ecclesiae Zamoscensis, una cum consulibus et proconsule Zamoscensi. Hi erunt, quibus assignabitur pecunia et quietam pecuniam coniunctim in arca, sigillis quisque suis obsignatam, servabunt, et simul arcam aperient, et iterum cludent ac signabunt coniunctim. Cuius mutuo dandae hic modus esto:

Studiosis literarum eam prorogabunt ac artificibus. Pignus accipiant a floreno non plus in tres septimanas, quam obulum exigant. Spatium creditae pecuniae annum esto. Anno exacto pignora neglecta, neque redempta, divendant et primo creditum foenusque secernant, deinde quod supererit, domino pignoris tradant. Nec vero cuiquam plus centum flor. mutuo dent, et ita dent, ut pars eius pecuniae in arca semper remaneat ad succurrendum egenis parata. Foenus pecuniae creditae, ad erundiendam inopem civitatum mearum iuventutem conferent, eius contubernii, quod extruitur prope hippeum, quod contubernium indigentium appellari volo. De iuventute ad collegium accipienda iudicium esto rdni dni decani, scholastici et rectoris Academiae Zamoscensis. Accipiendi erunt, in quibus ingenii et bonae indolis perspicua signa visa fuerint. Ab hoc numero non excludendo nobiles, si qui erunt, quorum ingenio et ad discendum propensione fortuna non respondeat, praesertim si

¹ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

me agnatione vel cognatione attingat, vel si originem suam ex Kozlerogorum gente nostra ducant, quarum ego ut frequentia delector teste vetustatis, ita inopiam si quis ea labore, sublevatam desidero.

Hanc fundationem meam montis pietatis fixam et perpetuam esse cupio et, ut sit, sancio praesentibus literis, ac ut eam tutores, si quid mihi humanitus acciderit, exequantur rogo, et successoribus meis praecipio, ut eandem Deum hominumque existimationem sancitumque meum reveriti, sancte inviolateque et ipsi custodiant, et custodiendum curent, neque ad se ullo modo transferant, nec in aliam atque constitui administrationem dispensationemque commutent. Rationes eius administratae pecuniae rds decanus et scholasticus ac proconsules et consules singulis annis mihi et successoribus meis reddent. Iuribus domini mei et successorum meorum perpetuis temporibus manentibus salvis. In cuius rei fidem ——. Datum ex castris ultra Goviam² 16 octobris 1601.

Nr 11

Przywileje liturgiczne dla kolegiaty.

Warszawa, 27 II 1609.

Franciszek Simonetta, nuncjusz apostolski w Polsce, na prośbę mieszczan zamojskich udziela przywileju na wystawienie Najśw. Sakramentu i urządzenie procesji teoforycznej w uroczystość Nawiedzenia i Narodzenia NMP w kaplicy p.w. Zwiastowania NMP w kolegiacie zamojskiej. Nadto udziela pod zwykłymi warunkami odpustów dla wiernych, którzy będą uczestniczyli w wyżej wymienionych nabożeństwach.

Or. meznany.

Kop. ADL Nr I 158. Decreta reformationum 1750—1751. Status confraternitatis literatorum sub tempus visitationis generalis conscriptus die 8 I 1751 s. 2309—2310. Tytuł wpisu: Facultas exponendi Ssmum Sacramentum in capella Annuntiationis BVM cum indulgentia ex s. Nuntiatura.

Franciscus Simoneta comes¹, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Fulginatensis ac ss. domini nostri Pauli divina providentia papae V² ipsiusque Sanctae Sedis ad serenissimum Sigismundum III Poloniae et Sueciae regem³ ipsumque Poloniae Regnum et Magnum Ducatum Lithuaniae cum facultatibus legatus de latere nuntius.

Universis et singulis utriusque sexus Christi fidelibus praesentes visuris et lecturis salutem et sinceram in Domino charitatem. Cultum divinum augere, fidelium devotionem excitare et animarum saluti modis omnibus, quantum cum Domino possumus, consulere cupientes, supplicationibus nobis pro parte spectabilium Stanislai Abramowicz proconsulis, Andreae Korkowicz advocati et Alberti Moldorphi notarii civitatis Zamoscensis, civium dioecesis Chelmenensis, porrectis inclinati, autoritate apostolica nobis, vigore facultatum nostrarum apostolicarum, ad quarum insertionem non tenemur, concessa et qua fungimur in hac parte, hlibus sacerdotibus ecclesiae collegiatae eiusdem civitatis Zamoscensis tituli Resurrectionis Domini et eius testis s. Thomae

² Gowia, rzeka, dopływ jez. Birtule na Litwie.

¹ Franciszek Simonetta, biskup z Foligno, nuncjusz apostolski w Polsce w latach 1606—1612.

² Pap. Paweł V rządził Kościołem od 16 V 1605 do 28 I 1621.

³ Zygmunt III Waza król polski (1587—1632).

Apostoli inservientibus, et deinceps in festivitibus Visitationis et Nativitatis Beatissimae Mariae Virginis Ssmi Corporis Christi Sacramentum in monstrantia super altare tituli Annuntiationis eiusdem BMV in eadem ecclesia sito a primis usque ad secundas vespervas inclusive dictorum dierum summa cum veneratione et custodia retinere, et ante vel post missam cantatam eorundem dierum publica processione et quemadmodum in ipso Corporis Christi festo, non tantum extra ecclesiae vel caemiterii limites, deferre queant, tenore praesentium facultatem concedimus et impartimur. Atque omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictis processionibus contriti et cum devotione interfuerint pro qualibet vice 300 dies, qui vero contriti et confessi et sancta Eucharistia refecti eandem capellam a primis vespervis usque ad secundas et solis occasum dictarum festivitatum visitaverint, ibique pro unione principum christianorum et fidei catholicae propagatione preces actissime effunderint, quo die praefatorum id fecerint, septem annos et totidem quadragenas de iniunctis eis, seu quae merito iniungi deberent poenitentiis, misericorditer in Domino relaxamus. Praesentibus ad triennium valituris. In quorum fidem ——. Datum Varsaviae in monasterio s. Georgii die 27 februarii anno Domini 1609. Franciscus Simoneta.

Nr 12

Statuty bractwa literackiego NMP przy kolegiacie.

Zamość, 1610.

Statuty bractwa literackiego NMP przy kolegiacie zamojskiej, spisane przez członków tegoż bractwa, składają się z dwóch części; pierwsza obejmuje właściwe statuty, druga natomiast modlitwy brackie.

Or. mierzany.

Kop. ADL Nr I 158. Decreta reformationum 1750—1751. Status confraternitatis literatorum 1751 s. 2310—17. (W transumpcie biskupa Jerzego Zamoyskiego z 10 X 1613).

Fraternitas literatorum tituli Annuntiationis Beatissimae Virginis Mariae ad gloriam et laudem Dei omnipotentis et ad consolationem fidelium christianorum eorumque fidei, spei et charitatis incrementum cummunemque utilitatem, Zamoscii anno Domini 1610 erecta et instituta. Fraternitas literatorum Beatissimae Virginis, ut maiore devotione, reverentia et utilitate ad honorem et gloriae unius veri Dei in Trinitate Sancta adorandi et diligentiori beneficiorum Dei nobis per Beatissimam Virginem Mariam in generatione Iesu Christi Salvatoris nostri exhibitorum, commemoratione suscipiatur debitaque incrementa sumat, has regulas nos eiusdem fraternitatis fratres bono studio conscripsimus et ad eas sarvandas nos ipsos, et qui eandem fraternitatem susceperunt, deinceps eisdem sponte et alacriter obligamus.

Regulae confraternitatis.

1° Ad hanc fraternitatem nemo admittitur, nisi prius coram spirituali congregationis patre emiserit professionem fidei, iuxta symbolum Apostolorum nomenque suum in librum fraternitatis dederit.

2° Fratres et sorores omnes et singuli eiusdem fraternitatis quotidie rosarii BVM aliquam pro cuiusvis devotione partem recitabunt et sacrosanctae missae sacrificio cum reverentia et devotione aderunt, nisi absentes ex suorum negotiorum causa impediti fuerint.

3° Item praedicti fratres huius fraternitatis literatorum omnibus et singulis diebus dominicis et Beatissimae Virginis Mariae, praeterea Paschae, Ascensionis, Pentecostes, Ssmi Sacramenti Omniumque Sanctorum et Sanctorum festis solemnibus a clero et populo per annum integrum, communiter celebrari consuetis, officium BVM legent et missam maturam, quae post horas canonicas, primam scilicet et tertiam, decantatur, ipsi circa altare suum tituli Annuntiationis Beatissimae Virginis Mariae de eadem BVM semper iuxta ritum Missali Romani, salvis missis conventualibus in ordine ecclesiae praescriptis in Quadragesima et Quatuor Temporibus incidentibus, diebus etiam profestis toto tempore Adventus missam antelucanam de BVM voitivam, vulgo Rorate dictam, per tot annos iam constitutam, cum devotione decantabunt, vel decantari facient et procurabunt, nisi missam conventualem ex praescripto Ecclesiae aliquando cantari oporteat in Adventu Domini, quae quam votiva decantari debebit. Quibus quidem missae sacrificiis omnes et singulos fratres et sorores eiusdem fraternitatis adesse et circa illud orationes infrascriptas, scilicet pro orthodoxa et sancta Ecclesia catholica, pro summo pontifice Romano, pro loci ordinario, pro serenissimo rege Poloniae, pro pace et concordia christianorum, pro haeticorum et schismaticorum conversione, denique pro congregatione huius fraternitatis devotissime recitabunt. Qui vero legere nesciunt, loco praedictorum orationum coronam vel septies orationem Dominicam et toties salutationes angelicas cum uno symbolo recitare, dum autem cantabitur offertorium obligationes ad altare pro more solito offerre tenebuntur.

4° Fratres et sorores omnes eiusdem fraternitatis praeter tempus paschae, quod Ecclesiae obligationem habent, pro more et devotione diebus festis BMV, scilicet Purificationis et Conceptionis, Annuntiationis, Visitationis, Assumptionis et Nativitatis, peccata sua sacerdoti proprio et approbato confitebuntur et sacrosantam Eucharistiam, si legitime impediti non fuerint, sument.

5° Similiter postridie praedictarum solemnitatum BMV officium defunctorum unius nocturni legent, missaeque sacrificium pro defunctis confratribus circa hoc idem actum suum decantabunt, vel decantari procurabunt, cui missae sacrificio omnes confratres et sorores adesse et oblationes pro more facere. Legere vero et cantare nescientes 15 orationes Dominicas, totidemque salutationes angelicas, cum terno symbolo pro omnibus fratrum sororumque et aliorum Christi fidelium animabus recitare debebunt ac tenebuntur. Quodsi dies dominicae eiusmodi exequias seu s. funebre impediverint, transferetur in diem sequentem, festo aliquo celebri non impeditam.

6° Si quem fratrum sororumve eiusdem fraternitatis contigat in morbum incidere, omnes, qui eiusdem congregationis fuerint, quam diu is decumbens fuerit, Domino misericordiam et Deiparae Virgini eundem commendabunt, eumque alternatim frequenter visitabunt ac solabunt dabuntque operam, ut idem decumbens confessus et contritus medicinam vitae Corpus et Sanguinem Domini tempestive suscipiat, posteaque extrema unctione ungetur. Quo tempore fratres et sorores Ssmum Sacramentum et sanctum oleum cum facibus suis accensis committabuntur, ibidemque litanias de BMV legent; legere vero nescientes septies orationem Dominicam et toties salutationem angelicam cum uno symbolo in memoriam septem dolorum BMV pro infirmo recitabunt, si etiam is pauper sit, eundem eleemosina competenti pro necessariis vitae ac medicinarum iuvabunt.

7° Cum autem frater aut soror eiusdem fraternitatis ex hac vita in aliam

transferetur, omnes fratres ac sorores sepulturae illius intererunt et christiana charitate ultimum mortuo obsequium praestabunt, illiusque exequiis solitis caeremoniis obibunt et semel vigiliis mortuorum novem lectionum pro anima ipsius recitabunt, aderuntque sacro, quod pro eodem celebrabitur, et oblationes, qui possunt, pro more facient in sepulchroque ipsorum, quod iam in ecclesia ante altare eorum, accedente consensu moderni illmi et rdmi dni loci ordinarii tamquam primi tutoris et vblis capituli Zamoscensis, proprio sumptu fraternitatis eiusdem et picta muro extracta extet, sepelietur.

8° Singulis annis die Circumcisionis Domini seniores fratres seu prefecti fraternitatis eligentur a fratribus, praesente et praesidente patre spirituali, veri, boni, literis praediti, vitae et moribus honestis, qui omnis recti ordinis ac disciplinae erunt directores.

9° Congregationes suas proximis diebus dominicis singulis ante quodlibet festum BMV habebunt, ibidemque omni modestia atque honestate utentur nihilque aliud agetur, nisi ea, quae ad laudem Dei omnipotentis honoremque Beatissimae Virginis Mariae et necessitates ac fraternitatis bonum spectant. Ubi etiam seniores fuerint quemlibet eiusdem fraternitatis ex eius vitiis, quae certo explorata habebunt, in charitate fraterna admoneri sint obstricti. Quibus congregationibus feminae non intererunt, sed de iis, quae a fratribus constituentur, ab iisdem confratribus edocebuntur. In quibus congregationibus, qui voluerit sese in librum fraternitatis inscribere, antequam nomen suum fraternitati dederit, facta, prout supra recensitum est, fidei professione, eleemosinam pro ratione suarum facultatum dare vel promittere ad usum fraternitatis et altaris eorum ornamentorum ac sublevamen pauperum, si potest, tenebitur, et se eandem fraternitatem, quoad vixerit et ubicumque fuerit, servaturum pollicebitur.

10° Omnes et singuli fratres ac sorores eiusdem fraternitatis pro qualibet congregatione eleemosinam per grossos tres ad usum fraternitatis aliasque necessitates ad usum communem dare tenebuntur.

11° Qui etiam fratrum sororumve missae sacrificiis, exequiis funeralibus, sepulturae cuiusvis fratris et sororis, et aliis officiis supradictis non adfuerit, neque subdelegatum in locum suum miserit, is pro eleemosina grossum unum ad eandem arcam fraternitatis dare tenebitur.

12° Libri eiusdem fraternitatis, videlicet hi: 1-us in quo ritus ac privilegia a quibusvis personis eidem fraternitati concessa et concedenda; 2-us in quo nomina ac cognomina suscipientium fraternitatem, tum et statuta, confessiones quaevis; 3-tius in quo inventarium omnium rerum ac ornamentorum fraternitatis; 4-tus in quo testamenta, donationes, legata, inscriptiones quaevis inscribuntur; ultimus autem proventuum ac reddituum et expensarum fraternitatis conservabunt.

13° Eorum omnium actorum et librorum notarius unus ex fratribus eligetur, qui omnia supra expressa fideliter in distinctos libros inscribet, et se eo in passu iuramento obstringet.

14° Arcae seu cistae eiusdem fraternitatis binae erunt in ecclesiaeque observabuntur, in quarum una privilegia, libri et omnes eleemosinae a fratribus senioribusque et aliis personis collectae inferuntur, cuius claves apud seniore et notarium fraternitatis erunt. In altera autem ornamenta quaecunque in auro argentove, tam ad altaris quam etiam sacerdotis ornatu spectantia, servabuntur; eius claves apud provisorem altaris et eius ornamentorum, per fratres eligendum, erunt.

15° Dispensatores proventuum fraternitatis, a fratribus electi, ex omnibus perceptis et expensis senioribus ac ceteris fratribus semel in anno ante electionem seniorum, praesente patre spirituali a capitulo vel rdo dno decano et fraternitate eligendis, ratione reddere tenebuntur. Quas notarius fraternitatis in librum proventuum et reddituum inscribet.

16° Si quis fratrum aut sororum inconstanter aut insolenter sese gesserit, admoneri debet primo privatim a senioribus, quod si non se correxerit, secundo in praesentia duorum vel trium confratrum, quod si adhuc in suo malo proposito perseveraverit, post tertiam vel quartam admonitionem incorrigibilis publice e congregatione eiciatur, ideoque ut purior maneat fraternitas. Nemo facile admittetur, nisi probatus et qui constantiae spem dederit.

17° Omnes denique fratres et sorores eiusdem fraternitatis servabunt obedientiam, modestiam, honestatem et pietatem regulasque fraternitatis diligenter custodiant, sibi prae oculis semper proponant omnique studio et labore intendent, ut Deo placent suoque bono exemplo ac piis operibus ceteros ad devotionem excitent, prout decet devotos Beatissimae Virginis Mariae.

Orationes fraternitatis singulis diebus dominicis atque Mariae Virginis, tum maioribus aliisque Sanctorum et Sanctarum festis solemnibus circa missae sacrificium, quod de BVM per eosdem decantabitur, recitandae: Pater noster etc.

Pro Ecclesia catholica.

Omnipotens sempiterna Deus, qui gloriam suam omnibus in Christo gentibus revelasti, custodi opera misericordiae tuae, ut Ecclesia tua, toto orbe diffusa, stabili fide in confessione tui nominis perseveret. Per Dominum. Ave Maria.

Pro papa.

Deus omnium fidelium pastor et rector, famulum tuum N., quem pastorem Ecclesiae tuae praeesse voluisti, propitius respice: da ei, quaesumus, verbo et exemplo, quibus praees, proficere, ut ad vitam, una cum grege sibi credito, perveniat sempiternam. Per Dominum. Ave Maria.

Pro loci ordinario.

Omnipotens sempiterna Deus, miserere famulo tuo pontifici nostro N. et dirige eum secundum tuam clementiam in viam salutis aeternae, ut, te donante, tibi placita cupiat et tota virtute proficiat. Per Dominum. Ave Maria.

Pro rege Poloniae.

Quaesumus omnipotens Deus, ut famulus tuus rex noster, qui tua miseratione suscepit Regni gubernacula, virtutum etiam omnium percipiat incrementa, quibus decenter ornatus, et vitiorum monstra devitare, et ad Te, qui via, veritas et vita es, quantocius valeat pervenire. Per Dominum. Ave Maria.

Pro pace et concordia christianorum.

Deus, a quo sancta desideria, recta consilia et iusta sunt opera: da servis tuis illam, quam mundus dare non potest, pacem, ut et corda nostra mandatis tuis dedita, et hostium sublata formidine tempora sint, tua protectione, tranquilla. Per Dominum. Ave Maria.

Pro haereticorum et schismaticorum conversione.

Omnipotens sempiterna Deus, qui salvas omnes et neminem vis perire, respice quaesumus ad animas diabolica fraude deceptas, ut omni haeretica atque schismatica pravitate deposita, errantium corda respiscant et ad veritatis tuae redeant unitatem. Per Dominum. Ave Maria.

Pro congregatione fraternitatis.

Deus, qui diligentibus te facis cuncta prodesse, da cordibus nostris inviolabilem tuae charitatis affectum, ut desideria de tua inspiratione concepta, nulla possint tentatione mutari. Supplicesque petimus, pietate tua mortuorum solve vincula peccatorum, et intercedente Beata Maria Virgine cum Omnibus Sanctis tuis, famulum tuum N., dominum et haeridem nostrum et nos famulos tuos congregationisque nostrae fratres, sorores, familiares, benefactores atque loca nostra in omni sanctitate custodi, omnesque a vitiis purga, virtutibus illustra, pacem et salutem nobis tribue, hostes visibiles et invisibiles remove, carnalia desideria repelle, ac rem salubrem et fertilitatem indulge, amicis et inimicis nostris sanitatem largire atque civitatem hanc cum eodem domino et haerede nostro omnibusque in ea habi-

tantibus, ab omni peste, infideliumque feritate et potentia illorum conserva et omnibus fidelibus vivis et defunctis in terra viventium vitam et requiem aeternam concede. Per Dominum. Ave Maria. Credo. Hymnus Ave, Maris stella. Antiphona Sub tuum praesidium.

V. Ora pro nobis, sancta Dei Genetrix.

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

V. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad Te veniat.

Oratio

Praetende, Domine, famulos tuos subsidiis pacis et Beatae Mariae semper Virginis patrocinis confidentes, a cunctis redde hostibus securos. Per Dominum.

Tibi nos, o Maria, commendamus. Tu procura, ne pereamus.

Deus propitius esto mihi miserrimo peccatori.

Nr 13

Przywileje liturgiczne dla kolegiaty.

Wilno, 20 II 1611.

Franciszek Simonetta, nuncjusz apostolski w Polsce, na prośbę Tomasza Zamoyskiego, zezwala na urządzenie procesji teoforycznych w kolegiacie zamojskiej w niedzielę białą, we wszystkie święta NMP, oraz w uroczystość św. Tomasza Apostoła.

Or. nieznanym.

Kop. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 429. Sprawy nabożeństw k. 5 (W transumpcie ks. Łukasza Wyrzykowskiego, oficjała chełmskiego z 30 VI 1611; papier. z pieczęcią konsystorza chełmskiego wyciśniętą przez wosk i własnoręcznym podpisem oficjała).

Franciscus Simoneta — — nuncius apostolicus¹. Universis — — salutem in Domino sempiternam.

Nuper nobis pro parte illmi dni Thomae Zamoyski² humiliter supplicatum fuit, ut processiones cum Ssmo Corporis Christi Sacramento pro diebus infrascriptis, ad augendum cultum divinum et fidelium devotionem excitandam, ecclesiae collegiatae oppidi Novi Zamoscii ab illmo quondam Ioanne Zamoscio Regni Poloniae cancellario³, praefati dni Thomae parente, erectae et sub memoria Sanctissimae Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi ac s. Thomae Apostoli Deo dicatae, Chelmensis dioecesis, concedere dignaremur. Nos igitur pio devotoque praedicti illmi dni Thomae desiderio spiritualibus favoribus, quantum in Domino possumus, satisfacere cupientes ac desiderantes populorum saluti, auctoritate apostolica nobis concessa, et qua fungimur in hac parte, sacerdotibus dictae collegiatae ecclesiae, ut deinceps Ssmum Corporis Christi Sacramentum summa cum devotione et reverentia in die Dominica in Albis et omnibus Beatae Mariae Virginis festis diebus, nec non et die festo s. Thomae Apostoli, ante vel post missam dictorum dierum, publica processione et quemadmodum in ipso Corporis Christi festo (non tamen extra ecclesiae vel caemeterii limites) deferre queant, nec non palam populo in maiori altari exhibere, tenore praesentium facultatem concedimus et impartimur, praesentibus perpetuis temporibus valituris. Non obstantibus quibuscunque etc. In quorum fidem — — Datum Vilnae⁴ in loco nostrae solitae residentiae die 20 februarii anno Domini 1611. Franciscus Simoneta.

¹ Franciszek Simonetta, zob. dokum. nr 11 przyp. 1.

² Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

³ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

⁴ Wilno, miasto, stolica Wielkiego Księstwa Litewskiego (przed 1795), obecnie stolica Litwy Radzieckiej.

Nr 14

Przywileje odpustowe dla bractwa Bożego Ciała w Zamościu.

Rzym, 9 V 1612.

Pap. Paweł V, na mocy brewe Cum sicut accepimus, na prośbę członków bractwa Bożego Ciała przy kolegiacie zamojskiej nadaje przywileje odpustowe temuż bractwu.

Or. AGAD Warszawa. Perg. 6974 (perg. 45×30,5 cm, fragmenty pieczętki lakowej na odwrociu. Na dokum. zapiski od XVII do XX w.).

Paulus papa V¹. Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut accepimus in ecclesia collegiata oppidi seu loci Zamoscensis, Chelmensis dioecesis, una pia, nec non devota, utriusque sexus Christifidelium confraternitas sub invocatione Sacratissimi Corporis Christi meritum ex hominibus unius specialis artis canonice instituta existat, cuius dilecti filii confratres in diversis pietatis et charitatis operibus dictam confraternitatem in posterum ingredientur, dum primo eorum ingressus sincere poenitenti et confessi Ssmum Eucharistiae Sacramentum sumpserint, plenariam ac tam ipsis pro tempore describendis, quam iam descriptis in dicta confraternitate confratribus et consororibus facultate eorum mortis articulo, si pariter vere poenitenti et confessi ac sacra communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti nomen Iesu ore, si potuerint, sin autem corde devote invocaverint, etiam plenariam; nec non ipsis, nunc et pro tempore, confratribus et consororibus, vere poenitentibus et confessis sacraque communione refectis, qui praefatae confraternitatis ecclesiam vel capellam seu oratorium die festo eiusdem Ssmi Corporis Christi a primis vespers usque ad occasum solis festi huiusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro christianorum principum concordia, haeresum extirpatione, ac sanctae Matris Ecclesiae exaltatione, pias ad Deum preces effunderint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Christo concedimus.

Insuper eisdem confratribus et consororibus, similiter vere poenitentibus et confessis, ac ssma communione refectis, qui praefatae confraternitatis ecclesiam vel capellam seu oratorium in quatuor primis dominicis post Quatuor Tempora anni, similiter a primis vespers usque ad occasum solis, dierum huiusmodi singulis annis pie visitaverint, et, ut praefertur, oraverint, quo die praefatorum id egerint, septem annos et totidem quadragenas, quoties vero missis et aliis divinis officiis, in dicta ecclesia vel capella seu oratorio pro tempore celebrandis et recitandis, seu congregationibus publicis vel privatis eiusdem confraternitatis ubivis faciendis, interfuerint, aut pauperum hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint seu comperi fecerint, vel procuraverint, nec non etiam corpora defunctorum, tam confratrum et consororum quam aliorum, ad sepulturam ecclesiasticam associaverint, vel quascunque processiones per ipsam confraternitatem de licentia ordinarii faciendam, utrumque Ssmum Eucharistiae Sacramentum tam in processionibus, quam cum ad infirmos, aut alias ubique et quomodocunque pro tempore defertur, comitari fuerint, aut si ad hoc impediti, campanae ad id signo dato, semel orationem Dominicam et salutationem angelicam dixerint, aut etiam quinques orationem Dominicam et salutationem angelicam pro

¹ Pap. Paweł V, zob. przyp. 2 dokum. nr 11.

animabus defunctorum confratrum et consororum dictae confraternitatis recitaverint, aut devium aliquem ad viam salutis reducerint, et ingnorantes praecepta ea, quae ad salutem sunt, docuerint, aut quodcunque aliud pietatis et charitatis opus exercuerint, toties quoties praefatorum operum sexaginta dies de iniunctis eis, seu alias quando debitis poenitentiis in forma Ecclesiae consueta relaxamus, praesentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, ut si alias dictis confratribus et consoribus praemissa peraguntibus aliqua alia indulgentia perpetuo, vel ad tempus nondum elapsum duratura, per nos concessa fuerit, praesentes nullae sint. Utque etiam si praefata confraternitas alieni archiconfraternitati aggregata iam sit, vel in posterum aggregetur, seu quavis alia canonice uniat, seu etiam quando instituat prioris seu quaevis aliae literae apostolicae, illis nullatenus suffragentur, vel ex tunc eo ipso prorsus nullae sint. Datum Romae apud s. Marcum sub annulo Piscatoris die 9 maii 1612, pontificatus nostri anno septimo.

Nr 15

Erekcja bractwa literackiego i zatwierdzenie jego statutów.

Kumów, 10 X 1613.

*Jerzy Zamoyski, biskup chełmski, eryguje kanonicznie bractwo literackie p.w. Zwiastowania NMP, założone przy kolegiacie zamojskiej w 1610 r., oraz zatwierdza statuty tegoż bractwa*¹.

Or. nieznaną.

Kop. ADL Nr 1 158. *Decreta reformationum 1750—1751. Status confraternitatis literatorum 1751 s. 2310—2318. Tytuł wpisu: Institutio confraternitatis Literatorum BVM.*

Georgius Zamoyski de Zamoscie Dei et Apostolicae Sedis gratia **episcopus** Chelmensis², abbatiae Cervenensis administrator perpetuus³. Universis et singulis — — significamus.

Exponi nobis nuper fecerunt dilecti in Christo confratres infrascriptae fraternitatis, quo ipsi pia in Deum et Beatissimam Deigenetricem Mariam devotione ducti, unam utriusque sexus fraternitatem Zamoscii, in dioecesi nostra Chelmensi, sub certis constitutionibus et ordinationibus, ab ipsa fraternitate et confratribus observandam, instituerunt, quas nobis in scriptis exhibuerunt huiusmodi sub tenore, videlicet:

(Następują statuty bractwa literackiego — nr 12).

Pro parte itaque eorundem confratrum nobis humiliter supplicatum fuit, quatenus institutionem dictae confraternitatis huiusmodi pro illius subsistentia firmiori autoritate nostra cum indulgentiarum largitione approbaremus et confirmaremus.

Nos itaque his, quae pro omnipotentis Dei intemeratae eius Genetricis Virginis Mariae laude et gloria, ac pro animarum salute meritoriisque operibus exercens, pia et provida dicatorum confratrum ordinavit devotio, ut firma

¹ Statuty te potwierdzili nadto: 9 VIII 1624 biskup Maciej Łubieński, 29 IX 1633 biskup Tomasz Leżeński, 7 I 1671 biskup Krzysztof Zegocki i 12 IV 1682 biskup Stanisław Święcicki.

² Jerzy Zamoyski, kanonik krakowski, archidiacon lubelski (1589), opat czerwiński i biskup chełmski (1600—1620). Zmarł w 1620 r. W. Dworzaczek: dz. cyt. tabl. 135.

³ Czerwińsk n. Wisłą, pow. Płońsk, woj. warszawskie. Opactwo kanoników regularnych założył przed 1155 r. biskup płocki Aleksander. Kasata opactwa nastąpiła w 1819 r.

perpetuaque consistant (quarum quidem per ea laus, gloria et animarum salus huiusmodi ac aliorum devotio possit procurari), benigne annuentes, dictam fraternitatem huiusmodi ac omnes atque singulas constitutiones et ordinationes praefatas autoritate nostra tenore praesentium approbamus et confirmamus, ac illi et illis perpetuae firmitatis robur addicimus, iisdemque confratribus, nunc et pro tempore existentibus, quod ipsi pro utiliori confraternitatis huiusmodi directione constitutiones et ordinationes, cum consensu tamen nostro, ampliari possint, licentiam et facultatem concedimus. In cuius rei fidem ——. Datum Kumoviae, in dioecesi nostra Chelmensi, die 10 mensis octobris anno 1613. Georgius Zamoyski.

Nr 16

Przywileje dla bractwa literackiego.

Rzym, 21 III 1617.

Pap. Paweł V na, mocy brewe apostolskiego Cum sicut accepimus, udziela przywilejów odpustowych dla bractwa literackiego NMP przy kolegiacie zamojskiej.

Or. nieznaną.

Kop. 1. ADL Nr I 153. *Decreta reformationum 1750—1751. Status confraternitatis literatorum 1751 s. 2321—2323.*—**2.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 132. *Akta i dokumenty dotyczące bractwa literackiego p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP 1617—1828 s. 1—2 (Kopia z 20 X 1783).*

Paulus papa V¹. Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut accepimus in ecclesia collegiata Resurrectionis Domini ac s. Thomae Apostoli oppidi de Zamoscie, Chelmensis dioecesis, una pia utriusque sexus Christifidelium confraternitas literatorum nuncupata sub invocatione Annuntiationis Beatae Mariae Virginis, non tamen unius specialis artis, canonice instituta existat, cuius confratres et consorores quam plurima pietatis et charitatis opera exercere consueverunt. Nos, ut confraternitas huiusmodi maiora in dies suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius autoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictam confraternitatem in posterum ingrediuntur, die prima eorum ingressus, si vere poenitentes et confessi Ssum Eucharistiae Sacramentum sumpserint, plenariam, ac descriptis et describendis in dicta confraternitate confratribus et consororibus in cuiuslibet eorum mortis articulo, si vere etiam poenitentes et confessi ac sacra communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti nomen Iesu ore, si potuerint, sin autem corde, devote invocaverint, etiam plenariam, nec non ipsis nunc et pro tempore confratribus et consororibus, vere quoque poenitentibus et confessis ac sacra communione refectis, qui praedictae confraternitatis ecclesiam, vel capellam seu oratorium festo Annuntiationis Beatae Mariae Virginis, a primis vespere usque ad occasum solis diei huiusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro christianorum principum concordia, haeresum extirpatione, ac sanctae Matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum preces effunderint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.

Insuper eisdem vere pariter poenitentibus et confessis ac sacra communi-

¹ Pap. Paweł V, zob. dokum. nr 11 przyp. 2.

ne reffectis, ecclesiam vel capellam seu oratorium huiusmodi in Conceptionis, Nativitatis, Visitationis et Purificationis Beatæ Mariæ Virginis festis diebus, ut praefertur, visitantibus et orantibus, quo die praedictorum id egerint, septem annos et totidem quadragenas, quoties vero missis et aliis divinis officiis in dicta ecclesia vel capella seu oratorio pro tempore celebrandis et recitandis, aut congregationibus publicis vel privatis ipsius confraternitatis ubivis faciendis, interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint, vel componi fecerint, vel procuraverint, nec non etiam qui corpora defunctorum confratrum et consororum huiusmodi, quam aliis ad sepulturam associaverint, aut quascunque processiones de licentia ordinarii faciendis, Sanctissimumque Eucharistiae Sacramentum, tam in processionibus quam cum ad infirmos aut alias ubicumque et quomodocumque pro tempore defertur, committaverint, aut si impediti, campanae ad id signo dato, semel orationem Dominicam et salutationem angelicam dixerint, aut etiam quinques orationem et salutationem praedictas pro animabus defunctorum confratrum et consororum eorundem recitaverint, aut devium aliquem ad viam salutis reducerint et ignorantes praecepta Dei et ea, quae ad salutem sint, docuerint, aut quodcunque aliud pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet praedictorum operum sexaginta dies, iniunctis eis aut quomodolibet debitis poenitentis in forma Ecclesiae consueta, relaxamus, praesentibus perpetuis temporibus valituris. Volumus autem, ut si alias dictis confratribus et consororibus praemissa peragentibus aliquam aliam indulgentiam perpetuo, vel ad tempus nondum elapsam duratura, concesserimus, praesentes nullae sint. Utque etiam si dicta confraternitas alicui archiconfraternitati aggregata iam sit, aut in posterum aggregetur, seu quavis alia canonice uniatur, vel etiam quomodolibet insituatur, priores et quaevis literae apostolicae, illis nullatenus suffragentur, vel ex tunc eo ipso prorsus nullae sint. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 21 martii 1617, pontificatus nostri anno duodecimo.

Nr 17

Brewe odpustowe pap. Pawła V.

Rzym, 21 III 1617.

Pap. Paweł V, na mocy brewe apostolskiego Omnium saluti, udziela przywilejów odpustowych za dusze zmarłych dla ołtarza Przemienienia Pańskiego w kolegiacie zamojskiej.

Or. AGAD Warszawa. Perg. 6977 (44,8×17,5+6,5 cm, fragm. pieczęci lakowej. Na dokumencie zapiski z XVII—XX w.).

Paulus papa V¹. Ad perpetuam rei memoriam. Omnium saluti paterna charitate intenti, sacra interdum loca spiritualibus indulgentiae muneribus decoramus, ut inde fidelium defunctorum animae Domini nostri Iesu Christi eiusque Sanctorum suffragia meritorum consequi, et illis adiutae ex purgatorii poenis ad aeternam salutem per Dei misericordiam perducī convolant. Volentes igitur collegiatam ecclesiam oppidi de Zamoscie, Chelmensis dioecesis, simili hucusque privilegio, ut accepimus, minime decoratam, dummodo in ea duodecim ad minus sacerdotes existant, et in ea situm altare Transfigu-

¹ Pap. Paweł V, zob. dokum. nr 11 przyp. 2.

rationis Domini, hoc speciali dono illustraremus, auctoritate nobis a Domino tradita, eiusdem de omnipotentis Dei misericordia, nec non beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, ut quancumque sacerdos aliquis saecularis, sive cuiusvis ordinis de superiorum suorum licentia regularis, missam defunctorum pro anima cuiuscumque fidelis, quae Deo in charitate coniuncta ab hac luce migraverit, ad praefatum altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiae per modum suffragii indulgentiam consequatur, ita ut eiusdem Domini nostri Iesu Christi ac Beatæ Virginis Mariæ Sanctorumque Omnium meritis sibi suffragantibus a purgatorii poenis liberetur, concedimus et indulgemus. In contrarium facientibus, non obstantibus quibuscumque, praesentibus ad duodecim annos etiam valituris. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 21 martii 1617, pontificatus nostri anno 12.

Nr 18

Brewe pap. Pawła V dla kapituły zamojskiej.

Rzym, 6 VI 1617.

Pap. Paweł V, na prośbę Tomasza Zamoyskiego, na mocy brewe Sacri apostolatus, potwierdza fundację akademii i kolegiaty w Zamościu, nadaje obydwom instytucjom takie przywileje i prerogatywy egzempcji, jakimi cieszą się inne akademie i kolegiaty w Polsce, deleguje arcybiskupów gnieźnieńskiego i lwowskiego, oraz biskupa przemyskiego do wykonania niniejszego brewe, znosi klauzulę pap. Klemensa VIII, dotyczącą zarządu Akademii Zamojskiej ze strony biskupów chełmskich i zobowiązuje profesorów tejże akademii do złożenia wyznania wiary na ręce jej rektora¹.

Or. nieznan.

Kop. 1. ADL Nr 230. Liber decretorum 1658 s. 113—117 (W transumpcie bulli pap. Innocentego X *Alias a felicis recordationis* z 26 IX 1648)— 2. Nr 152. *Acta visit. 1714—1717 k. 429—431* (W transumpcie dekretu wykonawczego arcybiskupa lwowskiego z 17 V 1619 — tamże s. 429—431).— 3. Bibl. PAN Kraków. *Sygn. 2387/I. Zbiór dokumentów z XVI—XVIII w. k. 45—46* (Kopia z XVIII w.).— 4. ADL Nr 148. *Acta iudiciaria et officialia pro parte dioecesis Chelmensis in Regnis Galiciae et Lodomeriae sitae 1782—1783 k. 15'—17'*. Tytuł wpisu: *Transumptum brevis Pauli V summi pontificis pro parte academiae et ecclesiae collegiatae Zamoscensis* (Wpis z 1782 r. w transumpcie brewe pap. Benedykta XIV *Ecclesiae catholicae regimini* z 13 IX 1757 — tamże k. 14—19').— 5. Bibl. PAN Kraków. *Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 54—59* (W transumpcie abpa A. Próchnickiego z 17 V 1619).

Druk. *Bullarium Romanum seu novissima et accuratissima collectio apostolicarum constitutionum*. T. 8. Romae 1734 nr 135 s. 300—301 (W transumpcie pap. Innocentego XI w brewe *Quae a Romanis pontificibus* z 20 II 1684).

Paulus papa V². Ad perpetuam rei memoriam. Sacri apostolatus ministerio, meritis licet imparibus, ea, quae catholicorum et collegiatarum ecclesiarum ac bonarum artium, disciplinarum et scientiarum propagatione, personarum quoque in his studium, industriam et operam navantium, congrua sustentatione onerumque illis incumbentium supportatione, nec non orthodoxae fidei conservatione cum divini cultus incremento, per viros generis nobilitate polientes et de fide catholica optime meritos, provide facta et ordinata fuisse

¹ Brewe mniejsze zostało wprowadzone w życie 17 V 1619 r. przez arcybiskupa lwowskiego Andrzeja Próchnickiego.

² Pap. Paweł V, zob. dokum. nr 11 przyp. 2.

dicuntur, libenter, cum a nobis petitur, apostolico praesidio communimus, ac desuper pastoralis officii nostri partes favorabiliter interponimus, prout locorum, temporum et personarum ratio postulat et nos conspiciamus in Domino salubriter expedire.

Sane dilectus filius, nobilis vir Thomas Zamoiski³, dominus in temporalibus oppidi Novo Zamoscio, Chelmensis dioecesis, nobis nuper exponi fecit, quemadmodum etiam Ioannes Zamoiski⁴ eius genitor et Regni Poloniae, dum vixit, supremus cancellarius, provide perpendens, universae Reipublicae uberriores et multiplices fructus ex literarum studiis provenire, ac cupiens studia huiusmodi in eius patrio solo vigere, nec non pro amplissimis gratiarum donis et muneribus sibi ab omnipotenti Deo, bonorum omnium largitore, benigne collatis, ex devoti et grati erga illum animi testimonium divinae suae maiestati debita laudum praeconia et salutaris Hostiae sacrificia iugiter offeri et persolvi, habita desuper cum tunc existente episcopo Chelmensi loci ordinario consultatione, et matura deliberatione, ac de illius licentia et assensu omni meliori modo et forma, quibus potuit et quantum in se fuit, ad ipsius omnipotentis Dei laudem et gloriam ac salutiferae Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi memoriam et s. Thomae Apostoli eiusdem Resurrectionis praeclari testis honorem, dictique oppidi decorem et ornatum in eodem oppido unam academiam publicam pro illius ac oppidorum et locorum, tam temporali suo dominio subditorum quam aliorum quorumcunque in pietate, morumque probitate ac doctrina christiana et literis humanioribus, tam Graecis quam Latinis, nec non grammaticae, rhetoricae, dialecticae, logicae, philosophiae naturalis et moralis, physicae, metaphysicae, utriusque iuris prudentia, theologiae ceterisque artibus, disciplinis, scientiis et facultatibus licitis erudienda, imbuenda et instruenda^a. Unam quoque collegiatam ecclesiam cum capitulo, decano, custode, scholastico et certo canonicorum, vicariorum et ministrorum, qui eidem ecclesiae in divinis laudabiliter deservirent, fundavit et instituit, ac sumptuose et magnificis aedificiis, structuris, cathedris, scholis, suppellectilibus sacris et profanis, aliisque rebus academiae et collegatae ecclesiae huiusmodi respective usus necessariis, luculenter instruxit^b et ornavit, congruisque redditibus annuis et perpetuis ad ipsum Ioannem, tunc legitime spectantem, dotavit, nec non super prospero et felici statu, directione, progressu et stabilitate, tam academiae quam collegatae ecclesiae huiusmodi, illarumque praecipue rectoris, lectorum, professorum, magistrorum, praeceptorum, scholarium, decani, custodis, scholastici, canonicorum, vicariorum, officialium et ministrorum qualitatibus, oneribus, obligationibus, mercedibus, salariis ceterisque rebus in praemissis et circa ea necessaria et opportuna plurima statuta, constitutiones, ordinationes et decreta condidit et praescripsit.

Quare dictus Thomas nobis humiliter supplicari fecit, quatenus foundationi, institutioni, dotationi aliisque praedictis pro illorum firmitate, subsistentia et observantia nostrae confirmationis robur adiacere ac alia infrascripta concedere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui fidelium quorumlibet votis, praesertim divinum cultum et publicam utilitatem et commoditatem concernentibus, libenter annuimus eaque favoribus prosequimur opportunis, praedictum Thomam a quibusvis excommunicationis, suspensionis et

^a kop. 5 instituenda.

^b kop. 5 inunxit.

³ Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

⁴ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

interdicti, aliique ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine, quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum praesentium duntaxat consequendum harum serie absolventes et absolutum fore censentes, nec non reddituum et bonorum per dictum Ioannem pro fundatione, institutione et donatione praedictis donatorum et assignatorum, qualitates et quantitates praesentibus pro expressis, habendis, huiusmodi supplicationibus inclinati, easdem fundationem, institutionem et dotationem, ac prout illas concernunt omnia et singula, licita tamen et honesta, sacrisque canonibus et concilii Tridentini⁵ decretis non contraria, apostolica auctoritate tenore praesentium approbamus et confirmamus illisque perpetuae et inviolabilis apostolicae firmitatis robur adiicimus, ac omnes et singulos, tam iuris quam facti, ac quorumcunque solemnitatum, etiam substantialium, defectus, si qui desuper quomodolibet intervenerint, supplemus, illaque omnia et singula perpetuo valida et efficacia esse et fore, ac suos plenarios et integros effectus sortiri, ac ab omnibus, ad quos spectat et pro tempore spectabit, observari sicque per quoscunque iudices ordinarios, quavis auctoritate fungentes, etiam palatii apostolici auditores dictaeque Sedis nuntios ac locorum ordinarios, iudicari et definiri debere decernimus.

Insuper academiae et collegiatae ecclesiae praedictis earumque respective rectori, cancellario, professoribus, lectoribus, praeceptoribus, ministris, scholaribus, capitulo, decano, custodi, scholastico, canonicis, vicariis, ministris, officialibus et personis, nunc et pro tempore existentibus, ut omnibus et singulis privilegiis, exemptionibus, libertatibus, immunitatibus, praerogativis, honoribus, praeeminentiis, indultis, facultatibus et gratiis, quibus aliae similes academiae et collegiatae ecclesiae in dicto Regno et ubicunque locorum constitutae et illarum rectores, cancellarii, professores, lectores, magistri, praeceptores, scholares, capitula, decani, custodes, scholastici, canonici, vicarii, ministri, officiales ac personae de iure, usu, consuetudine ac alias quomodolibet utuntur, fruuntur et gaudent, ac uti, frui et gaudere possunt et poterunt quomodolibet in futurum, non solum ad eorum instar, sed pariformiter et aequae principaliter uti, frui, potiri et gaudere libere et licite possint et valeant, apostolica auctoritate et tenore praesentis perpetuo concedimus et indulgemus.

Quocirca vblibus fratribus Gnesnensi et Leopoliensi archiepiscopis ac episcopo Premisliensi per praesentes committimus et mandamus, quatenus ipsi, aut unus eorum, per se vel alium seu alios, praesentes literas et in eis contenta, quaecunque ubi et quando opus fuerit et quoties pro parte ipsius Thomae, nec non rectoris, cancellarii, professorum, lectorum, praeceptorum, magistrorum, scholarium, capituli, decani, custodis, scholastici, canonicorum, vicariorum, ministrorum, officialium et personarum huiusmodi nunc et pro tempore existentium fuerint requisiti solenniter publicantes, nec non Thomae et aliis praedictis in praemissis, efficacis defensionis praesidio assistentes faciant, auctoritate nostra Thomam aliosque praedictos praemissorum omnium et singulorum commodo et effectu pacifice frui, gaudere, non permittentes illos desuper a quoquam, quavis auctoritate, quomodolibet indebite molestari. Contradictores quoslibet et rebelles per sententias, censuras et poenas ecclesiasticas aliaque opportuna iuris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Non obstante fel. rec. Bonifacii Pp. VIII⁶, praedecessoris nostri, de una, et in con-

⁵ *Sobór Trydencki, XIX powszechny, odbył się w latach 1545—1563.*

⁶ *Pap. Bonifacy VIII rządził Kościołem od 24 XII 1294 do 11 X 1303.*

cilio^c generali edita de duabus dietis, dummodo ultra tres dietas aliquis auctoritate praesentium ad iudicium non trahatur, ac aliis quibusvis apostolicis, nec non synodalibus provincialibusque et universalibus conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, ac literis piae mem. Clementis Pp. VIII⁷, praedecessoris nostri, per quas statuit et ordinavit, quod cura, gubernium et administratio academiae illiusque bonorum ad pro tempore existentem episcopum Chelmemsem, uti loci ordinarium, spectet et pertineat. Quibus quidem literis dicti Clementis praedecessoris, quoad particulare statutum et ordinationem huiusmodi dumtaxat (eisdem literis in reliquis omnibus, quae foundationi, institutioni et dotationi academiae huiusmodi non adversantur, in suo robore permansuris) specialiter et expresse harum serie derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod professores, doctores, lectores, magistri, praeceptores et quicumque alii in dicta academia docentes, imprimis et ante omnia catholicae fidei professionem, iuxta articulos pridem a Sede Apostolica propositos, in manibus pro tempore existentis rectoris seu cancellarii dictae academiae, aut personae ad id ab eo deputandae, emittere, ac etiam iureiurando interposito, quod nihil quidquam ab ipsa fide catholica devium seu alienum docebunt aut interpretabunt^d, promittere omnino debeant et teneantur. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 6 iunii^e 1617, pontificatus nostri anno 13.

Nr 19

Przywilej dla bractwa różańcowego w Zamościu.

Rzym, 11 VI 1617.

Brat Rafał Riphosz, wikariusz generalny zakonu kaznodziejskiego, na prośbę mieszczan zamojskich i wstawiennictwo Tomasza Zamoyskiego, zezwala na założenie bractwa różańcowego przy kolegiacie zamojskiej oraz dopuszcza jego członków do wszystkich łask i przywilejów przyznanych bractwu przez papieży.

Or. nieznanym.

Kop. 1. ADL Nr 232. *Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 71—74. Tytuł wpisu:* Privilegium confraternitatis sacratissimi rosarii ecclesiae collegiatae Zamoscensis.— **2.** Nr I 158. *Decreta reformationum 1750—1751 s. 1688—1690.— 3.* WAP Lublin. *Zesp. Kap. Zam. Nr 1. Iura et fundationes 1750 s. 155—158. Tytuł wpisu:* Privilegium confraternitatis sacratissimi rosarii ecclesiae collegiatae Zamoscensis.— **4.** *Bibl. PAN Kraków. Sygn. 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 180—182 (włg kopii 3).*

In nomine Sanctissimae Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti et ad laudem et gloriam Beatissimae Dei Genetricis perpetuae Virginis Mariae Dominae nostrae, piamque venerationem divi Patris nostri Dominici sacri rosarii auctoris atque institutoris. Nos frater Raphael Riphosz Barchinonensis sacri palatii magister, ac totius ordinis Praedicatorum vicarius generalis¹. Omnibus praesentes literas inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quemadmodum christianae perfectionis summam in unitate fidelium^a ad Christum, veluti

^c druk constit.^d kop. 5 seu interpretabuntur.^e kop. 5 julii.⁷ Pap. Klemens VIII rządził Kościołem od 30 I 1592 do 3 III 1605.ª kop. 4 brak fidelium.¹ Rafał Riphosz, magister palacu apostolskiego, wikariusz generalny zakonu dominikanów, bliżej nieznanym.

membrorum ad caput, omnium perfectionum fontem, nec non in unione christianorum ad invicem consistere credimus, ita ad illam adipiscendam optimum esse rationis medium ratione et experientia pie edocemur. Modus vero Deum orandi, quem Sacratissima Virgo Maria Mater Dei per centum quinquaginta salutationes angelicas et quindecim Dominicas orationes instar Davidici Psalterii colitur, qui rosarium nuncupatur, a sanctissimo patre nostro divo Dominico² primum inventus et institutus, a summis Romanis pontificibus successive ad devotam patrum nostri ordinis intercessionem approbatus, privilegiis quoque maximis ac innumeris indulgentiis aliisque apostolicis gratiis decoratus^b, inter ceteros in Ecclesia inventos ad hoc obtinendum (ni fallimur) magno opere confert. Nam praeter hoc, quod Beatissima Dei Genetrix eius intercessionibus perfectionem hanc impetrare potest, ibi crebrius invocatur, ipse quoque per se modus orandi (si recte fiat), quam facillime compendio illam consequatur, dum Iesu Christi Salvatoris nostri vitam omnem per quindecim mysteria digestam meditando praecurrere facit, quam vos in Christo dilectissimi et devotissimi Christi fideles oppidi Zamoscie, dioecesis Chelmensis, pie considerantes, et ad habendum, augendum et conservandum praedictum modum orandi confraternitatem Psalterii sive Rosarii sub invocatione Beatissimae Mariae Virginis in ecclesia collegiata s. Thomae Apostoli dicti oppidi instituendi et ordinandi, eiusque altare et capellam fundandi et erigendi a nobis instantissime petivistis per interpositam personam illmi dni Thomae Zamojski³ praefecti Knyszynensis^c, vobis licentiam impetrari cum gratia et favoribus opportunis.

Nos igitur vestris votis et piis petitionibus inclinati dictam confraternitatem, sicut praefertur^d, instituendi, autoritate apostolica, nobis in hac parte concessa, media tamen praedicatione alicuius patris ordinis nostri per sum superiorem destinandi, tenore praesentium licentiam concedimus et facultatem, accedente consensu loci ordinarii, eamque confraternitatem et omnes utriusque sexus Christi fideles in eandem recipiendos cum gratiis et indulgentiis sibi a Romanis pontificibus concessis, prout aliae consimiles confraternitates in ecclesiis nostri ordinis institutae potentur, recipimus et admittimus in vita pariter et in morte. Admonentes eiusdem sacratissimi Rosarii festum prima dominica mensis octobris singulis annis in eadem capella celebrari debere iuxta fel. rec. Gregorii Pp. XIII⁴ decretum et institutum in gratiarum actionem praeteritae ac memorandae victoriae contra Turcas eiusdem societatis confratrum fuis precibus eadem die (ut pie creditur) ac auxilio et interventu Sacrae Matris Dominae nostrae impetratae ac obtentae, cuius societatis et capellae capellanum deputamus modernum et pro tempore existentem dictae ecclesiae rectorem. Qui nomina et cognomina omnium Christi fidelium in eadem societate ingredi et devote petentium recipi in libro ad hoc specialiter deputato possit scribere, recipiendo admittere, psalteria sive coronas be-

^b kop. 4 decoraverunt.

^c kop. 4 praefectum Knyszynensem.

^d kop. 4 ut praefertur.

² Św. Dominik Guzman (1170—1221), założyciel zakonu kaznodziejskiego. Kanonizowany 3 VII 1234 przez pap. Grzegorza IX. Według późniejszych przekazów źródłowych miał zaprowadzić modlitwę różańcową.

³ Tomasz Zamojski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

⁴ Pap. Grzegorz XIII rządził Kościołem od 13 V 1572 do 10 IV 1585 r. Uroczystość M.B. Różańcowej, w pierwszą niedzielę października, zaprowadził na pamiątkę zwycięstwa nad Turkami pod Lepanto (7 X 1571).

nedicere, sacri rosarii mysteria (ut decet) reverenter exponere, omnia et singula facere, quae fratres nostri in ecclesiis nostris ad hoc deputati facere possunt, et recte consueverant in diem Christi eius conscientiam onerantes, ne per huiusmodi admissione, ingressu, scriptura et benedictione aliquod omnino temporalis lucri quomodolibet exigat, sed gratis haec omnia praestet, quemadmodum ipsius piae societatis capitula habet et sanctiones, uti etiam nos in Dei cultum eiusque sanctissimae Matris Dominae nostrae gloriam et Christifidelium salutem et profectum gratis accipimus et gratis damus et concedimus.

Volumus autem et omnino observari iubemus, quod in vbli icona dictae capellae quindecim nostrae redemptionis sacra mysteria pingantur, nec non pro huiusce concessionis consentanea recognitione in eadem icona divi patris nostri Dominici sacri rosarii auctoris imago vbli flexis genibus de manu Deiparae Virginis coronulas orarias accipientis, similiter pingantur. Notumque facimus S.D.N. Paulum pp.⁵ vel per suum breve, datum Romae apud s. Marcum die 10 septembris 1608^e, restituisse societati sacri rosarii confirmasse indulgentias concessas eidem a summis Romanis pontificibus, suis praedecessoribus, quibus hactenus dicta societas fruebatur, ac si nostrae revocationis earundem non emanassent. Decernimus insuper et declaramus postremo, quod quandocunque contigerit fratres nostros intus vel extra dictum oppidum per duo milliaria Italica ecclesiam obtinere, ipso iure ipsoque facto ex nunc tunc aliqua nova declaratione et privilegio eidem concessa oblata esse a dicta capella et penitus atque totaliter ad dictam nostram ecclesiam, translata cum omnibus bonis temporalibus^f dictae societatis quomodolibet acquisitis. Quam conditionem parochi et officiales, tam ecclesiae praefatae quam confraternitatis, admittere et propria subscribere teneantur. Quae omnia instrumento publico manu notarii facto poni debent et explicari in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Quibuscunque in contrarium facientibus non obstantibus. In quorum fidem ——. Datum Romae in conventu nostro S. Mariae supra Minervam die 11 mensis iunii anno Domini 1617. Fr. Raphael Riphoz qui supra.

Nr 20

Fundacja kolegium mansjonarzy przy kolegiacie.

Lublin, 11 VIII 1627.

Tomasz Zamoyski, wojewoda kijowski, zapisuje na rzecz prałatury scholasterii, kanoników, kolegium wikariuszy przy kolegiacie, na fundację kolegium mansjonarzy w kaplicy św. Mikołaja i Św. Trójcy oraz rektorowi Akademii Zamojskiej i ubogiej młodzieży studiującej sumę 13944 flor. pol. Zapis powyższy zabezpiecza na swoich dobrach dziedzicznych Cerekiew, Krzepin, Czasławice i Beszów w powiecie proszowickim. Czynsz roczny od powyższej sumy w wysokości 1115 flor. pol. będzie wypłacany w dwóch ratach rocznie, w równej sumie 557 flor. pol.

Czps Spłonął w czasie powstania warszawskiego w 1944 r.

Kop. 1. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 63. Status vicariatus Zamoscensis ex an. 1750 s. 12—18.— 2. ADL Nr I-158. Decreta reformationum 1750—1751 s. 2000—

^e kop. I—4 1688.

^f kop. 4 reemptionalibus.

⁵ Pap. Paweł V, zob. dokum. nr 11 przyp. 2.

2004.— 3. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 62. Status collegii vicariialis ex a. D. 1766 s. 22—26.— 4. Nr 60. Documenta foundationis collegii Psalteristarum penes ecclesiam collegiatam Zamoscensem ex annis 1628—1805 s. 2—10 (Kopia z 31 X 1783).— 5. Nr 26. Tomasz Zamoyski zwiększa fundusze kanonii fundi Chmiełek 1627—1784 s. 1—7 (Kopia z 19 II 1784).— 6. Nr 81. Erekcja mansjonarii i prepozytury w kaplicy św. Mikołaja i sprawy legatów 1627—1649 s. 3 (Tylko część dokumentu).

Coram iudicio praesenti ordinario generali Tribunalis Regni Lublinensis — personaliter comparens illustris et mgeus Thomas Zamoyski in Zamoscie palatinus Kijoviae, Knyszynensis, Goniądzensis etc. capitaneus¹, sanus mente et corpore existens, — recognovit. Quia ipse rdis scholastico et quatuor canonicis ab illustri olim et mgeo Ioanne Zamoyski de Zamoscie cancellario supremo et exercituum Regni generali capitaneus², parente suo, super bonis Chmiełek³ fundatis, ecclesiae Zamoscensis, modernis et pro tempore existentibus, summam 267 flor. pecuniae Polon. et grossorum 18 census annui pro summa 3. millium 344 flor. pecuniae Polon., nec non vblibus vicariis eiusdem ecclesiae Zamoscensis, modernis et pro tempore existentibus, summam 160 flor. pecuniae Polon. pro summa 2000 flor. pecuniae Polon. pro duobus vicariis ab ipso recognoscente fundatis vel fundandis, tum hblibus mansjonariis pro capella s. Nicolai cursus Beatae Mariae Virginis in ecclesia collegiata Zamoscensi cantantibus pro summa 3000 flor. pecuniae Polon. Cui summae idem recognoscens modernis iuxta foundationem a se factam summam 1000 flor. pecuniae Polon. adiecit fundatque summam coniunctam et condonatum 320 flor. pecuniae Polon. census annui iisdem mansjonariis pro capella SS. Trinitatis in ecclesia collegiata Zamoscensi consistentibus; summam 240 flor. pecuniae Polon. census annui pro summa 3000 flor. pecuniae Polon. Ad haec excellenti rectori Universitatis Almae Academiae Zamoscensis, moderno et pro tempore existentibus, summam 48 flor. pecuniae Polon. census annui pro summa 800 flor. pecuniae Polon. Similiter summam 80 flor. pecuniae Polon. census annui pro summa 1000 flor. pecuniae Polon. pro pauperibus studiosis. Cuius quidem summae census annui insimul coadunatae 1115 flor. et grossorum 18 pecuniae Polon., capitalis vero summae 13944 flor. pecuniae Polon. efficient.

Eam itaque summam census annui insimul coadunatam pro summa praefata capitali, insimul coniuncta, praedictus illustris et mgeus palatinus Kijoviae recognoscens, in et super bonis suis haereditariis, videlicet villam Cerekiew⁴ cum praedio Krzepin⁵, cum praedio Czaślawice⁶ et Bessow⁷, in palatinatu Cracoviensi et districtu Proszovicensi⁸ consistentibus, cum toto iure, dominio, proprietate omnibusque et singulis eorundem bonorum fructibus, proventibus, redditibus, commodis et emolumentis, attinentiisque et pertinentiis, utilitatibusque universis, nullis penitus exceptis, nec pro se suisque successoribus, vel quopiam alio ex dictis bonis reservatis, perpetuo et in aevum, in vim tamen reemptionis alias na wyderkaff inscripsit et vendidit,

¹ Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

³ Chmiełek, wieś, pow. Biłgoraj, wojew. lubelskie.

⁴ Cerekiew, wieś, pow. Bochnia, wojew. krakowskie. Według rejestru poborowego z r. 1629 (s. 241) należała ona do T. Zamoyskiego.

⁵ Krzepin, dzisiaj Wrzępia, pow. Bochnia, wojew. krakowskie. W r. 1629 (Rejestr pob. 1629 s. 241) należała do T. Zamoyskiego.

⁶ Czastawice, pow. Bochnia, wojew. krakowskie.

⁷ Bessów, wieś, pow. Bochnia, wojew. krakowskie.

⁸ Proszowice, miasto powiatowe, wojew. krakowskie.

prout inscribit et vendit praesentibus. Quem quidem censum insimul coadunatum reemptionalem, modo praemisso solvi debitum, idem mgcus recognoscens se ac suos successores, bonorumque suorum supra scriptorum quosvis haeredes et posteros, de et super bonis suis supra praefatis omnibus inscribit et obligat singulis annis pro duabus temporum ratis: primam videlicet pro festo Circumcisionis Christi Domini 557 flor. grossos 24 pecuniae Polon., alteram vero ratam similiter 557 flor. et grossos 24 pecuniae Polon. pro festo Nativitatis s. Ioannis Baptistae rdis scholastico et canonicis, vblibus vicariis, hblibus mansionariis ecclesiae collegiatae Zamoscensis, modernis et pro tempore existentibus, tum excellenti rectori, moderno et pro tempore existenti, Academiae Zamoscenae solvere, quietationesque manuales super quamlibet ratam ex praefatis rdis scholastico, vel procuratore vblis capituli ecclesiae praefatae atque rectore Academiae Zamoscensis, modernis et pro tempore existentibus (quae tanti roboris ac si coram actis authenticis recognita fieri debent) obtineri et recipere.

Insuper praefatus illustris recognoscens cum suis successoribus, uti directus dominus tam honorum oneratorum, quam summae principalis in iisdem inscriptae, cuius dominium circa se in pleno robore reservat, inscribit se et obligat de omnibus bonis suis ac summis pecuniariis suis cum successoribus praedictos rds scholasticum et canonicos, tum vbles vicarios, mansionarios ecclesiae eiusdem atque excellentem rectorem cum dnis professoribus Universitatis Academiae Zamoscensis, modernos et pro tempore existentes, occasione praefati census ab omnibus debitis, oneribus, iuribus, inscriptionibus quibusve prioribus et posterioribus dotum, reformationum, advitalicium ac ulterius cuiusvis tituli, iuris, processibus iudicialiis impedimentisque quibusvis iuridicis, omnium et singulorum personarum propin quarum et remotarum status, sexus et conditionis cuiusvis existentium, per omnes praescriptiones terrestres, prout ad quamlibet personam terrestri spectat praescriptio, in omni iudicio et officio Regni, toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere et liberare, ita ut praefati rdi scholasticus cum canonicis et vicariis, mansionariis ecclesiae praefatae atque rector Academiae Universitatis Zamoscensis, moderni et pro tempore existentes, possent pacifice et integre quolibet anno censum 1115 flor. et grossorum 80 pecuniae Polon., sine quovis impedimento, percipere sub vadio 1115 flor. et grossorum 80 pecuniae Polon., tam ratione non solutionis cuiuslibet ratae census, quam ratione evictionis seorsim et specialiter ad solvendum succumbendo. In quem quidem censum praefatum iam ex nunc et de facto praenominatus illustris recognoscens praedictis rdis scholastico et canonicis, vicariis mansionariisque atque rectori Academiae Universitatis Zamoscensis, modernis et pro tempore existentibus, dat et admittit realem intromissionem et actualem pacificamque possessionem per ministerialem Regni et duos nobiles, quem et quos sibi ad id duxerint eligentque, iam ex nunc a iudicio praesenti additos, quam nec per se, nec per suas quasvis submissas et subordinatas personas propedire, impugnare et adimere debet sub alio simili et speciali vadio aliorum videlicet 1115 flor. et grossorum 80 pecuniae Polon. ratione non completionis praemissorum irrevise ad solvendum succumbendo. Pro quo quidem vadio seu vadiis ac conditione quavis ex praemissis non adimpleta, praenominatus recognoscens suis cum successoribus iure convictus, foro competenti renunciando, coram castrensi capitaneali Grabo-

vecensi⁹ officio, cui se cum successoribus ac bonis suis generaliter omnibus hac in parte subiicit.

Ad primam instantiam praefatorum rctorum scholastici et canonicorum, vblium vicariorum, hblium mansionariorum ecclesiae collegiatae Zamoscensis, tumque rectoris Universitatis Academiae Zamoscensis, modernorum et pro tempore existentium, peremptorie respondere tenebitur. Primum terminum, uti et alios omnes ex inde subsequentes dilationibus generaliter omnibus, tum conventionibus, praesumptionibus, fataliis iuribus, suspensionibus, impedimentis legalibus et quibusvis exceptionibus, motionibus earumque persecutionibus, Reipublicae negotiis, interregno et in genere universis iuris, remediis et defensionis, hic expressis et non expressis, minime different nec evadent, immo eisdem renuntiando, ac inscriptioni praesenti, omnibus eius contentis, soluto radio toties quoties opus fuerit, satisfacere se et suos successores bonaque sua omnia obligando et onerando, praescriptione quavis in praemissis non obstante.

Nr 21

Fundacja kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego.

Zamość, 5 III 1630.

Tomasz Zamoyski, wicekanclerz koronny, zapisuje 40 tys. złp. i dom murowany w Zamościu „Falanowska“ dla utworzenia dwóch prepozytur (prepozytury i kantorii) oraz kolegium sześciu wikariuszy i dwóch kleryków w kaplicy Przemienienia Pańskiego przy kolegiacie zamojskiej. Do obowiązków nowych beneficjatorów należy odprawianie nabożeństw i mszy św. w tejże kaplicy za zmarłych rodziców fundatora, jego siostrę Gryzeldę, za braci jego żony jej rodziców oraz za samego fundatora i jego żonę po ich śmierci.

Or. nieznaną.

Kop. 1. ADL A nr 11. *Acta iudiciaria et officialia dioecesis Chelmensis tempore Ioannis Sasini vicarii in spiritualibus Remigii Koniecpolski ep. Chelm. ab 5 I 1632 ad 12 X 1640 k. 406'—411'* (Kopia współczesna wg oryginału); tytuł wpisu: *approbatio foundationis capellae Transfigurationis Domini.*— 2. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 119. *Fundatio capellae Transfigurationis Domini in ecclesia collegiata zamoscensi per Thomam Zamoyski 1601—1638 s. 1—12, 15—25* (Kopia z XVII w.).— 3. Nr 1. *Iura et fundationes 1750 s. 9—20.*— 4. ADL Nr I-158. *Decreta reformationum 1750—1751 s. 1574—1586.*— 5. Nr 232. *Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 54—7;* tytuł wpisu: *Fundatio praepositi, cantoribus etc. in capella Transfigurationis Domini.*— 6. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 120. *Fundatio praepositi, cantoribus, sex vicariorum et duorum clericorum in capella Transfigurationis Domini a.D. 1638 s. 1—6, 9—14* (Kopia z XVIII w.).— 7. Bibl. PAN Kraków. Nr 2383/I. *Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 149—160.* (Wszystkie kopie w transumpcie ks. Jana Sasina, wikar. gener. chełmskiego z 17 III 1638).

In nomine Domini amen. Thomas de Zamoscie¹ vicecancellarius Regni Poloniae, generalis Cracoviensis, Knyszynensis, Goniądzensis praefectus. Universis et singulis, quorum interest, significamus. Cum divinae gloriae propagationem Altissimo gratissimam esse sciam, illiusque fructus animabus omnium delium ac universae Reipublicae Christianae maxime esse salutare et necessarios, mihi certe persuadeam, illam inter desiderabilia cordis mei maxime propter desideravi affectu. Tanto magis aut resolvendo inter arcana pectoris

⁹ Grabowiec, wieś, pow. Hrubieszów, wojew. lubelskie.

¹ Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

mei abundantes divinae suae gratiae divitias et incredibilem benignitatis ubertatem, quam ab ipsa infantia mea in hunc usque diem in omnium rerum difficultatibus et operibus meis super me dignata est ostendere. Proinde, ut me gratum memoremque erga beneficentissimum Parentem Deum cum condigna aliqua veneratione exhibeam, desideriumque propagandi illius sancti Nominis, quod semper in animo conclusum^a tuli, externi cultus testimonio aliquo aperiam, ad ipsius divinae Majestatis laudem et honorem, nec non charorum parentum meorum² animarum salutem, quibus in tenera aetate mea, malo quidem facto vitae defunctis, nullum pietatis vel observantiae meae erga illos exhibui monumentum, tum ad salutem animae quoque meae, si quid fortassis hominum mihi antequam ea, quae constitui ad effectum deduci possint, acciderit, unam capellam in templo civitatis meae Zamoscensis, quod Resurrectionis Domini et testis illius s. Thomae Apostoli memoriae dedicatum, dicta autem capella memoriae Transfigurationis Domini dicata est, in qua charorum parentum meorum corpora quiescunt, erigere et dotare constitui. In qua quidem capella, ut assidue pro mea et parentum meorum totiusque populi christiani animarum salute incruentum salutaris hostiae sacrificium offeratur, divinae laudes et officia persolvantur, erigo et instituo duas dignitates, unam praeposituram pro uno sive praeposito^b, alteram cantoriam et vicarias pro sex vicariis perpetuis, qui omnes in presbyteratus ordine sint constituti, duos praeterea ministrantes clericos. Quorum quidem dictus praepositus caput existerit, ac in rebus, negotiis et actibus per eos tractandis, primum et digniorem locum habebit et tam ipse, quam praedicti vicarii in obeundis muneribus ecclesiasticis dictae capellae meae, prout inferius praescriptum erit, operam navabunt.

Pro horum autem propria et peculiari dote praedictorum praepositi, cantoris et vicariorum congrua sustentatione, nec non supellectilis sacrae et ornamentorum reparatione ac vini, olei, cerarum ac luminum aliarumque impensarum provisione concedo, lego, titulo perpetuae ac irrevocabilis donationis summam 40000 flor. polon. ad rationem 30 grossorum pro quolibet floreno computando. Quem quidem redditum in molendinis oppidi Tomaszów^{c3}, post fata illi parentis mei a me locati, assigno et inscribo in vim reemptionis, sive ut vulgo dicitur wyderkaff eamque obligationem non posse, nec debere haeredes, aut successores meos in aliud genus obligationis mutare, vel transformare, nisi bona vel respondeant annuo redditu 3000 flor. polon. ab eis fuerint comparata. Porro ex his redditibus et proventibus dictae capellae praepositus singulis annis habebit atque percipiet florenos annuos 500, cantor florenos 300, singuli autem vicarii habebunt florenos 120, clerici ministrantes singulis florenos annuos 100; pro subsidio mensae communis assigno florenos 800. Lampadem in dicta ecclesiae capella mea, quae diu noctuque perpetuo accensa permaneat ordine, pro cuius oleo assigno florenos 100. Pro candelis et vino, quod omnibus dictae capellae sacerdotibus, nec non omnibus extraneis, quicumque celebrare voluerint, invitandi autem erunt non repellendi, florenos 200 annuos. Dono quoque huic capellae meae totam supellectilem sacram et apparamenta ecclesiastica, vasa, tam aurea quam argentea, aliaque

^a kop. 7 inclusum.

^b winno być zapewne: pro uno sive praeposito.

^c kop. 7 Tomaszow.

² Jan Zamoyski, fundator kolegiaty (zm. 1605). Barbara Tarnowska (zm. 1610), czwarta żona kanclerza.

³ Tomaszów, miasto powiatowe, wojew. lubelskie.

vecensi⁹ officio, cui se cum successoribus ac bonis suis generaliter omnibus hac in parte subiicit.

Ad primam instantiam praefatorum rdorum scholastici et canonicorum, vblium vicariorum, hblium mansionariorum ecclesiae collegiatae Zamoscensis, tumque rectoris Universitatis Academiae Zamoscensis, modernorum et pro tempore existentium, peremptorie respondere tenebitur. Primum terminum, uti et alios omnes ex inde subsequentes dilationibus generaliter omnibus, tum eventionibus, praesumptionibus, fataliis iuribus, suspensionibus, impedimentis legalibus et quibusvis exceptionibus, motionibus earumque persecutionibus, Reipublicae negotiis, interregno et in genere universis iuris, remediis et defensis, hic expressis et non expressis, minime different nec evadent, immo eisdem renuntiando, ac inscriptioni praesenti, omnibus eius contentis, soluto vadio toties quoties opus fuerit, satisfacere se et suos successores bonaque sua omnia obligando et onerando, praescriptione quavis in praemissis non obstante.

Nr 21

Fundacja kaplicy p.w. Przemienienia Pańskiego.

Zamość, 5 III 1630.

Tomasz Zamoyski, wicekanclerz koronny, zapisuje 40 tys. złp. i dom murywany w Zamościu „Falanowska“ dla utworzenia dwóch pralatur (prepozytury i kantorii) oraz kolegium sześciu wikariuszy i dwóch kleryków w kaplicy Przemienienia Pańskiego przy kolegiacie zamojskiej. Do obowiązków nowych beneficjatorów należy odprawianie nabożeństw i mszy św. w tejże kaplicy za zmarłych rodziców fundatora, jego siostrę Gryzeldę, za braci jego żony i jej rodziców oraz za samego fundatora i jego żonę po ich śmierci.

Or. nieznan.

Kop. 1. ADL A nr 11. Acta iudicialia et officialia dioecesis Chelmensis tempore Ioannis Sasin vicarii in spiritualibus Remigii Konięcpolski ep. Chelm. ab 25 I 1632 ad 12 X 1640 k. 406'—411' (Kopia współczesna wg oryginału); tytuł wpisu: Approbatio fundationis capellae Transfigurationis Domini.— **2.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 119. Fundatio capellae Transfigurationis Domini in ecclesia collegiata Zamoscensi per Thomam Zamoyski 1601—1638 s. 1—12, 15—25 (Kopia z XVII w.).— **3.** Nr 1. Iura et fundationes 1750 s. 9—20.— **4.** ADL Nr I-158. Decreta reformationum 1750—1751 s. 1574—1586.— **5.** Nr 232. Liber privilegiorum 1696 et 1699 s. 54—67; tytuł wpisu: Fundatio praepositi, cantoris etc. in capella Transfigurationis Domini.— **6.** WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 120. Fundatio praepositi, cantoris, sex vicariorum et duorum clericorum in capella Transfigurationis Domini a.D. 1638 s. 1—6, 9—14 (Kopia z XVIII w.).— **7.** Bibl. PAN Kraków. Nr 2383/I. Documenta ad civitatem 1580—1782 s. 149—160. (Wszystkie kopie w transumpcie ks. Jana Sasina, wikar. gener. chełmskiego z 17 III 1638).

In nomine Domini amen. Thomas de Zamoscie¹ vicecancellarius Regni Poloniae, generalis Cracoviensis, Knyszynensis, Goniądzensis praefectus. Univerſis et singulis, quorum interest, significamus. Cum divinae gloriae propagationem Altissimo gratissimam esse sciam, illiusque fructus animabus omnium fidelium ac universae Reipublicae Christianae maxime esse salutare et necessarios, mihi certe persuadeam, illam inter desiderabilia cordis mei maxime semper desideravi affectu. Tanto magis aut resolvendo inter arcana pectoris

⁹ Grabowiec, wieś, pow. Hrubieszów, wojew. lubelskie.

¹ Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

mei abundantes divinae suae gratiae divitias et incredibilem benignitatis ubertatem, quam ab ipsa infantia mea in hunc usque diem in omnium rerum difficultatibus et operibus meis super me dignata est ostendere. Proinde, ut me gratum memoremque erga beneficentissimum Parentem Deum cum condigna aliqua veneratione exhibeam, desideriumque propagandi illius sancti Nominis, quod semper in animo conclusum^a tuli, externi cultus testimonio aliquo aperiam, ad ipsius divinae Majestatis laudem et honorem, nec non charorum parentum meorum² animarum salutem, quibus in tenera aetate mea, malo quidem facto vitae defunctis, nullum pietatis vel observantiae meae erga illos exhibui monumentum, tum ad salutem animae quoque meae, si quid fortassis hominum mihi antequam ea, quae constitui ad effectum deduci possint, acciderit, unam capellam in templo civitatis meae Zamoscensis, quod Resurrectionis Domini et testis illius s. Thomae Apostoli memoriae dedicatum, dicta autem capella memoriae Transfigurationis Domini dicata est, in qua charorum parentum meorum corpora quiescunt, erigere et dotare constitui. In qua quidem capella, ut assidue pro mea et parentum meorum totiusque populi christiani animarum salute incruentum salutaris hostiae sacrificium offeratur, divinae laudes et officia persolvantur, erigo et instituo duas dignitates, unam praeposituram pro uno sive praeposito^b, alteram cantoriam et vicarias pro sex vicariis perpetuis, qui omnes in presbyteratus ordine sint constituti, duos praeterea ministrantes clericos. Quorum quidem dictus praepositus caput existerit, ac in rebus, negotiis et actibus per eos tractandis, primum et digniorem locum habebit et tam ipse, quam praedicti vicarii in obeundis muneribus ecclesiasticis dictae capellae meae, prout inferius praescriptum erit, operam navabunt.

Pro horum autem propria et peculiari dote praedictorum praepositi, cantoris et vicariorum congrua sustentatione, nec non supellectilis sacrae et ornamentorum reparatione ac vini, olei, cerarum ac luminum aliarumque impensarum provisione concedo, lego, titulo perpetuae ac irrevocabilis donationis summam 40000 flor. polon. ad rationem 30 grossorum pro quolibet florenno computando. Quem quidem redditum in molendinis oppidi Tomaszów^{c3}, post fata illius parentis mei a me locati, assigno et inscribo in vim reemptionis, sive ut vulgo dicitur wyderkaff eamque obligationem non posse, nec debere haeredes, aut successores meos in aliud genus obligationis mutare, vel transformare, nisi bona vel correspondeant annuo redditui 3000 flor. polon. ab eis fuerint comparata. Porro ex his redditibus et proventibus dictae capellae praepositus singulis annis habebit atque percipiet florenos annuos 500, cantor florenos 300, singuli autem vicarii habebunt florenos 120, clerici ministrantes singulis florenos annuos 100; pro subsidio mensae communis assigno florenos 800. Lampadem in dicta ecclesiae capella mea, quae diu noctuque perpetuo accensa permaneat ordine, pro cuius oleo assigno florenos 100. Pro candelis et vino, quod omnibus dictae capellae sacerdotibus, nec non omnibus extraneis, quicumque celebrare voluerint, invitandi autem erunt non repellendi. florenos 200 annuos. Dono quoque huic capellae meae totam supellectilem sacram et apparamenta ecclesiastica, vasa, tam aurea quam argentea, aliaque

^a kop. 7 inclusum.

^b winno być zapewne: pro uno sive praeposito.

^c kop. 7 Tomaszow.

² Jan Zamoyski, fundator kolegiaty (zm. 1605). Barbara Tarnowska (zm. 1610), czwarta żona kanclerza.

³ Tomaszów, miasto powiatowe, wojew. lubelskie.

omnia cultui divino dedicata, quae post obitum charissimae matris meae ordine devoluta sunt, quorum curam et custodiam praepositum habere volo, qui suo inventario sibi consignato ad usum proprium^d dictae capellae diligenter conservabit, nec extra efferi sinet. Pro commodiori autem habitatione praepositi et vicariorum dictae capellae, nisi ipse illis aedificium, in quo maneant, extruxero (hoc enim casu donatio haec nullius iuris habebitur) do et concedo illis titulo perpetuae et irrevocabilis donationis domum meam lapideam in circulo maiori sitam, vulgo Falanowska nuncupatam, eiusque realem, actualem et corporalem intromissionem ac possessionem eis trado. Quam quidem domum habebunt facultatem proprio motu et autoritate apprehendere, locare, permutare, alienare ac distrahere, ita tamen ut pro pecunia ex venditione illius domus redacta, mansiones et habitationes ecclesiae vicinas et adiacentes pro usu et maiori commoditate sua ceterorumque sibi servientium aedificent et construant. Quod autem supererit ex pecunia illa, cuius praetio pro habitatione sua comparaverint, illud totum in aedificationem altaris ad praedictam capellam converti et erogare debet, casu si a me illud non fuerit constructum, secus arbitrio rdi loci ordinarii in ornamentum dictae capellae convertetur. Non poterunt autem dictam lapideam sine scitu et consensu rdmi loci ordinarii et successorum meorum alienare, in quorum enim deposito summa praefata asservari debebit, donec in aliud aedificium modo praemisso erogetur.

Ceterum, ut et qualia sint eorum munia, onera et instituta et illis a quorum quovis praetextu minime impediuntur (officium defunctorum unius nocturni praemisso tamen invitatorio), statuo et ordino, ut praepositus et vicarii singulis diebus dominicis, vel festivitibus maioribus non impeditis cum psalmo „Venite exultemus“, cum vesperis tamen, nec non missa defunctorum aliaque divina officia per seipsos, non autem per alios sacerdotes, ea quae decet reverentia et devotione in dicta capella celebrent ac decantent pro animabus scilicet parentum meorum et sanguine mihi coniunctorum, nec non pro anima mea cum ex hac vita migrare me contigerit, omniumque fidelium, qui vitam universae carnis ingressi sunt. Missa autem praedicta sic ordinabitur, collecta eius prima erit „Deus, cuius miseratione animae fidelium“ etc., ut in Missali Romano pro his, qui in caemeterio requiescunt, epistola „Nolumus vos ignorare“ etc., ut in die obitus mortuorum, evangelium „Amen, amen, dico vobis“ etc., ut in missa Commemorationis Omnium Defunctorum, et utrumque eo fine, ut in^e animis missam audientium extremi illius ac tremendi iudicii memoria quotidie excitetur et renovetur. Sequentia solum cantabitur in officio trium nocturnorum, reliquis autem diebus solum ab illo versu „Rex tremendae majestatis“ ad finem. Ad elevationem autem Ssmi Sacramenti finito tempestive „Benedictus“, alternis diebus cantabitur responsorium, quod est primum in processionibus mortuorum „Absolve, Domine“ etc. cuiuslibet principium versus in missis solemnioribus, cantore^f praecinente, et antiphona illa „Media vita in morte sumus“. In anniversariis habebitur missa ut in Romano Missali. In officio autem et horis^g decantandis ritum et morem psallendi lentum dictum Gregorianum in missarum, solemnibus vesperis et psalmo „Venite exultemus“ modum canendi quadratum servabunt. Primo

d kop. 7 propriae.

e brak w kop. 7.

f kop. 7 cantare.

g kop. 7 choris.

versus psalmodiarum, nec non versus et responsorium gravi et submissa voce, ut in officio nocturnorum solet, cantore praecinente. Media autem hora ante solis occasum Litanias Omnium Sanctorum ante altare praedictae capellae flexis genibus, cantu, quo solent patres Minorum de Observantia concinent, vel si Sanctissimum Sacramentum in altari maiori expositum fuerit ad maiorem reverentiam divinae Majestatis piumque hominum devotionis augmentum, hoc ipsum publice ante maius altare facient. In dictis autem litanis peragendis ea adiungent mutabuntve; primum postquam dictum fuerit, ut „Mentes nostras“ etc. adiungent pro me, quoad vixero, vel successoribus meis ex lumbis descendantibus. „ut famulum tuum fundatorem (vel prout liberum erit) nostrum singulari, virtutis tuae praesidio tueri digneris. Te regamus, audi nos“. „Ut hanc civitatem, omnes in ea habitantes ab omni peste, infideliumque et inimicorum feritate et potentia custodire et defendere digneris“; „Ut ab ea flagella tuae iracundiae amoveas“; „Ut famulis et famulabus tuis hic et ubique in Christo quiescentibus suorum veniam peccatorum et lucem ac requiem perpetuam donare digneris“. In praecibus vero loco psalmi „Deus in adiutorium“ habebitur psalmus „Miserere mei, Deus“ etc. quintus poenitentialium. Porro in praecibus, ubi oratur pro pontifice, orabitur quoad vixero pro me, loco autem orationum usu receptarum habebuntur tantum hae: prima „Visita, quaesumus Domine“, ut in completorio; secunda „Deus, qui culpa offenderis“ etc. pro peccatis; tertia „Praetende, Domine, famulo tuo dexteram caelestis auxilii“ pro me; quarta pro fidelibus defunctis, in dicta capella quiescentibus „Deus, cuius miseratione animae fidelium“ etc.; quinta „Pietate tua, quaesumus Domine, nostrorum solve vincula peccatorum“, ut in Litanis Beatae Virginis; ultima „Familiam tuam, quaesumus Domine, continua pietate custodi, ut quae in sola spe“, quae habetur dominica quinta post Epiphaniam. In fine autem litaniarum genu flexi ante altare „Salve Regina, Mater misericordiae“, quam antiphonam integro anno, licet aliae occurrerint, cum sua collecta decantabunt. In egressu autem templi, prostrati ante Ssmum Sacramentum, vetus melos „Christe, qui lux es et Dominus“ etc. Et cum demum his peractis discedent. Singulis autem primis secundis feriis cuiusque mensis, nec non diebus obitus charissimi patris mei, scilicet 3 iunii, eiusdemque sepulturae 30 iunii, nec non die obitus charissimae matris meae 28 aprilis, eiusdem sepulturae scilicet 22 iunii, tum etiam diebus obitus parentum et fratrum charissimae coniugis meae Catharinae⁴, patris videlicet Alexandri ducis in Ostrog⁵, palatini Wolhyniensis 10 decembris, et matris Annae de Sztenberg⁶, quo ex hac vita decedet, fratrum vero Constantini⁷ 10 aprilis, Ianussi⁸ 6 augusti, praeterea die, qua ex hac luce migravero sepeliarque, nec non die, quo eandem coniugem meam charissimam e vivis excedere atque sepeliri contiget, idem integrum trium nocturnorum decantabunt, ac per integram octavam missas pro defunctis lectas singuli recitare tenebuntur.

⁴ Katarzyna z Ostroga Zamojska, córka Konstantego i Zofii Tarnowskiej, zona Tomasza Zamojskiego. Zmarła w 1641 r. W. Dworzaczek, dz. cyt., tabl. 135.

⁵ Aleksander Ostrogski (1571—1603), wojew. wołyński (1593), zonaty z Anną Kostczanką (1592). W. Dworzaczek, dz. cyt., tabl. 165.

⁶ Anna Kostczanka ze Sztemberku, córka Jana Kostki i Zofii Odrowążówny ze Sprowy, żona Aleksandra Ostrogskiego, wojew. wołyńskiego. W. Dworzaczek, dz. cyt., tabl. 127.

⁷ Konstanty Ostrogski, syn Konstantego i Zofii Tarnowskiej, krajczy litewski (1579), podczaszy litewski (1588), starosta włodzimierski, zonaty z Aleksandrą Tyszkiewicz (1583). W. Dworzaczek, dz. cyt., tabl. 165.

⁸ Janusz Ostrogski, brat Katarzyny (1553—1620), wojew. wołyński (1585), kasztelan krawkowski (1595), starosta włodzimierski itd. W. Dworzaczek, dz. cyt., tabl. 165.

Quodsi aliquis valetudine adversa, aut causa aliqua impediatur, alium, qui eius loco celebret, substituet, diebus autem praedictorum obitum in choro maiori, una cum vicariis ecclesiae, officium praedictum peragent, quo peracto, omnes in sacellum procedere et conductum sive absolutionem pro mortuis recitari solitam more ecclesiastico. Pro quibus quidem anniversariis omnibus vicariis et mansionariis singulis vicibus 20 floreni assignati a me persolventur. Diebus vero depositionum sive sepulturarum soli a me fundati in capella omnia exequentur. Die autem obitus defunctae sorellae meae Griseldis⁹, quae est 15 septembris, officium quidem defunctorum facient, missam tamen de ss. Angelis et post illam psalmum „Laudate, pueri, Dominum“ cum aliqua oratione, in conductu parvulorum fieri solitarum, decantabunt, caeremoniis sacris, ut supra adhibitis. Cum autem sacramentorum communionem maxime fidelium mentes ad rerum altissimarum meditationem extollantur, eorumque corda maioris devotionis igne inflammentur, dictum praepositum et cantorem vicariosque a recitatione officii dicti in hebdomada sancta usque ad Dominicam in Albis liberos facio, ea tamen lege, ut audiendis confessionibus poenitentium vacent. Quo quidem onere excipiendi confessiones fidelium etiam pro omnibus primae classis solemnitatibus et Beatae Mariae Virginis festivitibus erunt obligati, cui ut pares sint, si quando lector casuum conscientiae in Academia Zamoscensi institutus fuerit, lectiones ipsius frequentare sub poena medii floreni pro qualibet intermissa tenebuntur. A Dominica autem Paschae usque ad Dominicam in Albis solam missam de Sacramento Corporis Christi, reliquis omnibus, tam officiis quam litanis praetermissis, decantabunt. Porro diebus dominicis per annum missam de Corpore Christi, intermisso officium defunctorum, cantabunt, aliis autem diebus ab ecclesia celebrari solitis. Diebus autem sanctorum martyrum et sanctorum virginum martyrum missam de s. Gregorio et Iulianna, quorum sacra corpora in dicta capella asservantur, diebus autem sanctorum confessorum, virginum, mulierum et aliarum solemnitatum missam eandem Ssmi Corporis Christi. Post prandium autem, omissis vesperis defunctorum, solas litanias circa solis occasum decantabunt. Omnibus item diebus feriae quintae, in quos dies aliqua populo celebris inciderit, quantumvis ea in qua de s. Gregorio et Iulianna missa celebrari deberet, exceptis Nativitatis Domini, Epiphaniae atque Ascensionis Domini, festis diebus eadem de Ssmo Corpore Christi missa peragi debet. In praedictis tamen missis semper addent illam collectam „Deus, cuius miseratione“, missas autem praedictas votivas diebus festis maioribus et in officio trium nocturnorum pro mortuis ipsi praelati per se, et non per alios, celebrabunt. Die praeterea dominico Pentecostes, Ascensionis Domini, festis solemnibus Beatae Mariae Virginis, Nativitatis s. Ioannis Baptistae et die s. Ioannis Evangelistae atque s. Thomae Apostoli, loco praedictae votivae, missam de tempore, et die Natalis Domini missam tertiam eiusdem diei ob tantorum festorum debitam reverentiam et venerationem facient. Privatas autem missas, quicumque celebrare voluerint, sive de tempore, sive aliam votivam, velle autem semper debebunt, nisi qui legitime fuerint impediti, eas non nisi in praedicta capella facient, et quaecumque officium occurrerit, post primam orationem diei secundam inserent „Deus, cuius miseratione“ etc. Praeterea, ne ultra haec ad aliqua alia officia aliquae ecclesiae a quovis necessitentur, quid praedicti fundati publicae devotioni ultra hoc praestare debeant, assignare statui.

⁹ *Gryzelda, siostra Tomasza Zamoyskiego, córka Jana i Gryzeldy Batorówny (Brak informacji u W. Dworzaczka).*

Praedicti igitur duo praelati in stallo capitularium, vicarii autem cum vicariis ecclesiae illo triduo ante Pascha propter maiorem populi devotionem in choro maioris ecclesiae aderunt horasque canonicas, quae satis breves sunt, illo quatrinduo recitabunt. Reliquis autem diebus festis pro processionibus obeundis, tam intra quam extra templum, thurificationibus in vesperis festivitatum aliisque actibus publicis adesse tenebuntur. Praelati autem praedicti duo, dalmutiis induti, in processionibus procedent. Ultra ea autem, quae a me praescripta sunt, nullis officiis dicti praelati et vicarii erunt obnoxii, neque si ea ipsi suscipere velint, ullo modo obligari poterunt, ne alienis ab hoc meo instituto cogitationibus impediti, ea, quae a me praescripta sunt, negligant. Beneficia etiam aliqua extranea, si susceperint, huic officio ipso facto renuntiare tenebuntur, exceptis iis, quae in dominio meo successorumve meorum continentur, neque plus duabus dietis Zamoscio distabunt. Quodsi autem aliquem beneficii eiusmodi causa dies aliquot abesse contigerit, praelati quidem ex praelatis ecclesiae, vicarii ex vicariis substituere sumptu proprio aliquem debebunt, ut semper psallentium et missam celebrantium plenus inveniatur in capella numerus, alias pro negligentia multa pecuniaria, quae tempore commissae negligentiae salarioque annuo respondeat, puniatur. Cum autem in mensae communis subsidium summa certa annua ipsis a me assignatur, non permittet praepositus, ut dicta pecunia in capita singula praedictorum sacerdotum clericorumque distrahatur, sed ad unam mensam omnes accumbere eamque sanctorum patrum lectione condire, praecipue horum, qui sacros psalmos interpretati sunt, debebunt. Quod nisi faciant, beneficio hoc mensae communis ad delationem successorum meorum privabuntur, tantumque illis ex summa assignata detrahetur, quantum negligentiae commissum hoc in parte fuerit pro rata temporis et pecuniae portione. Quod si aliquis eorum absens, aut a quopiam invitatus fuerit, portionem suam praesentibus relinquet, nec quidquam absentiae nomine a praesentibus exiget.

Vicarios autem a me fundatos perpetuos esse volo, qui quidem in ecclesiam introducti altaris quo dictae capellae possessionem apprehendere debebunt, a quo numquam, nisi gravi aliqua de causa interveniente, poterunt amoveri. Clericorum autem muneris erit sacris, dum in praedicta capella peragentur, interesse et iam in maiori choro diebus dominicis et festivis ministrabunt. Antiphonas et reliqua, quae solo musicorum instrumentorum concentu peraguntur, clara voce, ut ante in dicta ecclesia usu receptum erat, recitabunt. Ex eorum autem pensionibus vestitum clericalem et suppellicea praepositus ipsis providebit. Dicti autem clerici vel ex Academia mea Zamoscensi, vel ex collegio patrum Societatis Iesu institutione assumentur, non minores sedecim aut octodecim annis, res et caeremonias ecclesiasticas, vel mediocriter saltem callentes, qui postea, quam adoleverint, in ordinem a me fundatorum, iudicio praepositi et capituli ecclesiae, promovebuntur. Porro eorum redditum, qui pro usu et utilitate praedictae capellae eiusdemque praepositi, cantoris, vicariorum et clericorum sustentatione, prout iam dictum est, assignati sunt, regimen, administratio, dispensatio, exactio proventuum et singulorum fructuum et emolumentorum ad praepositum spectabit. Huius quoque officio incumbet salaria destinata cantori, vicariis aliisque capellae ministris, statuto tempore, persolvere, eosdemque ad officia sibi iniuncta observanda cohortari, negligentiores ad capitulum canonicorum deferre, multaque pecuniaria, quae in usu diligentiorum convertetur, punire, et si aliquid gravius commiserint amovere, aliosque in illorum locum surrogare. Cerae,

vini, olei, aliorumque ad dictae capellae usum pertinentium, ut copia semper adsit, tempestive providere, denique, ut omnes sacrorum cultus, vitae purae integraeque in dicta capella observentur, praecipuam in eo curam adhibere. Perceptorum autem vel impensarum omnium totius officii sui et administrationis claram distinctamque rationem singulis annis post Dominicam in Albis in plena congregatione capituli generalis, in praesentia commissarii successorum meorum, reddere omnino tenebitur. Quem, si aliquid residui debere, calculo iam facto, ex rationibus contigerit, vel si quidpiam damni, culpa et negligentia ipsius admissum fuerit, ad eius debitam restitutionem plenamque satisfactionem faciendam ex salario suo cogendus erit. Illud tamen serio caveo, ne dictum capitulum in capellam praefatam eiusque regimen et administrationem res atque iura ullo modo sese intrmittere, ingerere, vel modo aliquo auctoritatem suam interponere praesumat, exceptis solitis rationibus, in quibus examinandis, subducendis, determinandis plenam integramque habeat facultatem.

Ceterum quoad ius patronatus et praesentandi nominandique praepositum dictae meae capellae rationem attinet, constituo ad praesens praepositum rdm patrem Andream Kłopocki canonicum Zamoscensem¹⁰, quem tanquam directorem et praesidem in rebus negotiis et actibus dictae capellae tractandis primum et digniorem locum obtinere debere volo. In posterum autem, eo vita functo, ius praesentandi praepositi vel cantoris penes me et successores meos, ex lumbis meis descendentes, constituo, vel in eorum defectu penes collegium capituli esse debere, ad quod officium ex collegio sacerdotum dictae meae capellae eligendus erit talis, qui iudicio maioris partis praelatorum et canonicorum magis idoneus et habilis ad hoc munus sustinendum censebitur. Reliqui autem vicarii ad dictam capellam ex scholastico contubernio Academiae Zamoscensis, vel ex praedictis clericis, iudicio praepositi dictae capellae et canonicorum pro tempore existentium, assumendi erunt, viri vita et moribus probati, doctrina sufficienti et ad dicta onera et officia obeunda idonei. Executores autem, hoc est successores meos et protectores huius meae voluntatis, rogo, ut una cum capitulo apud Sedem Apostolicam operam suam interponant humiliterque illi supplicari faciant, quatenus praepositum et cantorem dictae meae capellae praelatorum praeeminentiis et praerogativis, ad decorem et ornamentum dictae capellae, ex benignitate sua apostolica condecorare dignetur, iisdemque concedere, ut omnibus privilegiis et immunitatibus, favoribus et indulgentiis aliisque gratiis, tam spiritualibus quam temporalibus, quibus alii similes de iure, consuetudine, aut ex privilegio utuntur, potiuntur et gaudent, illi quoque libere et licite uti, potiri et gaudere queant; ut et in stallo et choro templi et processionibus una cum capitularibus in omnibus solemnitatibus, quibus reliqui capitulares in choro maiori, dum cantatur sacrum officium, adesse solent, sedeant et incedant. Praepositus quidem ante scholasticum, cantor autem post praelatos aut canonicos, olim ab illmo parente meo fundatos. Rogandus quoque erit rdmus loci ordinarius, ut hanc meam piam voluntatem erga ecclesiam Zamoscensem erectionemque praedictae capellae auctoritate sua approbare et confirmare dignetur eaque omnia, quae a me

¹⁰ Andrzej Kłopocki, doktor teologii i obojga praw, profesor (1625), rektor (1634/5, 1637/8) i wicekanclerz (1645) Akademii Zamojskiej, kanonik, scholastyk (przed 1645) i dziekan infułat (1662), oficjal foralny zamojski (1663). Zapisał szereg legatów na rzecz akademii i kapituły zamojskiej. Zmarł 8 VII 1667. S. Tworek: Kłopocki Andrzej. W: Pol. słow. biogr. T. 13 s. 66—67.

pro illius recto ordine praescripta et ordinata sunt, patrocinium, ut in executione deducatur, praestare velit.

Et haec est mea voluntas atque dispositio de eo, quod circa foundationem praedictae capellae eiusque contenta omnia et singula fieri volo, cuius tamen mutandae, corrigendae ac de super novae componendae relinquo mihi plenam, integram et omnimodam facultatem ad extrema vitae meae tempora. Si quid autem interea temporis mihi humanitus acciderit, antequam dicta perficiantur, cum dubii sint eventus et occulta rerum discrimina, haec autem voluntas et ordinatio mea, alioquam quoad praesens praescripta est modo, mutata, correctae vel ordinata a me non fuerit, tali casu volo, caveo sancioque hanc mentem, intentionem ac indubitam voluntatem meam, circa praedictae capellae erectionem ceteraque supranominata perpetuo valere suamque firmitatem, robur ac plenarios ac integros effectus obtinere debere, sublata omni et cuiuslibet aliter, quam a me praescriptum est, iudicandi, vel interpretandi facultate, vel quacumque ex causa et praetextu, vel quaesito colore, vel ingenio mutandi, impugnandi, invalidandi, retractandi autoritate.

Omnes autem, quoscumque praedictam meam ordinationem executioni mandare contigerit, oro et obsecro per Dominum Iesum iudicem humani generis; cuius haec omnia gloriae dicavi, ut huic sanctioni et ordinationi meae faveant, utque suum sortiatur plenarium effectum, efficaci illi praesidio adsint, non permittendo quempiam illam^h quaesito colore impedire, perturbare, vel infringere. Si quis autem fortassis, quod vi mihi persuaderi possit, ut tam liberorum successorumve, quam executorum meorum, huic ordinationi sanctionique meae palam, vel occulte contravenire, vel praedicta petulanti animo contemnere praesumpserit, voco illum ad tremendum Dei iudicium, in quo exquisitam rationem temeritatis suae reddere tenebitur. Collegium autem universum canonicorum, nunc et pro tempore in ecclesia Zamoscensi congregatorum, peto atque hortor, ut huius piae causae, quae a me in honorem Magni Dei et ornamentum ecclesiae suae sanctae instituta est, protectores et defensores sese interponant, neque hanc sanctionem meam infringere tentantibus suffragari vel assentiri velint. In quorum omnium fidem praesentem foundationem et ordinationem meam manu mea subscripsi et sigillo muniri mandavi, et ut maius robur habeat, ut testamento a me recens condito, ita etiam huic meae ordinationi, quae uti longior ibi inferri non potuit, cuiuslibet authenticae inscriptionis robur me adiecturum promitto, ita ut dictum testamentum cum hac praesenti ordinatione pro una atque eadem habeatur. Datum Zamoscii die 5 martii anno Domini 1630. Thomas Zamoyski.

Nr 22

Dekret reformacyjny dla kolegiaty i kapituły w Zamościu.

Zamość, 23 III 1630.

Jan Sasn, kanonik i wikariusz generalny diecezji chełmskiej, po przeprowadzeniu wizytacji kolegiaty i kapituły zamojskiej z ramienia ordynariusza chełmskiego Remigiusza Koniecpolskiego, wydaje dekret reformacyjny, dotyczący kapituły, kolegium wikariuszy i mansjonarzy oraz bractw religijnych i szpitala kościelnego.

Or. ADL A nr 149. Acta visitationis — ex annis 1602—1605, 1628—1629 k. 173—178.

^h kop. 7 ullum.

Kop. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 9. Decreta reformationum pro ecclesia collegiata Zamoscensi ex annis 1630—1770 s. 41—52 (Kopia współczesna). Tytuł wpi-sa: *Puncta reformationis in visitatione ecclesiae collegiatae die 23 mensis martii anno Domini 1630 pro clero eiusdem ecclesiae ad exequendum relicta.*

In ecclesia collegiata Zamoscensi sub titulo Resurrectionis Domini et testis eius s. Thomae Apostoli ab illmo felicis memoriae dno Ioanne Zamoyski Regni Poloniae cancellario¹ magnis sumptibus extracta, praelatorumque et canonicorum ac reliqui inferioris cleri frequentia nobili et notabilibus proventibus aucta, tum et vasis sacris apparamentisque exquisitissimis adornata, illmus et rdmus dnus Mathias Łubieński Dei gratia praeteritus Chelmsensis, modernus vero Posnaniensis² episcopus tempore visitationis die 5 martii anno Domini 1622 facta, inhaerendo literis originalibus [173] foundationis eiusdem ecclesiae et piaae intentioni fundatoris, laudabilem ordinationem fecit, eamque in scriptis toti huius ecclesiae clero exequutionis demandando authentice reliquit, ita ut nihil plane quod ad promovendum cultum divinum debitumque ordinem in eadem ecclesia conservandum pertineat, desiderari videatur.

Idecirco adm. rdnus dnus Ioannes Sasin canonicus, vicarius in spiritualibus et officialis generalis atque visitator dioecesis Chelmsensis³ ab illmo et rdmo dno Remigio a Koniecpol Koniecpolski Dei gratia episcopo Chelmsensi⁴ destinatus, in praesenti visitatione ea omnia, quae in dicta ordinatione conscripta sunt, ne actum agere videatur repetere supervacaneum, etiam existimando eandem ordinationem a praefato illmo et rdmo dno Łubieński conscriptam in toto conservandam esse censuit. Quapropter autoritate illmi et rdmi dni loci ordinarii hortatur adm. rdnos dnos praelatos et canonicos reliquumque huius ecclesiae clerum inferiorem et serio praecepit, ut eam in omnibus punctis, clausulis et conditionibus ad effectum deducant, sub poenis gravissimis contra negligentes et inobedientes a iure praescriptis et aliis arbitrariis irremissibiliter ab illmo et rdmo dno loci ordinario infligenda. Frustra etenim leges conderentur, nisi debitae executioni demandarentur. Quoniam vero in eadem visitatione idem adm. rdnus dnus visitator ab adm. rdis praelatis, canonicis et clero huius ecclesiae in quibusdam officiis suis multas negligentia in ecclesia committi animadvertit, haec infrascripta adiungenda (ut semper prae oculis habeatur) existimavit.

Quod attinet C a p i t u l u m Zamoscense.

[173'] Vble Capitulum Zamoscense id diligenter curet, ut fundationi ab illmo olim dno Ioanne Zamoscio Regni cancellario factae piaaeque intentioni fundatoris satisfaciatur sub poenis a iure praescriptis, beneficium siquidem datur propter officium. Constitutiones quoque capitulares communi omnium capitularium consensu inhaerendo iuri congestas, receptas et diligenter conscriptas, idem capitulum illmo et rdmo dno loci ordinario infra sex septimanas praesentet easque approbari et confirmari postulet. Adm. rdi praelati et canonici

¹ Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 2.

² Maciej Łubieński h. Pomian (1572—1652), kanonik krakowski (1610), prepozyt generalny zakonu miechowitów (1616), biskup chełmski (1620), poznański (1626), włocławski (1631), arcybiskup gnieźnieński i prymas (1641). J. Korytkowski: *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821. T. 4. Poznań 1891 s. 1—56.*

³ Jan Sasin, kanonik katedralny i oficjal generalny chełmski; wizytował kolegiatę w Zamościu dwukrotnie, w 1630 i 1638 r.; jeden z pierwszych doktorów Akademii Zamojskiej (1637). Zmarł w 1650 r. *Wiadomość o profesorach s. 110, 115, 134.*

⁴ Remigiusz Koniecpolski h. Pobóg, sekretarz królewski, opat jędrzejowski, biskup chełmski (1626—1640). Zmarł w 1640 r. W. Dworzaczek: *dz. cyt., tabl. 138.*

diebus dominicis et festis, dalmutiis induti, in hac ecclesia (quam sine mora adm. rdus dnus visitator optat conservari) processionibus et missis conventualibus intersint, easdemque singuli in ordine vices suae per seipsos, non per substitutas personas prout hactenus fuerit (nisi aliquo legitimo impedimento detenti fuerint, de quo in generali capitulo docebunt), decantent et anniversaria diligenter absolvant sub poena duorum florenorum pro qualibet vice in capitulo persolvendorum in residentes, seu pro vino atque cera ad ecclesiam convertendos.

Bona Chmielek⁵ nuncupata iuxta ordinationem illmi et rdmi dni Lubieński administretur et habitatio pro usu praelatorum et canonicorum ex preventibus exinde supervenientibus infra decursu unius anni construatur et procuratores illorum bonorum in capitulo generali quotannis constituantur, rationesque administrationis ibidem reddantur. Pia legata communi opera et consilio totius capituli ad ecclesiam spectantia quam primum recuperentur, et iuxta piam intencionem convertantur. Maxime vero pecunia doctoris Drezneri⁶ vindicetur a debitoribus per rdum dnum Siekanovium canonicum⁷, qui primus huius pecuniae fuit distributor et rationes ab eo moderno denique iuris professori reddantur.

[174] Adm. rdus dnus Laurentius Starnigielius⁸ decanus primusque huius ecclesiae pralatus, cui ex fundatione cura ecclesiae incumbit, attendere debet, ut vicarii omnes, tam ex sua (quorum quinarius numerus esse debet) quam ex dnorum praelatorum et canonicorum parte (quos quatuor habere tenentur), existentes honeste, non inmemores vocationis suae sacerdotalis, vivant et suo muneri, tam in divinis officiis devote et ordinate decantandis, quam in administratione sacramentorum satisfaciant. Si vero aliquis vicariorum inobediens, certae partis proventuum, vel aliqua alia poena, pro ratione negligentiae vel excessus ad excelsum et rdum dnum loci ordinarium, vel officialem generalem defertur. Idem dnus decanus pia legata (quarum rarus vel nullus est usus) ad capellas pertinentia per vicarios sua et vblis capituli autoritate, consili et sumptu interpositque, iure mediante, recuperari curet.

Adm. rdus dnus Melchior Stephanides IUD scholasticus⁹, secundus in ordine praelatus, cum ex fundatione Academiae Zamosciana praeter alia officia ecclesiastica recto ordini academiae attendere debeat, sedulo animadvertit, ut et dni professores in lectionibus, ex praescripto fundationis perlegendis, diligentes sint, et iuventus tam in literis honestissimum, quam in pietate maiorem in dies sumant profectum. Academiam quoque saepius invisere, et

⁵ Chmielek, zob. dokum. nr 6 przyp. 9.

⁶ Tomasz Drezner (1560—1616), doktor obojga praw. Po studiach prawniczych w Orleanie (1601), Paryżu (1602), Burgos i Padwie (1603), od 1610 profesor prawa w Akademii Zamojskiej. W r. 1615 został rektorem tejże akademii. Zmarł 13 III 1616 r. W testamencie przekazał majątek dla banku pobożnego w Zamościu. A. Knót: Drezner Tomasz. W: Pol. słow. biogr. T. 5 s. 376.

⁷ Sebastian Siekanowicz, proboszcz w Wilkowie, kanonik a następnie kustosz kolegiaty zamojskiej (1639). Zapisał na rzecz kapituły 4 tys. złp. Profesor prawa cywilnego na Akademii Zamojskiej i rektor tejże. Zmarł w 1656 r. Wiadomość o profesorach s. 38.

⁸ Wawrzyniec Starnigiel, doktor filozofii, profesor wymowy na Akademii Zamojskiej i jej rektor (po 1601), kanonik (1604), kustosz (1609) i dziekan infułat (1620) kapituły zamojskiej. W testamencie przekazał 10 tys. złp. na założenie bursy dla studiującej młodzieży na akademii. Zmarł w r. 1639. Wiadomość o profesorach s. 36, 89 n.

⁹ Melchior Stephanides, kanonik katedralny chełmski i proboszcz w Turobinie (1601), kanonik (1600), kustosz (1621) i scholastyk (1622) kapituły zamojskiej, profesor filozofii i pierwszy rektor Akademii Zamojskiej (1595—1597). Zmarł we Lwowie w 1638 r. Wiadomość o profesorach s. 36, 94.

rectorem in officio iuvare eumque et omnes professores, si negligentis in suo officio fuerint, monere ac mulcta pecuniaria punire non negligat. Et quoniam bona villae Bukowina¹⁰, pro usus academiae fundata, per adm. rdum dnum scholasticum ex sententia capituli debent administrari, idem rationes administrationis in capitulo generali in praesentia rectoris et quaestoris singulis annis reddere tenebitur. [174'] Munus quoque concionatoris per se, non per substitutos, diligenter sub poenis ab illmo et rdmo dno loci ordinario infligendis.

Adm. rdus dnu Albertus Novicampus¹¹ custos, tertius praelatus, curam sacrarii (quae ei ex fundatione incumbit) diligentem habeat. Vestes sacras, splendidas et preciosas, tum a pia memoriae illmo dno Ioanne Zamoscio Regni cancellario¹², quam ab illmo dno Thoma Zamoscio eius filio¹³, procancellario Regni, verum magnis sumptibus comparatas, totamque supellectilem, cuius in dies augeatur numerus, singulis quartualibus revideat et ordinate conscriptam in registro (prout nunc per dnum visitatorem factum est) habeat, provideatque, ut munda et bene disposita asservantur. Eleemosynam quoque a Christi fidelibus tempore concionis collectam et pecuniam a sepulturis provenientiam pro cera et vino (quod sacerdotibus missam celebrare volentibus, prout hactenus factum est, numquam denegetur, minus enim decorum esse sacerdoti in hac inclyta ecclesia collegiata celebrare cupienti vinum et ceram procurare), fideliter expendi curet. Si vero praefata eleemosina pro vino et cera non sufficit, idem rdus dnu custos, facta cointelligentia cum adm. rdo dno decano totoque capitulo, procuret. Villam quoque Branewka¹⁴, ex qua tantum flor. 500 percipiuntur, possint autem plures fortassis percipi, diligentius administret. Ex qua rationes pecuniae perceptae et expositae in capitulo generali reddere adstrictus erit.

Adm. rdi dni praelati et canonici quatuor vicarios assidue, prout ex fundatione tenentur, retineant et eos minus honestis verbis non afficiant, sed aliquando liberalitate, praecipue strenis, et pro ministeriis aliqua mercede, ad sua obsequia alliciant. Quoniam vero per annum aliquot ex parte dnorum praelatorum et canonicorum non fuit plenus numerus vicariorum (quorum nunc unus tantummodo conspicitur), iidem dni canonici pecuniam singulis [175] quartualibus vicariis expendi debitam penes se retentam pro cera et vino et oleo alioque usu ecclesiae convertant, sub poenis arbitrariis illmo et rdmi dni loci ordinarii infligendis. Idem dni praelati et canonici dispensationes super pluralitate beneficiorum infra decursum sex menses illmo et rdmo dno loci ordinario exhibere tenebuntur sub poenis a iure praescriptis. Quoniam vero adm. rdi praelati et canonici revisionem bonorum huius ecclesiae omnium et singulorum propter certas et legitimas causas omnino necessariam esse asserunt, ideo adm. rdus dnu visitator ad dicta bona ecclesiastica tres revisores deputandos esse existimavit; primum ex parte illmi et rdmi dni loci ordinarii, adm. dnum Felicem Czarnolaski praepositum Chelmemsem¹⁵, secun-

¹⁰ Bukowina, wieś, pow. Tomaszów Lubelski, wojew. lubelskie.

¹¹ Wojciech Nowopolski (Novicampus), pochodził z archidiecezji gnieźnieńskiej, wysławiany na subdiakona w 1612 r., doktor filozofii, profesor wymowy i rektor Akademii Zamojskiej (1612–1613), w latach 1615–1639 proboszcz w Łukowej i prepozyt w Turobinie, kanonik, a następnie kustosz i scholastyk (1638) kapituły zamojskiej. Biskup P. Piasecki mianował go wicekanclerzem akademii. Zmarł w Turobinie w r. 1644. Wiadomość o profesorach s. 37, 103 n.

¹² Jan Zamoyski, zob. dokum. nr 1 przyp. 1.

¹³ Tomasz Zamoyski, zob. dokum. nr 8 przyp. 7.

¹⁴ Branewka, zob. dokum. nr 6 przyp. 7.

¹⁵ Feliks Czarnolaski, prepozyt chelmskiej kapituły katedralnej. Czarnolaskich wymieniają Castr. Crasnostaviensta (WAP Lublin). Relat. 37 k. 674 nn.. 741 nn., 782 nn.

dum ex instantia vblis capituli, adm. rdum Matthaëum Turski canonicum Zamoscensem¹⁶, tertium ab illo dno vicecancellario Regni, huius ecclesiae patrono, idem vble capitulum assignari et infra decursum duorum vel trium mensium deputari postulabit.

Quod attinet vicarios.

Quandoquidem et frequentem vicariorum mutationem et non plenum eorum numerum crebrior in divinis officiis decantandis et administratione sacramentorum negligentia committitur, idem adm. rdus dnus visitator, inhaerens constitutionibus dioecesanis Łubienscianis¹⁷, institutionem perpetuorum vicariorum una cum mense communi (pro quibus habitationes plures et commodiores requiruntur) necessariam esse iudicat, et ut illi, ad quos id pertinet, plenum vicariorum numerum teneant, serio praecipit sub poenis supra scriptis. Cum autem adm. rdus dnus Laurentius Starnigielius decanus, Albertus Novicampianus custos et Matthaëus Turski canonicus Zamoscenses in [175'] synodo dioecesana deputati huic collegio vicariorum nullas hucusque constitutiones conscripserint, eosdem dnus visitator hortatur, quatenus dictas constitutiones, iuxta normam aliarum ecclesiarum, ad summam infra tres menses conscribere et illo et rdmo dno loci ordinario ad approbandum praesentare non negligant.

Omnes autem vicarii, memores excellentis ac sublimis sui officii vocationisque sacerdotalis, pie, caste et sobrie vivant. Et cum tanquam omnium vitiorum fomitem luare, contentiones et conventus illicitos devitent, tabernas et suspectas domos non ingrediantur, sacrae lectioni invigilent et ita vitam suam instituant, prout decet Dei ministros. Rubricas Missalis et Breviarii diligenter legant. Horas canonicas devote et distincte non praecipitanter cantant. Sacramenta cum debita intentione administrent. Obligationibus iuxta pias fundatorum voluntates satisfaciant, aliisque denique suis muniis pro virili respondere contendant. Si vero aliqui negligentes reperti fuerint, senior vicarius absentias eorum et negligentias connotabit et carentias pro ratione negligentiarum (iuxta constitutiones, quae brevi conscribentur a praefatis dnis deputatis) adscribet. Divisiones autem pecuniae, quae extraordinariae sunt, in praesentia dni decani faciant, ut constare possit de diligentia vicariorum. Ante divinissimum Sacramentum, cum defertur ad infirmos, pius cantus, videlicet „Ecce panis Angelorum“, vel „Pange lingua gloriosi“ per scholares, lucernam hastae cum vexillo et campanula praeferentes, adhibeatur.

Fons baptismalis cum sua pelvi mundus retineatur et dum aqua pulveribus ac mucore (prout nunc visum est) inficitur, percoletur. Fasciae quoque baptismales in piscinam recondantur, ne earum aliquis a populo abusus fiet. Numerus parochianorum pro festo Paschatis communicantium in librum ad hoc specialiter paratum tempore strenae diligenter inscribatur. Metricae quoque baptisatorum et matrimonia contrahentium diligentius secundum formam [176] praescriptam conscribantur. Vicarii delinquentes ad adm. rdum dnum decanum pro seniore vicariorum deferantur. Cetera, quae priori visitatione

¹⁶ Mateusz Turski, bakałarz artium, nauczyciel szkoły piotrkowskiej, profesor Akademii Zamojskiej (1605), kanonik zamojski, proboszcz w Białej. Zmarł w r. 1635. Wiadomość o profesorach s. 37.

¹⁷ Synod diecezjalny biskupa Macieja Łubińskiego z 1624 r. w konstytucji IV De vicariis ac reliquis presbyteris wydał normy prawne, dotyczące instytucji wikariuszy. Concilia Poloniae. T. 9. Synody diecezji chełmskiej ob. łac. z XVI—XVIII wieku i ich statuty. Wyd. J. Sawicki. Warszawa 1957 s. 145—148.

Lubiensciana et constitutionibus provincialibus ac dioecesanis laudabiliter praescripta sunt, vicarii sedulo exequantur.

Quod attinet mansionarios.

Piae Christi fidelium ex hac vita decedentium voluntates eo potissimum, sive in scriptis perpetuo duraturae reliquuntur, ut et saluti animarum consulatur, et cultus divinus in dies magis ac magis promoveatur. Nihilque est, quod magis hominibus debeamus, quam ut extremae voluntates eorum, quae inviolabiles perseverare debent, in omnibus punctis ad effectum deducantur. Prinde, cum in capella a piae memoriae adm. rdo dno Nicolao Kisliŝio decano Zamoscensi¹⁸ fundata, adm. rdus dnus visitator et inopiam sacerdotum (duo etenim tantummodo mansionarii sunt presbyteri) et negligentiam maximam in decantando officio Beatae Mariae Virginis, quod praecipitanter absque ulla debita devotione decantantur, et altare eiusdem Beatae Virginis Mariae plusquam a quatuor septimanis partim propter defectum vini, partim propter negligentiam mansionariorum, non sine notabili cultus divini diminutione et piae intentionis fundatorum defraudatione et scandalo Christi fidelium, silet, conspexisset, adm. rdum dnum decanum, ad quem cura totius ecclesiae pertinet, autoritate illmi et rdmi dni loci ordinarii monet, quatenus diligenter in posterum inspiciat, ne aliqua tam in decantando officio divino, quam etiam in ministeriis capellarum per eosdem mansionarios committantur. Et quia adm. rdum dnum decanum alia gravia ecclesiae negotia a debita animadversione in mansionarios saepius evocare solent, ideo ad debitum ordinem in capellis, quibus mansionarii sunt addicti, conservandum [176'] vblis Albertus Żmigrodzius¹⁹ senior mansionariorum assignatur, vel alius, quem digniorem et adm. rdus dnus decanus indicaverit in posterum ab eodem dno decano assignabitur. Cuius officium sit huiusmodi: imprimis mansionarios ad decantandum officium Beatae Mariae Virginis idoneos quandocunque necessitas postulaverit vocabit, quos adm. rdo dno decano, uti primo praelato et rectori ecclesiae, praesentabit. Idem senior animadvertet, ut mansionarii cum devotione officium integrum cum missa Beatae Mariae Virginis per seipsos cantant. In quo decantando negligentias eorum notabit et adm. rdo dno decano deferat. Qui delatos pro qualitate negligentiarum puniret corrigere debet. Curabit praeterea senior, ut supellex utriusque capellae, tam decanalis quam Lesnovianae, munda et integra conservetur. Pecuniam item integram pro quavis quartuali ex censu annuo ad capellas suprascriptas proveniente, florenos videlicet 140, percipiet et inter mansionarios, cum scitu dni decani, distribuet et adm. rdo dno decano singulis annis seu quartualibus reddere tenebitur. Ex residuis vero ceram et vinum pro utraque capella procurabit, et rationes expensarum adm. rdo dno decano, missam pontificaliter celebranti, iidem mansionarii assistere, incensationibus quoque altarium et processionibus generaliter omnibus interesse debebunt, sub poena unius fertonis pro cera et vino ad capellis praedictis irremissibiliter convertenda. Et quoties iidem mansionarii ab adm. rdo dno decano monebuntur, ut officium Beatae Mariae Virginis et utrasque missas convenienter, devote et non praecipitanter canant, obtemperare studebunt, sub poena unius marcae persolvenda. Cetera etiam exequantur, quae foundationis illustris et mgnici dni Matthiae Lesniowski ca-

¹⁸ Kisliŝki Mikołaj, pierwszy dziekan infułat zamojski (od 1600), krewny Jana Zamojskiego, fundator kaplicy infułackiej p.w. św. Mikołaja. *Wiadomość o profesorach* s. 87, 89.

¹⁹ Wojciech Żmigrodzki, senior kolegium mansionarzy, bliżej meznany.

stellani Belsensis, Rabstiniensis et Canioviensis capitanei²⁰ continentur sub poenis arbitrariis.

Quod attinet c o n f r a t e r n i t a t e s.

[177] In confraternitatibus Ssmi Rosarii et Fratrum Literatorum atque s. Annae quolibet anno, iuxta praescriptum constitutionum earundem confraternitatum, fratres seniores debent cum debitis caeremoniis obligantur, qui noviter electi a prioribus senioribus, arcas, cistas, claves, libros et apparamenta, tum et eleemosinas earumque perceptarum rationes exactas in praesentia adm. rdi dni decani percipiunt. Iidemque diligenter animadvertent, ut semper firmis scrinia (ne facile ex eis quidquam depereat) secludantur. Ex scriniis omnium confraternitatum sine scitu fratrum seniorum et adm. rdi dni decani nemini imposterum pecunia mutuo dentur. 100 floreni anno praeterito confraternitati Ssmi Rosarii mutuo dati et alia pecunia sine mora per seniores eosque maxime, qui hanc pecuniam distraxerunt, a debitoribus recuperentur. In confraternitate literatorum et s. Annae seniores fratres pia legata et pecunias mutuo datas diligentissime repetant, census annuos singulis annis pro decore ecclesiae et apparamentis altaris convertendos percipiant, rationem ex eisdem reddituri, caventque sedulo, ne per eorum negligentiam piae intentiones fundatoris defraudentur.

Quod attinet x e n o d o c h i u m.

Anno Domini 1622 illmus et rdmus dnus Matthias Łubieński episcopus pro tunc Chelmensis²¹ in visitatione generali deputaverat rdum dnum Iacobum Skwarski canonicum Zamoscensem²² et spectabiles dnum Andream Kurkowiec consulem²³ ac Albertum Muldopszum notarium civitatis²⁴ (ob cuius absentiam informationem sufficientem de proventibus xenodochii habere non poterat, penes eum etenim rationes et inventaria existebunt), una cum famato dno Iacobo organario eiusdem xenodochii provisoro ad inventarium, tam proventuum quam supellectilis [k. 177'] domesticam conscribendam. Quiquidem domini deputati, utrum aliquod certum inventarium fecerint et illud manibus suis subscripserint, non potest sciri, immo quaedam pia legata et certas summas pecuniarias, morte notarii et organarii tempore pestis Zamoscii grassantis, deperditas esse constat, quae omnia ex bonis illorum repetendae sunt et rdus dnus procancellarius orandus est, ut has pecunias autoritate sua mandare dignetur. Quoniam autem adm. rdus dnus visitator una cum adm. rdo dno decano rationes pecuniarum perceptarum et expensarum a famatis Martino Prozkowiec, Christophoro Mazanek incolis Zamoscensibus, dicti xenodochii provisoribus, iuxta inventarium, partim dicti notarii, partim adm. rdi dni decani manu scriptum, ab anno 1626 ad diem hodiernam anni praesentis ex regestris provisorum recepit, easque propter summam simplicitatem provisorum citra tunc suspicionem (ignari enim literarum primis annis regestra perceptarum pecuniarum minus ordinate conscribi curarunt) perficere non potuit, brevi tunc perfecturus, adm. rdum dnum decanum et magistratum civi-

²⁰ Maciej Leśmowski, kasztelan belski, starosta rabsztyński i kamowski, fundator mansjonarzy zamojskich. *Wiadomość o profesorach* s. 257.

²¹ Maciej Łubieński, zob. przyp. 2.

²² Jakub Skworski, pochodził z diecezji płockiej, wyswięcony na kapłana w 1622 r., doktor filozofii i obojga praw, profesor filozofii (1614) i rektor Akademii Zamojskiej (1627–1628), kanonik zamojski i kanonik św. Floriana na Kleparzu w Krakowie, od 1638 r. dziekan infułat zamojski. Zmarł w 1622 r. *Wiadomość o profesorach* s. 38, 104 n.

²³ Andrzej Kurkowiec, wójt Zamościa, bliżej nieznanany.

²⁴ Wojciech Muldopszus, notariusz rady miejskiej Zamościa, bliżej nieznanany.

lem hortantur, ut provisores magis idoneos, qui registra suo debito modo et ordine conscribere noverint, absque ulla mora eligant et assignent; iisdemque inventarium decenter et fideliter conscriptum extradant, a quibus annuas perceptarum et expensarum rationes singulis annis percipient, et ut omnes proventus recte et fideliter administretur et pia legata, quam citissime recuperentur, attendat. Idem adm. rdus dnus decanus pauperes in xenodochio degentes admonebit, ut saepius confessiones faciant sacraque synaxi reficiantur, non sint ebriosi, rixosi, venefici, vagabundi allisque vitiis dediti, sed diebus singulis missae et vespers intersint, Deumque omnipotentem pro fundatoribus et benefactoribus suis, tam vivis quam defunctis, assidue exorent. [178] Cetera maturo iudicio et conscientiae adm. rdi dni decani et rectoris ecclesiae atque xenodochii exercenda committuntur. Ioannes Sasin canonicus, officialis generalis et visitator dioecesis Chelmensis mp.

Suprascripta reformationis puncta in visitatione ecclesiae collegiatae Zamoscensis per adm. rdum dnus Ioannem Sasin canonicum, vicarium in spiritualibus et officialem nostrum generalem atque visitatorem dioecesis nostrae Chelmensis a nobis destinatum, laudabiliter pro ornamento et decore ecclesiae praescripta, in omnibus clausulis et conditionibus approbamus, ratificamus et confirmamus. Praeterea cultum divinum in ecclesia collegiata Zamoscensi magis ac magis in dies pro debito officii nostri pastoralis promoveri cupientes, tam adm. rdis dnis praelatis et canonicis, quam clero ecclesiae collegiatae Zamoscensi mandamus et absque ulla mora et tergiversione in toto satisficiant sub poenis a iure praescriptis et aliis gravibus (nullo habito personarum respectu) nostro vel generalis officialis nostri (cui cum assensu duorum capitularium plenariam corrigendi et puniendi et in negligentes et inobedientes animadvertendi in absentia nostra facultatem concedimus) arbitrio infligendis. In quorum fidem ——. Datum Andreoviae²⁵ 24 maii anno Domini 1630. Remigius Koniecpolski episcopus Chelmensis, abbatiae Adreoviensis administrator perpetuus mp.

Nr 23

Fundacja penitencjarzy przy kolegiacie zamojskiej.

Kraków, 3 XII 1630.

Jan Komorowski, piwczy belski, burgrabia i wicestarosta krakowski, leguje 1500 ztp., zabezpieczonych na wsi Chyżowice w powiecie grabowieckim, na fundację stałych penitencjarzy w kolegiacie zamojskiej. Legat został zapisany na rzecz konwentu franciszkanów w Zamościu; w imieniu konwentu legat przyjął miejscowy guardian Ambroży Wierusz.

Czps WAP Kraków. Castr. Cracoviensia. T. 232 s. 2102—2107 nr 1214. Tytuł wpisu: G. Vicecapitaneus Cracoviensis conventui Zamoscensi census reemptionalem inscribit.

Kop. WAP Lublin. Zesp. Kap. Zam. Nr 296. Quaedam documenta litem academiae cum ordinariis loci, tum fundationes collegiatae et academiae concernentia s. 39—41. Tytuł: Fundatio poenitentiarum franciscanorum.

Uw. Castr. Grabovec. (WAP Lublin) z lat 1630—1635 nie posiadają tego wpisu.

Coram gnoso Tobia Frydrychowski in Frydrychowice palatinatus Craco-

²⁵ Jędrzejów, masto powiatowe, wojew. kieleckie. Pierwsze w Polsce opactwo cysterskie założone po 1140 r., zniszczone w r. 1818 przez arcybiskupa warszawskiego Franciszka Malczewskiego.

viensis sortium suarum haerede¹, per gnosum Ioannem a Komorow Komorowski pocillatorem Belsensem, burgrabium et vicecapitaneum Cracoviensem², in locum officii sui vicecapitaneatus ad actum infrascriptum subdelegato, munus subdelegationis istius coram officio et actis praesentibus castrensis capitaneatus Cracoviensis personaliter comparens suprascriptus gnosus Ioannes Komorowski pocillator Belsensis et vicecapitaneus Cracoviensis, sanus mente et corpore existens —, palam, libere et per expressum recognovit.

Quia ipse, inhaerendo literis foundationis per se infrascriptum [2103] fratribus Ordinis Minorum Conventualium s. Francisci Zamoscensium totique conventui, eidem moderno et pro tempore existenti, datis et ad acta vblis capituli ecclesiae collegiatae Zamoscensis porrectis, et per illum et rdmum loci ordinarium approbatus et confirmatus; intuitu cuius foundationis iidem fratres conventus praedicti s. Francisci sese obligaverunt cum consensu superiorum suorum in ecclesia parochiali s. Thomae dicata, in civitate Zamoscensi existenti, officia certa, utpote excipiendarum et audiendarum confessionum et missarum celebrandarum praefatis diebus in qualibet septimana temporibus perpetuis exercere et peragere, prout hac de re eadem foundationis literae fusius et plenius in suo tenore testant, zelo pietatis et religionis orthodoxae et catholicae ductus, eamque pro posse suo propagare studens, atque proventus eiusdem conventus, ex facultatibus suis a D.O.M. sibi concessis, augere, tum officia illorum suprascripto beneficio compensare volens, religioso patri Ambrosio Wierusz gardiano moderno³ atque fratribus conventus s. Francisci in Zamoscie fundati et erecti totique conventui, eidem moderno et pro tempore existenti, summam 150 flor. pecuniae communis Polon. monetae et numeri in Regno currenti, quemlibet florenum grossis 30 polon. computando, census annui pro summa 1500 flor. polon. monetae et numeri praemissorum, in et supra bonis suis haereditariis villa Chyzowice⁴ cum praedio in palatinatu Belsensi⁵ et districtu Grabovecensi⁶ iacenti, omnibusque eorundem bonorum incolis et subditis, ac omnibus eorundem bonorum fructibus, proventusque, redditibus, utilitatibus, obventionibus, attinentiis, pertinentiis universis, penitus nullis excipiendo, nec pro se suisque successoribus, aut alio quopiam reservatis, sed omnibus in genere et singulis in specie comprehensis generaliter, si per speciem et e contrario non derogando, verum ita late, longe, circumferentialiter, prout praefatorum bonorum haereditas se in suis metis et limitibus extendit et constituitur, et prout eadem bona is idem recognoscens solus tenuit, habuit et possedit tenereque et possidere debuit, ac ipsemet [2104] legitime concernabant eidemque serviebant, perpetuo inscripsit, prout vendit et inscribit praesentibus.

Quam quidem censum annum reemptionalem gnosus Ioannes Komorowski pocillator Belsensis se cum suis successoribus bonorumque memoratorum, tam

¹ *Tobiasz Frydrychowski h. Korczmierz, syn Aleksego, w 1645 był komisarzem granicznym zatorskim i oświęcimskim. A. Boniecki: Herbarz polski. T. 5. Warszawa 1902 s. 327.*

² *Jan Komorowski h. Korczak, pawczy belski, burgrabia i wicestarosta krakowski; w r. 1633 był właścicielem Chyzowic k. Hrubieszowa (WAP Lublin. NR 28. Castr. Grabovec. (1628—1635) s. 1590—1591).*

³ *Ambroży Wierusz, gwardian konwentu franciszkańskiego w Zamościu, występuje również w dokumencie z 12 III 1635 (WAP Lublin. Nr 22. Castr. Grabovec. s. 2084—2085).*

⁴ *Chyzowice, wieś, pow. Hrubieszów, wojew. lubelskie.*

⁵ *Betz, dawna stolica wojew. belskiego w okresie Polski niepodległej (1772), obecnie miasto w obwodzie lwowskim na Ukrainie Radzieckiej.*

⁶ *Grabowiec, wieś, pow. Hrubieszów, wojew. lubelskie.*

in toto quam in parte, haeredibus et quibusvis provisionibus super eisdem bonis inscribit et obligat praesentibus praedicto religioso patri Ambrosio Wierusz gardiano conventus s. Francisci Zamoscensis totique conventui eidem, moderno et pro tempore existenti, quolibet quartuali anni flor. 37 cum medio, incipiendo solutionem istius census pro quartuali s. Luciae proximo, et sic consequenter singulis annis, mediante quietatione manuali gardiani seu superioris aut procuratoris eiusdem conventus pro tempore existentibus, quam tanti valoris et coloris idem recognoscens cum suis successoribus, acsi coram actis aut sententiis Regni recognita foret, habere vult, dare, tribuere atque ad conventum praefatum per suum proprium nuntium transmittere, sub vadio 1500 flor. polon. per praefatum recognoscentem gnosum Ioannem Komorowski pocillatorem Belsensem et suos successores bonorumque memoratorum, tam in toto quam in parte, haeredes et quosvis possessores praedicto religioso patri Ambrosio Wierusz gardiano et toti suprascripto conventui, moderno et pro tempore existenti, in casu non persolutionis census praefati pro tempore assignato ad solutionem succumbendo.

Etiam ex nunc idem recognoscens gnosus Ioannes Komorowski pocillator Belsensis dat et admittit praesentibus praenominato religioso Ambrosio Wierusz gardiano conventus praefati Zamoscensis totique ipsi conventui moderno et pro tempore existenti in bona praenominata, censu praedicto onerata, in eadem censu realem intromissionem cum actuali utifruitione quancumque voluerit acceptandam per ministerialem, quemcumque sibi ad id duxerit [2105] eligendum, iam ex nunc ipsi ab officio praesenti additum, debetque et tenebitur. Praedictus recognoscens gnosus pocillator Belsensis, prout se et suos successores bonorumque suprascriptorum, tam in toto quam in parte haeredes, e quosvis possessores de et super bonis suis omnibus eidem religioso patri Ambrosio Wierusz gardiano conventus praefati Zamoscensis, totique ipsius conventui, moderno et pro tempore existenti, inscribit et obligat praesentibus eundem religiosum patrem Ambrosium Wierusz gardianum dicti conventus s. Francisci Zamoscensis totumque conventum ipsum, modernum et pro tempore existentem, ratione census praefati e bonorum suprascriptorum, eodem censu oneratorum, ab omnibus inscriptionibus prioribus et posterioribus, si quae in eisdem bonis cuicumque personarum factae fuerint, tum ab omni inspectione iuridica quarumcunque personarum status, sexus et conditionis universis existentium, in omni iudicio et officio Regni, tam in toto quam in parte, toties quoties opus fuerit, tueri, defendere, evincere et intercedere ac [a] ipsum gardianum eiusque conventum, modernum et pro tempore existentem, indemnes reddere, ita ut praedictus religiosus pater Ambrosius Wierusz gardianus dicti conventus s. Francisci Zamoscensis totusque ipsius conventus, modernus et pro tempore existens, possit pacifice et integre quolibet quartuali anni cuiuslibet, sine quovis impedimento, censum suprascriptum percipere, idque sub alio simili et speciali vadio 1500 flor. pecuniae communis Polon. per eundem recognoscentem gnosum Ioannem Komorowski pocillatorem Belsensem ac eius successores ac bonorum suprascriptorum, tam in toto quam in parte haeredes, et quosvis possessores eidem religioso patri Ambrosio Wierusz gardiano praefati conventus s. Francisci Zamoscensis totique ipsi conventui, moderno et pro tempore existenti, ob non completionem praemissorum omnium et singulorum, tam in toto quam in

a *wyraz meczytelny.*

parte, toties quoties opus fuerit, ad solvendum succumbendo, ea conditione et deliberatione adiecta, ut speciali huic inscriptioni [2106] apposita, quod liberum aut memorato recognoscenti et suis successoribus quandocunque voluerit praescripta obligatione per ministerialem et nobiles duos apud conventum praedictum, modernum et pro tempore existentem, facienda et ad acta castrensia Grabovecensia inscribenda per obtestationem eiusmodi facienda in 12 septimanis tunc proximis de bonis suis suprascriptis censum praefatum cum summa principali deportare, eandemque summam principalem eidem conventui moderno et pro tempore existenti reddere et restituere.

Quam summam idem conventus modernus et pro tempore existens se suisque successoribus accipere et recepta eundem recognescentem, vel illius successores coram actis authenticis Regni perpetuis quietare, et inscriptionem praesentem venditoriam et reemptitiam ab universis ligamentis et conditionibus cassare summamque levatam in bona alia, munda et libera, nullisque oneribus innodata, a qua census annuus perpetuus 150 flor. pecuniae Polon. conventui moderno et pro tempore existenti perveniat, ne in fundatione sua is idem recognoscens cum suis successoribus frustretur, fundationi vero supernominatae in toto satisfiat, importare tenebitur et erit adstrictus. Pro quibus quidem vadio seu vadiis suprascriptis taliter ad solvendum succumbit, ac pro summa ipsa census praefati non soluta eique aliqua principali ex praemissis non completa, complendisque in solummodo praemisso citatus, et nunc memoratus recognoscens pocillator Ioannes Komorowski pocillator Beisensis, burgravius et vicecapitaneus Cracoviensis, aut eius successores bonorumque suprascriptorum, tam in toto quam in parte, haeredes et quosvis successores citari existentes ad instantiam praenominati religiosi patris Ambrosii Wierusz et guardiani praefati conventus s. Francisci Zamoscensis totiusque conventus eiusdem, modernum et pro tempore existentem, ad officium castrense capitaneatus Grabovecensis. Ex tunc recedendo, ut supra [2107] a terrestribus districtibus, iuribus, iurisdictionibus suis quibusvis propriis et competentis, se vero cum successoribus bonorumque suprascriptorum, tum in toto quam in parte haeredibus, et quibuscunque successoribus, iurisdictioni officii praefati castrensis capitaneali Grabovecensi quoad respondendum et inscriptioni praesenti in toto satisfaciendum plenarie incorporando, in primo citationis termino tanquam peremptorio stare, parere, respondere pro vadio vel vadiis praefatis ac summa ipsa census praefati non soluta, neque ipsa principali pro qua citationi non completa, tam in toto quam in parte, toties quoties opus fuerit, satisfacere debet et tenebitur seque ac posteros suos, bonorumque suprascriptorum tam in toto quam in parte haeredes et quosvis successores obligat, ipsum primum peremptorium terminum et alios omnes consequentes terminos semper peremptorios vera infirmitate pro maiori minorennitate succedaneorum ligatione, intra vel extra Regnum, servitio militari, ac ad munimenta vel aliis quibusvis legalibus impedimentis et dilationibus non differendo, ad quietationem ultra proximum officii praedicti terminum castrensis capitanealis Grabovecensis dilationem sibi non recipiendo, nullasque novas appellationes earum pro remotiones faciendo, ac praemissa omnia poenis simplicibusque vel triplicatis ea usionibus, fatalis iuris praescriptione terrestri, bello conventionaeque et aliis quibusvis iuris remediis et defensis non subterfugiendo, ac sua praesenti inscriptione ad praemissa mediante.

Nr 24

Zaprowadzenie stałego penitencjarza przy kolegiacie.

Zamość, 3 VII 1631.

Jan Sasin, wikariusz generalny chełmski, w obecności komisji biskupiej i w imieniu biskupa chełmskiego Remigiusza Koniecpolskiego, ze względu na opór kapituły, wprowadza do świątyni kolegiackiej w Zamościu penitencjarza z zakonu franciszkanów. Penitencjarza tego ufundował Jan Komorowski, piwcy belski. Jakikolwiek przeszkadzanie penitencjarzowi w spełnianiu jego obowiązków ze strony kapituły podlega karze 100 flor. Równocześnie załącza oświadczenie ks. Grzegorza Szarpkowskiego, wikariusza zamojskiego, o wprowadzeniu penitencjarza w jego obowiązki.

Czps ADL A nr 110. Acta consistorii Chelmensis ex annis 1629—1639 k. 146'—147'. Tytuł wpisu: Poenitentiarii introductio.

[147] Adm. rdus dnus Ioannes Sasin canonicus, vicarius in spiritualibus et officialis generalis Chelmensis¹ personaliter constitutus in sacrario ecclesiae collegiatae Zamoscensis, nomine illmo et rdmi dni Remigii a Koniecpole Koniecpolski episcopi Chelmensis² et pro debito officii sui quaesivit ex adm. rdis dnis praelatis et canonicis vblis capituli Zamoscensis in praesentia adm. rdorum dnorum Felicis Czarnolaski praepositi³, Iacobi Piekoszewicz concionatoris ordinarii⁴, Bartholomaei Szołomoński⁵ canonicorum Chelmensium, commissariorum pro tunc ad ecclesiam collegiatam Zamoscensem a praefato illmo et rdmo dno episcopo Chelmensi deputatos, quid causae sit, quod poenitentiarium Ordinis Minorum Conventualium conventus Zamoscensis a gnoso dno Ioanne Komorowski pocillatore Belsensi, vicecapitaneo Cracoviensi fundatum⁶, ab illmis et rdmi dnis Mathiae Łubieński⁷ praeterito et Remigio a Koniecpole Koniecpolski feliciter moderno episcopis Chelmensibus approbatum, et a praefato vbli capitulo Zamoscensi admissum et receptum, in suo officio impediunt, et ad excipiendum confessiones non admittant, immo sine scitu illmi et rdmi dni loci ordinarii officiique sui omnino prohibeant et impediunt piam intentionem dni fundatoris defraudari. Cumque adm. rdi dni praelati et canonici Zamoscenses supradictum poenitentiarium in suo officio se aliquando impedisse aut prohibuisse negassent, immo eundem sine scitu illorum per adm. rdum dnum decanum impeditum fuisse affirmassent, dictumque poenitentiarium revocari et restitui petissent.

Adm. rdus dnus officialis eundemque poenitentiarium per vblem Gregorium Szarpkowski⁸ vicarium ecclesiae collegiatae Zamoscensis ad ecclesiam collegiatam honorifice deduci et restitui, ipsique locum assignari mandavit, serioque praecepit nec in posterum a quopiam turbetur, molestetur, aut impediatur sub poena 100 marcarum pro fabrica ecclesiae collegiatae Zamoscensi, vel arbitrio illmi et rdmi dni loci ordinarii, vel officii sui irremisibiliter persolvendarum. Qui quidem vicarius post restitutionem poenitentiarii et ad-

¹ Jan Sasin, zob. dokum. nr 22 przyp. 3.

² Remigiusz Koniecpolski, zob. dokum. nr 22 przyp. 4.

³ Feliks Czarnolaski, zob. dokum. nr 22 przyp. 15.

⁴ Jakub Piekoszewicz, kanonik chełmski, bliżej nieznanym.

⁵ Bartłomiej Szołomoński, kanonik chełmski, bliżej nieznanym.

⁶ Jan Komorowski, zob. dokum. nr 23 przyp. 2.

⁷ Maciej Łubieński, zob. dokum. nr 22 przyp. 2.

⁸ Grzegorz Szarpkowski, wikariusz zamojski, bliżej nieznanym.